

Nan Inat Jesu Kristu An Iphodan Ta'u An Intudo' Luke

Hay Nangipa'innilaan Luke I Teofilo Hinan Na'na'at

¹ He"an iba Teofilo, innila' an dakolday nangitudo' tuwalih nadan na'na'at hitun awadan ta'u. ² Hay intudo'da ya nadan dingngoldah nadan e nuntanudtudu an nannannigoh nadan na'na'at an nihipun hidin hopapna. ³ Ya hidin inhamad'un inada'adal datuwe an inhipun'uh din hopapna ya ninomnom'un ipanuh ta itudo"u ta idat'un he"a ⁴ ta wan ma'innilaam an immanung nadan nitanudtudun da'yu.

Hay Nangibagaan Nan Anghel An Miyayyam Hi John

⁵ Hidin numpatulan Herod hi ad Judea ya wada han padin di Judyu an hi Sekariah an tinanud din padin hi Abijah. Hi ahawanan hi Elisabeth ya tinanud Aaron an oha damdaman padin di Judyu. ⁶ Maphod di pangatdan himbale ya pa'a"un'unudonda nadan tugun Apu Dios. ⁷ Mu ma"id ha imbabaleda te adi mun'imbabaleh Elisabeth ta lo'tat ya na'ininna ya na'amamma hi Sekariah.

⁸ Han hin'algo ya hanadan padin nidduman Sekariah di e mundasal hinan Templo. ⁹ Ya hay pangiyee"eda ya ibunutday e mangidawat hinan maghob an insenso i Apu Dios. Ya hi Sekariah

di nabunut. ¹⁰ Ot ena gobhon hidiyen insenso yaden mundasal nadan tinataguh bahhena. ¹¹ Ya numpatigo i Sekariah han anghel Apu Dios an timma'dog hi nangappit hi winawwan nan punggobhan hi insenso. ¹² Ta hidin tinigon Sekariah hidiyen anghel ya nangintattakut ta aggena innilay atona. ¹³ Mu alyon nan anghel i hiyay, Adi'a tumakut, Sekariah. Te im-maliya' ta ibaga' i he''a an ipa'annung Apu Dios nan dasalmu. Ta mawadaan hi ahawam ta mun'imbabale i han lala'i ta ngadananyu hi John. ¹⁴ Ta i diyen iyayyamana ya nunhiglay amlongyu ya dakolday mi'yam'amlong i da'yu. ¹⁵ Hiya ya ipabaktun Apu Dios te mihipun hi awadanah putun inana ya middum nan Espiritun Apu Dios i hiya. Ya mihipun boh iyayyamana ya adina tamtaman di kumpulnan bumutong. ¹⁶ Ya gapuh nadan itudtuduna ya dakolday Judyu an mumbangngad i Apu Dios. ¹⁷ Te hiyay ituda' Apu Dios hi mangidadaan hinadan tatagu ta wan abulutonda nan ahi ituda' Apu Dios. Te mawada nimpen hiya nan Espiritun Apu Dios ya nan abalinana an wada ni' i din hi Elijah. Ya ipanuhnay hina'amma ta munhahayyupda. Ya tugunona nadan mumpungngohe ta hanadan maphod an pangat di atonda ta wan midadaandah umaliyan nan Ap'apu.

¹⁸ Mu alyon Sekariah hinan anghel di, Undan ihya nin ma'at ha athina an ten amammaa' mo ya atbohadin inninah ahawa'?

¹⁹ Ya alyon nan anghel di, Ha'on hi Gabriel an ohan baal Apu Dios ya hinnaga' ta ipa'innila' hituwen maphod an ahi ma'at i da'yu. ²⁰ Mu

gapu ta adim patiyon hinaen inali' ya mihipun hi ad uwani ya adi'a humapit ta ingganah mipa'annung nan imbagan Apu Dios.

²¹ Hanada'en tatagun manmannod i Sekariah ya masda'awda te nadnehdih nan Templo. ²² Mu hidin limmah'un ya inniladan waday impatigon Apu Dios i hiya te hidiyen adina humapitan an ona itpong di atonan mi'hapit i dida. ²³ Ta nag-ibbuh hidiyen tamuna ot inayunan umanamut. ²⁴ Ya agge nadne ya immannung an nawadaan hi ahawanan hi Elisabeth ot tumuttungoh limay bulan. Ta alyonay, ²⁵ Mun'am'amlonga' ta ad uwani ya himmo'a' i Apu Dios ta wan midinong di e pamihupihulan di tatagu i ha'on.

Hay Nangibagaan Nan Anghel Hi Iyayyaman Jesus

²⁶ Hidin mi'anom hi bulan nan imbutyug* Elisabeth ya hinnag bon Apu Dios nan anghel an hi Gabriel hinan bobleh ad Nasaret hidih ad Galilee ²⁷ ta e mi'hapit hinan mangilog an hi Mary an nitbi i Joseph an nalpuh nan holag handin patul an hi David. ²⁸ Ta hidin numpatigo nan anghel ot alyonay, Mary, immaliya' ta ipa'innila' an he"ay pinto' Apu Dios hi pangatanah maphod. Ot hi Apu Dios ya wadawadan mangipapto' i he"a.

²⁹ Ya numanomnom hi Mary i diyen inalin nan anghel ta alyonah nomnomna di, Nganne nin di pinhodnan ibaga?

* **1:26** 1:26 Hay pangalin di udum hinan imbutyug ya inhabi.

³⁰ Mu alyon nan anghel i hiyay, Adi'a nu-manomnom te immannung an ongal di pun-nomnom Apu Dios i he"a ³¹ ta adi madne ya mawadaan'a ta iyayyammu han lala'i ta ngadananyuh Jesus. ³² Hiya ya ongal di abalinana ta mangadanan hi Imbabalen nan na'abbaktun Dios. Ya hiyay pumbalinon Apu Dios hi patul ta umat i din hi apunan hi David ³³ ta hiyay mun'ap'apuh nadan Judyu hi inggana.

³⁴ Ya alyon Mary di, O mu nganney ato' an mawadaan an aggeya' ni' nalahin?

³⁵ Ya alyon nan anghel di, Nan Espiritun nan na'abbaktun Dios di mawadan he"a ta gapuh nan abalinana ya mawadaan'a. Ta nan iyayyammu ya ma"i'd ha bahulna an hiya nan ma'alih Imbabalen Apu Dios. ³⁶ Ya ta'on on nan ibam an hi Elisabeth an alyonday adi mabalin hi mun'imbabale te ininna mo mu ad uwani ya mi'anom hi bulan nan lala'in imbutyugna. ³⁷ Ta datuwey atigana an ma"i'd ha adi abalinan Apu Dios an aton.

³⁸ Ot alyon Mary di, At'ehna ya abuluto' nan pohdon Apu Dios an ma'at ot hanat ma'at i ha'on nan imbagam.

Hidin inalinah diye ot ume nan anghel.

Hay E Nanigan Mary I Elisabeth

³⁹ Indani ya ninomnom Mary an umehdih nan nun'abillid an bobleh ad Judea ⁴⁰ an awadan da Sekariah.

Ta hidin dimmatong hi Mary ot alyonan Elisabeth di, Immaliya' ta tigon da'yu.

41 Ya hidin dingngol Elisabeth di hapit Mary ya immiku nan golang hi putuna. Ya bimmika nan Espiritun Apu Dios i hiya ta 42 inlotnan alyonay, Hi an namin di abinbinabai ya he"ay pinto' Apu Dios hi pangatanah maphod ya atbohdi nan golang an iyayyammu. 43 Mun'am'amlonga' hi immaliyam mu nganneya' ihya ta he"a an hi inan nan Ap'apu ya umali'an manigon ha'on. 44 Hidin dingngol'uy hapitmu ya immiku tun golang hi putu' hi amlongna. 45 Ot mipa'amlong'a te pinatim an ipa'annung Apu Dios nan inalinan ma'at i he"a.

Hay Nundayawan Mary I Apu Dios

- 46 Ya inalın Mary di, Dayawo' hi Apu Dios
 47 ya mun'am'amlonga' te hiyay mangdat hi pi'taguwa' hi munnananong
 48 te minonomnoma' i hiya an ta'on on na'adda"ula' an baalna. Ta mihipun hi ad uwani ya ibagan nadan tatagu hi udu'dula'
 49 te hi Apu Dios an ongal di abalinana ya maphod di inatnan ha'on te hiya ya maphod tuwaliy a'atna.
 50 Te nihipun hidin hopapna ya ongal di homo'na hinadan mangun'unud i hiya.
 51 Ya gapuh nan ongal an abalinana ya pina"ihnay punnomnom nadan mumbak-tun tatagu ta maguluy nomnomda.
 52 Ya atbohdi nun'ipa'aana nadan mumbak-tun ap'apuh nadan sa'adda ot ihukkatna nadan nun'ada"ul.
 53 Ya indatnay mahapul nadan nun'awotwot.

Mu hanada'en kakadangyan ya nun'ituda'na dida an ma'id ha indatnan dida.

54 Mu dita'u'en Judyu an baalna ya boddangan dita'u

55 te mipapanomnom i hiya din imbagana i handin a'ammod ta'un hi Abraham an hom'on dita'un holagna hi inggana.

56 Hay niha''adan Mary hi balen da Elisabeth ya umeh tuluy bulan ot ahi mumbangngad hi baleda.

Hay Niyayyaman John An Mumbonyag

57 Hidin nadatngan di pun'ayyaman Elisabeth ya immannung an lala'i nan inyayyamna. 58 Ta hidin dingngol nadan hinaggonda ya nadan tulangdah diyen ongal an inat Apu Dios an gapuh homo'nan hiya ya ni'yam'amlongdan hiya.

59 Ot hidin mi'awaluh algon diyen golang ya na'amung nadan tatagu ta tigonday akugitan diyen golang. Ot alyonday, Hi Sekariah di ipingadan ta'un hiya ta bunatonay ngadan amana.

60 Mu alyon Elisabeth di, Bokon ta hi John di ngadana.

61 Ya alyonday, Tanganu? Undan waha nungngadan hi John i da'yun himpamu'un?

62 Ot itpongdan ibaga i amana hi'on nganney pinhodnan mingadan i diyen golang. 63 Ya initpong Sekariah i dida ta idatda ha pangitudo'ana ot itudo'na an hi John di ngadana. Ya masda'aw nadan tatagu. 64 Ya na'ibagan himmapit mohpeh Sekariah ot munhana i Apu Dios. 65 Ta masda'aw nadan hinaggonda. Ta hidiyen na'at di hanaphapiton nadan tatagu an nunhitu i diyen nun'abillid an bobleh ad Judea. 66 Ya an

namin nadan nangngol i diyen na'at ya alyondah nomnomday, Nganne nin di pumbalanan diyen golang hi'on kumilog?

Manu'eh athidiy ibagada ya matigoda an wadah Apu Dios an bumoddang i hiya.

Hay Imbagan Sekariah Hi Pundayawna I Apu Dios

⁶⁷ Indani ya bimmikah nan Espiritun Apu Dios i Sekariah ot alyonay,

⁶⁸ Madayaw hi Apu Dios an dayawon ta'un Judyu te agge dita'u inwalong te intuda'na nan ahi manapung hi bahul ta'u.

⁶⁹ Hidiyen impa'alina ya ongal di abalinana an mangihwang i dita'u an nalpuh nan holag din baalna an hi David.

⁷⁰ Ta hinaey nipa'annungan din impibaganah nadan propeta

⁷¹ an alyonay ihwang dita'un hiyah nadan binuhul ta'u ya hinadan humihiwon dita'u.

⁷² Ya ipa'annungna din imbagana i handidan a'ammot ta'u ta hom'on dita'u.

⁷³ Te hay imbagana i handin ammot ta'un hi Abraham

⁷⁴ ya alyonay ibaliw dita'uh nadan binuhul ta'u ta ma'id ha itakut ta'un munhilbin hiya

⁷⁵ ya ta wan hanadan miyunnudan hinan pangatnay pangat ta'u ituwen pi'taguwan ta'uh tun luta.

⁷⁶ Ya he''a'en imbabale' ya he''a nan propetan nan na'abbaktun Dios te he''ay e mangidadaan hinadan tataguh umaliyan nan Ap'apu ta'u.

77 Ta em ipa'innilan dida nan aton Apu Dios an mamakawan hi bahulda ta way atondan mi'tagun hiya

78 an gapuh nan ongal an homo'nan dita'u.

Ya hitun umaliyan diyen ituda' Apu Dios ya umat hinan humilin algo

79 an patalana nan paddungnay munhihillong an nitaguwan ta'u an gapuh bahul ta wan adi ta'u mihi"an i Apu Dios.

Ya itudduwan dita'u hinadan nipto' an pangat ta wan luminggop di nitaguwan ta'u.

Hidin Kimmilog Hi John

80 Hidin kimmilog hidiyen imbabalen Sekariah ya ni'yong'onggal di pangulugnan Apu Dios. Ya e nihaha"ad hinan agge naboblayan ta inggana ot madatngan di ena puntudduwan hinadan ibbanan Judyu.

2

Hay Niyayyaman Jesus (Matthew 1:18-25)

1 Indani ya inyuldin nan patul an hi Agustus hinadan boblen sinakup di Roma an mahapul an eda mumpalistan namin nadan tataguh nan boblen nalpuwan di a'ammodda. 2 Hay gobel-nador hi ad Syria i diyen hopap di pumpalistan di tatagu ya hi Kirinius. 3 Ta way oha mo on e numpalistan nan boblen nalpuwan di a'ammodna. 4 Ta hi Joseph an i Nasaret hidid Galilee ya ni'yeh ad Bethlehem hidih ad Judea ta e mumpalistan di te hidiy niyayyaman apunan

hi David. ⁵ Ya hi Mary an nitbiyana ya ni'ye damdaman e mumpalista yaden na'aggayuh.

⁶ Ta hidin wadadah ad Bethlehem ya natngan di pun'ayyamana. ⁷ Ta inyayyamna nan panguluwan an imbabalenan lala'i ot ulohana ot ipalo'nah nan balunglung an na'ap'apan hi dagami. Hidiy nangipalo'ana te ma'id ha eda umohnongan hinadan uggan umohnongan nadan mangili.

Hay Nanginnilaan Nadan Mumpumpastol Hi Niyayyaman Jesus

⁸ Hidih nadan pumpastolan hi ad Bethlehem ya dedahdi nadan mumpumpastol an mangipapto' hinadan kalneroh nan mahdom. ⁹ Ya i diyen nahdom ya alinah on numpatigo nan anghel Apu Dios i dida. Ta hanan binang Apu Dios ya hinitalana nan awadanda ta nangintattakutda. ¹⁰ Mu inalin nan anghel i diday, Adi ayu tumakut. Te wada han maphod an ibaga' i da'yu an mangipa'amlong hi atagutagu. ¹¹ Ad uwanin nahdom ya niyayyam hitun boblen David nan Kristu an Ap'apu an mangihwang hi tatagu. ¹² Hay pangimatunanyun hiya ya dehdin na'ulohan ot mipalo' i han balunglung.

¹³ Ta ona inalih diye ya alinah on wadaday dakkodakkol an anghel an nalpuh ad abunyan an ikankantaday pundayawda i Apu Dios an alyonday,

¹⁴ Madaydayaw hi Apu Dios an na'abbaktuh ad abunyan. Ya mipalinggop nadan tatagu an mangat hinadan umipa'amlong i hiya.

¹⁵ Ta hidin numbangngad nadan anghel hi ad abunyan ot munhahapit nadan mumpumpastol an alyonday, Ume ta'u moh ad Bethlehem ta eta'u tigon hidiyen imbagan Apu Dios.

¹⁶ Ot ma'anneda ya inakhupanda da Mary i Joseph. Ya tinigoda nan golang an nipalo' hinan balunglung ¹⁷ ot uhuhonda nan inalin nan anghel i dida an a'at nan golang. ¹⁸ Ya an namin nadan nangngol i diyen inuhu'uhuh dadiyen mumpumpastol ya masda'awda. ¹⁹ Mu hi Mary ya ma'id ha dakol hi inalina te ona nomnomnomon dadiyen na'na'at.

²⁰ Indani ot mumpumbangngad nadan mumpumpastol hinadan pumpastolanda an nunhiglay pundayawda i Apu Dios an gapuh nangipa'innilaan nan anghel i dida i diyen na'at ya hay naniganda an immannung hidiyen nipa'innilan dida.

²¹ Hidin mi'awaluh algon nan golang ot ipakugitda ot ngadananda ta hi Jesus te hiyah diyey inalin din anghel i Mary ot ahi mawadaan.

Hay Nangiyayandan Jesus Hinan Templo

²² Hidin nadatngan di e pangatan da Mary i Joseph hinan nibagah nan Nitudo' an Tugun Moses ta ahi mibilang hi malinis di ohan babain pa'ayyamna ya ninomnomdan idihhan an iyeh Jesus hi ad Jerusalem ta eda idawat i Apu Dios.

²³ Te hay nitudo' i diyen tugun Apu Dios ya alyonay an namin di panguluwan an linala'i ya mahapul an midawat i Apu Dios. ²⁴ Ya gapu ta pa'ayyam nimpén Mary ya mahapul

an i'nongnay duwan balug onu palluma an miyunnudan i diyen tugun Apu Dios.

²⁵ Ya wada han lala'in i Jerusalem an hi Simeon an maphod di pangatna te nan tugun Apu Dios di un'unudona ya hiyay ohan mamannod hi umaliyan nan mun'ap'apu i didan Judyu. Ya wadan hiya nan Espiritun Apu Dios ²⁶ ta hiyay nangipa'innila an hiya ya adi mate ta ingganah tigona nan Kristu an ahi mun'ap'apu.

²⁷ Indani ya impangulun nan Espiritun Apu Dios hi Simeon hidih nan Templo yaden dedahdi da Mary i Joseph an inyedahdih Jesus ta atonda nan nibagah nan Nitudo' an Tugun. ²⁸ Ya immeh Simeon ot apupuwonah Jesus ot dayawonah Apu Dios an alyonay, ²⁹ Mun'am'amlonga' an baalmu Apu Dios te nipa'annung din inalim i ha'on ot mabalin mohpen ta'on ona' mate. ³⁰ Ot teen tinigo' tun intuda'mun Mangihwang hi tatagu ³¹ an hiyah tuwe din ninomnommu tuwalin mipa'innilah atagutagu. ³² Hiya ya umat hinan patal an patalanay nomnom di tatagu an ta'on on hanadan bokon Judyu ta wan hiyay un'unudonda. Ya hiya boy mangipabaktu i da'min tatagum an Judyu.

³³ I diyen inalin Simeon ya masda'aw nadan a'ammod diyen golang. ³⁴ Ot alyon Simeon i Mary di, Hi Apu Dios di mangipa'amlong i da'yu. Ya hituwen golang an pinto' Apu Dios di gumalat hi adusaan di udum an Judyu hi'onda adi umunud i hiya. Mu hiya boy gumalat hi ihwangan di udum hi'onda umunud i hiya. Ya ma'innilan hiya nan hinnag Apu Dios te hiyay

mangipa'innilah a'at Apu Dios. Mu dakolday mamihul i hiya ³⁵ ta a'innilaan di nomnom di tatagu. Ta hiya nan ahi nunhiglay hakit di nomnommu ta ay waha mitpig hi puhum an gapuh nan ma'at i hiya.

³⁶ Ya wahdi boh nan Templo han ininnan propeta an hi Ana an hi na' Panwel an tinanud Asel. Hiya ya pituy tawon di nun'addumandah nan ahawana ot ahi mabalu. ³⁷ Ya nawalut opat (84) moy tawona.* Ya abigabigat ya ahodohodom on wahnang Templo an mundayaw i Apu Dios ya nunhiglan i'ulatanay pundasalana i hiya. ³⁸ Ta hidin tinigona da Joseph ot umeh awadanda ot munhana i Apu Dios. Ot pun'ibaganay a'at diyen unga hinadan tatagun mamannod hi umaliyan nan Mangihwang i dida an i Jerusalem.

³⁹ Hidin inat da Joseph nadan nibagah nan tugun Apu Dios hi atonda ot mumbangngaddah bobledah ad Nasaret hi ad Galilee.

⁴⁰ Ta lo'tat ya mun'a'ong'ongngal hidiyen unga. Ya mabikah ya na'annomnoman te hi Apu Dios di mangipappapto' i hiya.

Hay Nangakhupandan Jesus Hinan Templo

⁴¹ Atawotawon on ume nadan a'ammod Jesus hi ad Jerusalem te hidiyey imminghah atonda an eda mi'yamung hinan punnomnomnomandah nihwangan handidan a'amoddah ateh ad Egypt.

⁴² Ta hidin himpulut duway (12) tawon Jesus ya ni'ye i da amana i inana hi ad Jerusalem i

* **2:37** 2:37 Hay alyon di udum ya nihipun hi nabaluwana ya agge numbintan ta nawaluy tawon di nabaluwana.

diyen ngilin di punnomnommandah nihwan-
gan handidan a'ammoddah ateh ad Egypt.

⁴³ Ta hidin nagibbuh hidiyen ngilin ot makak-
dan umanamut. Mu aggeda innila an nataynan
hi Jesus hidih ad Jerusalem ⁴⁴ te hay wah
nomnomda ya ni'bulog hinadan ibbada. Ta
hin'algoynundallanananda ot ahida imutalngan
an ma"i'd hi Jesus. Ot eda pun'ibagah nadan
i'ibada ya nadan udum an nun'ibbada ⁴⁵ mu
ma"i'd. Ot ibangngadda mo boh ad Jerusalem ot
eda punhama' hidi.

⁴⁶ Ta mi'atluh algo ot ahida mohpe akhupan
an wahdin mi'ib'ibbun hinadan muntudtuduh
nan Templo an dongdonglona nadan itudtududa
on dakol di minahmahanan dida. ⁴⁷ Ya an
namin nadan wahdin mundongdongngol ya
masda'awdah nan al'alyon Jesus te dakol di
innilana. ⁴⁸ Ya ta'on on da amana i inana
ya masda'awdah nanigandah awahdina. Ta
immeh inanah awadana ot alyonay, Tanganu
mahan on waha athinah inatmu? Nunhiglay
inomnomanmin amam hi ama"i'dmu ta hiya nan
e da'a hinamahama'.

⁴⁹ Mu alyonay, Tanganuna' tuwali e hinama-
hama' i da'yu? Undan aggeyu innilan maha-
pul an mihtuwa' hitun balen Ama? ⁵⁰ Mu
aggeda na'awatan di pinhodnan ibaga. ⁵¹ Ot
mi'bangngad mo da Jesus hi ad Nasaret an ninay-
nayun di ana'na'unnudnah nadan a'ammogna.
Ya minonomnom i inana dadiyen ina'inat Jesus.

⁵² Ta hidin mun'a'ong'ongngal hi Jesus
ya mun'a'udman boy innilana ya hay e

pun'amlongan Apu Dios i hiya. Ya atbohndin pinpinhod nadan tatagu.

3

*Hay Intuddun John An Mumbonyag
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8)*

¹ Hidin mi'apulut limah (15) tawon hi numpatulan Tiberius hi ad Roma ya hi Ponsio Pilatu di gobelnador hi ad Judea. Ya hi Herod an hi ibban Philip damdamay ap'apu hinadan bobleh ad Iturea ya hi ad Trakonitis. Ya hi Lisnias di ap'apu hi ad Abilene. ² Ya hanada'en nun'abaktun padin di Judyu i diyen tawon ya da Anas i Kayapas. ³ Ya i diyen timpu ya immeh John an imbabalen Sekariah hinadan boblen nihaggon hinan wangwang an nungngadan hi Jordan an e timmanudduh nadan tatagun alyonay, Mahapul an muntutuyu ayuh nadan adi maphod an ina'inatyu ya indinongyun mangat i dadiye ya numpabonyag ayu ot pakawanon da'yun Apu Dios. ⁴ Ta hidiyey nipa'annungan din impitudo' Apu Dios i Isaiah an alyonay, Wada han ahi e mangitku'itkuk an muntudtudu hinadan tatagu an umanneh nan awadana an agge naboblayan an analyonay, Idadaan ta'u ha ma'andong hi awon nan Ap'apu ta midadaan hi umaliyana.* ⁵ Ta paddungnay tababon ta'u nadan nun'ah'ung ya nundotalon ta'u nadan billid ya nadan nabillid. Ya puntaldongon ta'u nadan nun'akillun awon ya nuntabab ta'u nadan

3:4 3:4 Isaiah 40:3-5 * **3:4** 3:4 Nan midadaan hi umaliyan nan Ap'apu ya hay pinhodnan alyon ya ipaphodday pangatda.

nun'aba"ungan ⁶ ta wan tigon di atagutagu ta innilaonda nan aton Apu Dios an mangihwang hi tagu.

⁷ Ta dakolday tatagun e mumpabonyag i John mu inalinan diday, Da'yun ay u'ulog, wan alyonyu on mabonyagan ayu'e ya ma'aan di bungot Apu Dios i da'yu. ⁸ Mahapul an idinongyun mangat hi adi maphod ta atiganan nuntutuyu ayuh nadan numbahulanyu. Ta adi ayu ma'dinnol an gapu ta tinanud da'yun Abraham ya adi da'yu dusaon. Te ibaga' i da'yu an mabalin an pumbalinon Apu Dios hantudan batu hi holag Abraham. ⁹ Te hi Apu Dios ya nundadaan an mundusah nadan tatagun adi maphod di pangatda ta umatdah nan kayiw an ma"i'd'e ha maphod hi ibungana ya malngoh ta mitungu.

¹⁰ Ot mahmahan nadan tatagun alyonday, Ot nganne moy atonmi?

¹¹ Ya alyonay, Wada'en da'yu ha duway lubungna ya idatyuy ohah nadan ma"i'd ha lubungna. Ya da'yun waday anona ya hanat pi"anonyu nadan ma"i'd ha anona.

¹² Ya nada'en mumpun'amung hi buwis an ni'yen e mumpabonyag i hiya ya alyonday, Apu manudtudu, nganne mo piboy atonmi?

¹³ Ya alyonay, Tigonyu ta adiyu hulukan nan buwis an nibagan eyu hingilon.

¹⁴ Ya inalin bon nadan titindaluy, Ya nganne piboy atonmi?

Ya alyonan diday, Adiyu unguhan nan bo'laonyu ya adiyu tattakuton nadan tatagu ta way atonyun mangalah pihhuda.

¹⁵ Ta hidin dingngol nadan tatagu nadan imbagabagan John ya namamay punnomnomdah nan umaliyan nan hahaddonda an Kristu. Te hay punnomnomda ya ma"id ha mapto' hi'on hi John nan hahaddonda an Kristu. ¹⁶ Mu inalin John i diday, Bokon ha"on nan hahaddonyu an umalin Kristu mu adi madne ya umali. Ya na'abbaktu mu ha"on ta ta'on on ha e' pangubadan hi tayun di hapatutna ya na'adda"ula' an mangat. Ya hay pamonyag'u ya liting ya abuh mu hay pamonyagnan da'yu ya nan Espiritun Apu Dios ya apuy. ¹⁷ Ta hitun umaliyana ya hiwaywayonay tatagu an ay muntoop ta namahmah e nadan nabgahan ya dadiyey ena inyalang ya ena pinu'ulan nadan dugih i han apuy an adi madmaddop.

¹⁸ Ya nat'onat'on di inat John an nangitudduh nadan tataguh nan maphod an ahi ma'at i dida. ¹⁹ Ya agge timmakut an namahiw i Herod an patul i diyen boble an gapuh nadan adi maphod an pangatna an umat hi nangiyahawaana i Herodias an ahawan ibbana. ²⁰ Mu hidin inatnahdi ya namamay hihiwon Herod i hiya ot ipibaludna.

Hay Nabonyagan Jesus

(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

²¹ Han hin'algo hidin agge ni' nibalud hi John ya dakolday immeh awadan John an e mumpabonyag ya imme damdamah Jesus an e mumpabonyag i hiya. Ta hidin nabonyagan ot mundasal ya niluwat hi ad abunyan. ²² Ya nungkohop i hiya nan Espiritun Apu Dios an ay pallumay tigona. Ya wada han madngol an hapit an nalpuh ad abunyan an alyonay, He"a nan

Imbabale' an pa'appohpohdo' ya umipa'amlong'a i ha"on.

Nan Ud Holag I Jesu Kristu
(Matthew 1:1-17)

²³⁻³⁸ Hidin tulumpuluy (30) tawon Jesus ya inhipuna an muntudtudu. Ya datuwey tonton di nalpuwan di a'ammodna an pamaag hi Apu Dios ta limmunah Adam. Ot muntanud hi Adam ta hi Set. Ot muntanud hi Set ta hi Enos an hi aman Kenan. Ot muntanud hi Kenan ta hi Mahalalel an hi aman Jared. Ot muntanud hi Jared ta hi Enok an hi aman Matuselah. Ya nuntanud hi Metuselah ta hi Lamek an hi aman Noah. Ot muntanud hi Noah ta hi Sem an hi aman Arpaksad. Ot muntanud hi Arpaksad ta hi Kenan an hi aman Sela. Ya nuntanud hi Sela ta hi Eber an hi aman Peleg. Ot muntanud hi Peleg ta hi Reu an hi aman Serug. Ya nuntanud hi Serug ta hi Nahor. Ot muntanud hi Nahor ta hi Terah an hi aman Abraham. Ot muntanud hi Abraham ta hi Isaac an hi aman Jacob. Ot muntanud hi Jacob ta hi Judah an hi aman Peres. Ot muntanud hi Peres ta hi Hesron an hi aman Ram. Ot muntanud hi Ram ta hi Aminadab an hi aman Nason. Ot muntanud hi Nason ta hi Salmon an hi aman Boas. Ot muntanud hi Boas ta hi Obed an hi aman Jesse. Ot muntanud hi Jesse ta hi David ot muntanud hi David ta hi Nathan. Ot muntanud hi Nathan ta hi Matata ot muntanud hi Matata ta hi Menna. Ot muntanud hi Menna ta hi Melea ot muntanud Melea ta hi Eliakim. Ot muntanud hi Eliakim ta hi Jonam an hi aman Joseph. Ot muntanud hi Joseph ta hi Judah an hi aman Simeon. Ot muntanud hi Simeon ta hi Libay an hi aman Mattat. Ot muntanud hi Mattat

ta hi Jorim an hi aman Elieser. Ot muntanud hi Elieser ta hi Joshua an hi aman Er. Ot muntanud hi Er ta hi Elmadam an hi aman Kosam. Ot muntanud hi Kosam ta hi Addi an hi aman Melki. Ot muntanud hi Melki ta hi Neri an hi aman Sealtiel. Ot muntanud hi Sealtiel ta hi Serubabbel an hi aman Resa. Ot muntanud hi Resa ta hi Joanan an hi aman Joda. Ot muntanud hi Joda ta hi Josek an hi aman Semein. Ot muntanud hi Semein ta hi Matatias an hi aman Maat. Ot muntanud hi Maat ta hi Naggay an hi aman Esli. Ot muntanud hi Esli ta hi Nahum an hi aman Amos. Ot muntanud hi Amos ta hi Matatias an hi aman Joseph. Ot muntanud hi Joseph ta hi Jannay an hi aman Melki. Ot muntanud hi Melki ta hi Libay an hi aman Matat an hi aman Heli an ammod Joseph an hay innilan di tatagu ya hiyay nangimbabale i Jesus.

4

Hay Namatnapatnaan Nan Diyablu I Jesus (Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

¹ Hidin bimmikah nan Espiritun Apu Dios i Jesus ya tinaynana nan numpabonyaganan wangwang an nungngadan hi Jordan te impangulun nan Espirituh nan agge naboblayan. ² Ta napat (40) di algoh nihaha"adanahdi ta hidiy namatnaan nan diyablun hiya ta hay ena tuwali pumbahulan. Ya agge nangnangngan ta na'a'aggangan. ³ Ot alyon nan diyablun hiya di, Hi'on immannung an he"a nan Imbabalen Apu Dios ya tanganunmu adi ibaga ituwen batu ta mumbalin hi tinapay ta anom?

⁴ Mu alyon Jesus di, Hay nitudo' hinan hapit Apu Dios ya alyonay, Adi umdah nan makan hi managuh tagu.

⁵ Ot iyen bon nan diyabluh Jesus hinan billid ta i han na'omtang ya impamangmangnan namin i hiya nadan pun'ap'apuwana hitun luta. ⁶ Ot alyona i Jesus di, An namin datuwen mun'aphod an pun'ap'apuwana ya nadan mun'a'omnawan ya niyukod i ha'on ta ukoda' an mangdat hinan pohdo' an pangdatan ot mabalin an idat'un he'a. ⁷ Ot hi'on mundu'un'a ta dayawona' ya mabalin an idat'un he'an namin datuwe.

⁸ Mu alyon Jesus di, Hay impitudo' Apu Dios ya alyonay, Hi Apu Dios ya abuh di dayawonyu ya unudonyu.

⁹ Ot iyen bon nan diyablu hi Jesus hi ad Jerusalem i han na'taggen bubung nan Templo ot alyonan hiyay, Hi'on immannung an he'a nan Imbabalen Apu Dios ya agam ta dumokpah'a ¹⁰ ot impitudo' Apu Dios an alyonay honagona nadan anghelna ta ipapto' da'a ¹¹ ya impitudo'na bon hapapaon da'ah nadan anghelna ta ta'on on hay hukim ya adi mahugatan hi batu.

¹² Mu alyon Jesus di, Hay nitudo' boh nan hapit Apu Dios ya alyonay, Adiyu attaon an patnaon di abalanan Apu Dios.

¹³ Ta impahdan Satanas an namatnapatnan Jesus mu agge nabaliyan hi Jesus i dadiyen nunha'ulna ot taynana mo ta nangamung boy ahina punnomnoman an munha'ul i hiya.

*Hay Nanghipunan Jesus An Nuntududu
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)*

¹⁴ Hidin numbangngad hi Jesus hi ad Galilee ya dakol di ina'inatna te ongal di abalinana an gapuh nan Espiritun Apu Dios an wadan hiya. Ya nundongol dadiyen ina'inatna hi aboboble. ¹⁵ Ya ta'on on nan panuddunah nadan a'am'amungan di Judyu ya pinpinhod nadan tatagu.

Hay Agge Nangunudan Nadan Tatagu I Jesus Hinan Numboblayana

(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

¹⁶ Indani ya immeh Jesus hinan boblen kimilogana an ad Nasaret. Ta i diyen Habadun tungo ya immeh nan a'am'amungan di Judyu te hidiyey impa'inghanan aton ot tuma'dog ta bahaona nan hapit Apu Dios ¹⁷ ot idatdan hiya nan nalu'ut an natud'an ya hinama'nahdi nadan imbagabagan din propetan hi Isaiah an alyonay, ¹⁸ Hanan Espiritun Apu Dios ya wadan ha'on te ha'on di pinto'na an e mangipa'innilah nadan nun'awotwot hinan maphod an ma'at i dida. Ta milubus nadan paddungnay nabalud hi bahul. Ya atbohndin mipaphodday napilok ya maway-awayaanda nadan mapalpaligat. ¹⁹ Te ad uwaniy pangipatigan Apu Dios hi homo'nah tatagu.

²⁰ Ta hidin binahana ot ludunona ot ibangngadnah nan muntamuhdi. Ya inumbun ot inayunan muntuddu. Ya an namin nadan wahdi ya itittigoda i hiya. ²¹ Ot alyon Jesus di, Ad uwanin algo ya nipa'annung hinaen imbagan Apu Dios an hiya neeh binaha'.

²² Ya an namin nadan tatagu ya maphod di ibagada i Jesus. Mu masda'awdah nadan mapmaphod an imbagana ta alyonday, Undan bokon hiyah nae nan imbabalen Joseph?

²³ Mu alyon Jesus di, Ma'id ha mapto' ya alyonyuy, Doktor, impaphodmuy dogoh di udum ot agam pibo ta ipaphodmuy adolmu. Te alyonyuy mahapul an ato' damdamah tun numboblaxan ta'u nadan dingngodingngolyun ina'inat'uh ad Kapernaum. ²⁴ Mu ibaga' i da'yu an ma'id ha propeta hi malispituh nan numboblaxana. ²⁵ Ta umat hidin atagun Elijah an wada han aggena immudanan hi tuluy tawon ta han godwa ta nawada han nunhiglan bitil hi abobboble. Mu ta'on on dakolday maligatan hinadan nun'abalu i diyen boble ²⁶ ya bokon diday binoddangana te intuda' Apu Dios ta ena boddangan han nabalu an i Sarepat hi ad Sidon an bokon Judyu. ²⁷ Ya atbohdi din atagun nan propeta an hi Elisa an ta'on on dakolday Judyu an na'gullidan mu ma'id i dida ha na'aan di gulidna te ammuna nan bokon Judyu an hi Naaman an i Syria han na'aan di gulidna.

²⁸ Ya hidin dingngol nadan tatagun wahdi dadiyen imbagabagan Jesus ya bimmungotda. ²⁹ Ta natanna'dogda ot punlupdukda ot inayundan iyeh nan bulludnah nan baktun di bobleda ta hidiy edaot pangituldunan i hiya. ³⁰ Mu aggeda inilmu ya ini'wanaot hi gawwan nadan tatagu ot ume. ³¹ Ot inayunan ume boh ad Kapernaum hi ad Galilee ot muntudtuduh nan a'am'amungan di Judyuhdi.

*Hay Nunla'ahan Jesus Hinan Nih'op
(Mark 1:21-28)*

Ya hidin Habadun tungo ot umeh Jesus an e muntudtuduh nan a'am'amungan di Judyu hi ad Kapernaum. ³² Ya masda'awda te ongal di abalinanan muntudtudu. ³³ Ya wahdi han ni'yamung i dida an nahi'pan ta initkuknan alyonay, ³⁴ Jesus an i Nasaret, nganney nun'iyalim hitu? Undan immali'an manadag i da'mi? Innila da'a te he"a nan niyappit i Apu Dios.

³⁵ Mu inhingal Jesus an alyonay, Duminong'a ya immaan'a inaeen tagu.

Ya hidin inalin Jesus hidiye ya tinukkad nan nih'op hidiyen tagu yaden deedahdin namin nadan tatagu. Ot inayunan umaan i diyen tagu mu agge nahugatan hidiyen nih'opana. ³⁶ Ta nada'en na'amung ya munhimbabaggadan alyonday, Ongal nayyay abalanan di hapitna te ta'on on ha dimunyun nih'op on unudonday ibagana te mala'ahda.

³⁷ Ta datuwen inat Jesus ya nundongol hi abobboblehdi.

Hay Numpangipaphodan Jesus Hinadan Mumpundogoh

(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

³⁸ Hidin nagibbuh an nuntudtuduh Jesus hidih nan a'am'amungan di Judyu ot umeh balen da Simon Peter. Ya hi inan nan ahawan Simon ya mundogoh an na'appudut di adolna ta impa'inniladan Jesus. ³⁹ Ot umeh Jesus hinan way nalo'ana ot alyonay, He"an pudut ya umaan'a.

Ya na'ibagan pinumhod ot e munha''ang ot idadaanay anon da Jesus. ⁴⁰ Ya hidin munlimuhan nan algo ya dakolday mumpundogoh an pun'iyedah awadan Jesus. Ot pun'iha'mon Jesus di ta'lenan dida ya pinumhodda. ⁴¹ Ya ta'on on nadan nun'ahi'pan on nunla'ahna nadan nun'ih'op i dida ta muntukuk dadiyen dimunyu an alyonday, He''a nan imbabalen Apu Dios.

Mu nun'ihingal Jesus dida te aggena pinhod an diday mangipa'innila an hiya nan Kristu.

*Hay E Nuntududuwan Jesus Hi Ad Judea
(Mark 1:35-39)*

⁴² Hidin mun'awiwi''it ya nakak hi Jesus ot umeh nan ma''id ha tagu. Mu e hinamahama' damdaman nadan tatagu ta lo'tat ya inakhu-panda ot ipapilitda ta adina ni' taynan dida.

⁴³ Mu alyon Jesus di, Taynan da'yu te mahapul an e' damdama itudtuduh nadan tataguh udum hi boble nan a'at di pun'ap'apuan Apu Dios te hiyah tuwey nannagan Ama i ha''on.

⁴⁴ Ta immeh ad Judea ot e muntudtuduhdi nadan a'am'amungan di Judyu.

5

*Hay Nangayagan Jesus Hinadan Namangulun
Intudtuduwana
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)*

¹ Han hin'algo ya immeh Jesus hinan pingngit di lobong an nungngadan hi Genesaret ya dakolday tatagun na'amung hidi an himmalunghung i hiya te pohdondan donglon nadan ituddunan tugun Apu Dios. ² Ya tinigon Jesus han duwan

bangka an wahnann pingngitna mu ma'id ha nilugan hinadan e muntabukul te eda inwah-wah nadan tabukulda. ³ Ot umeh nan ohan bangkan Simon Peter ot kaliyanah Simon ta ena idlig hi kittang. Ta hidiy inumbunan Jesus ot muntudtudu boh nadan tatagu.

⁴ Hidin nagibbuh an nuntudtudu ot alyona i Simon di, Iyeyuh gawgawwana ya linnongyu nadan tabukulyu ot waday tabukulonyu.

⁵ Mu alyonday, Apu Jesus, inlablabimin nuntabukul ya ma'id ha tinabukulmi mu he"a'ey mangali ya atonmi.

⁶ Ot lonngonda mo bo nadan tabukulda ya immannung an dakol di natabukul ta nun'a'apnu nadan tabukulda ta ayda mapa"ih. ⁷ Ot wa'giyanda nadan ibbadah nan ohan bangka ta boddanganda dida. Ta pinnuda dadiyen duwan bangkah nadan ekan an natabukul ta ayda malnong hi damotna. ⁸ Ta hidin tinigon Simon Peter hidiyen dinakol di tinabukulda ya na'innilaana nan a'at Jesus ot mundu"un hi hinangngabna ot alyonay, Hanat taynana' Apu Jesus te umman bumaina' i he"a te na'abahhulana' an tagu.

⁹ Ya ta'on on nadan nun'ibban Simon ya masda'awda i diyen dinakol di tinabukulda.

¹⁰ Ya masda'aw bo da na' Sebedi an da James i John an dida nadan nun'ibba'ibban Simon an muntabtabbukul.

Ya alyon Jesus i Simon di, Adi'a bumain ta ha"on di un'unudom ta itudduwan da'ah atom an mun'ayag hi tatagu ta middumdan ha"on.

¹¹ Ta onda impada'al nadan bangkada ot iwalongdah diyen tamuda ta miyunuddan hiya.

*Hay Nangipaphodan Jesus I han Na'gullidan
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)*

¹² Wada bo han ohan algo an wadah Jesus i han ohan boble ya inoy an wahdi han na'gullidan.* Ta ona tinigoh Jesus ot mundu"un hi hinangngabna ot mumpahpahmo' an alyonay, Apu Jesus, daan mo bahan ta pohdom'e ya impaphoda' hitun dogoh'u.

¹³ Ot iha'mon Jesus di ta'lana i diyen na'gullidan ot alyonay, O pohdo'. Pumhod'a.

Ta ona inathidi ya na'ibagan pinumhod di adol diyen na'gullidan. ¹⁴ Ot padanan Jesus i hiya an alyonay, Adim ibagbagah tuwen inat'un he"a. Mu mahapul an ume'a ta em ipatigoh nan padi an pinumhod'a. Ya inunudmu nan nibagah nan tugun Moses ta idatmu ha i'nong diyen padi i Apu Dios ta panginnilaan nadan tatagu an nan padi ya abulutonon na'aan nan dogohmu.

¹⁵ Mu nundinggol damdamah diyen inat Jesus. Ta hiya nan dakkodakkolday tatagun nahayup an mundongol hinan itudtuduna. Ya hanada'en udum ya eda pa'aan di dogohda i hiya.

¹⁶ Mu wa'e damdama on e nunhiwweh Jesus ta way atonan mundasal.

*Hay Nangipaphodan Jesus I han Naparalays
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)*

¹⁷ I han oha bon algo an muntudtuduh Jesus ya wadadahdi nadan Paliseu ya nadan mumpuntudtuduh uldindan Judyu an nalpudah nadan

* **5:12** 5:12 Hidiyen gulid ya mabalin an miyaldan di udum an tagu ya ta'on on hinan bale. Ya nan tagun na'gullidan ya mahapul an e mun'ohha te mibilang hi nalugit.

abobbobleh ad Galilee ya hi ad Judea ya ta'on on hi ad Jerusalem. Ya hanan ongal an abalanan Apu Dios ya wadan Jesus ta abalananan ipaphod nadan mumpundogoh. ¹⁸ Indani ya wadada han linala'in nangi'ayud i han naparalays. Ot ipatnadan ighop ta iyedah awadan Jesus ¹⁹ mu ma'id ha atondan mangighop te dakkodakkolday tatagu. Ta inyeda moh nan atop ot gutbawonda nan atop ot buyunondah diyen ni'ayud hi potto' Jesus. ²⁰ Ya innilan Jesus an nahamad di pangu-lugdan hiya ta hiya nan alyonay, Pinakawan'uy bahulumun iba.

²¹ Mu nada'en wahdin Paliseu ya nadan muntudtuduh uldin du Judyu ya alyondah nom-nomday, Tanganun tee han tagun ipaddungna ihyay niyatana i Apu Dios? Ot ten ammunah Apu Dios an mamakawan hi bahul di tagu?

²² Mu innilan Jesus di wah nomnomda ta alyonay, Tanganu mahan on athinay punnomno-my? ²³ Nganney nalaklakah patiyonyu? On nan alyon hi napakawan di bahulmu onu nan alyon hi tuma'dog'a ya inalam nan nangi'ayudandan he"a ya imme'a? ²⁴ Ibaga' i da'yu an ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya abalina' an ipaphod di naparalays ta panginnilaanyu an abalina' an mamakawan hi bahul di tatagu. Ot alyona i diyen tagu di, Tuma'dog'a ya inalam nan nangi'ayudandan he"a ya immanamut'a.

²⁵ Ya an namin nadan na'amung ya tinigoda an natannadog ot alana nan nangi'ayudandan hiya ot umanamut. Ta mange on mundayaw i Apu Dios. ²⁶ Ta masda'aw nadan nanigo i diyen na'at

ta alyonday, Nunhigla mahan hinaen tinigo ta'uh ad uwanin algo.

Ta ta'on on dida ya dinayawdah Apu Dios.

*Hay Nangayagan Jesus I Libay
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)*

²⁷ Nagibbuh diye ot lumah'un hi Jesus ya tinigonah Libay an um'umbun hinan upihhinan pumbayadan hi buwis ot alyon Jesus i hiyay, Ma'at miyunud'an ha'on. ²⁸ Ya natanna'dog ot taynana nan tamuna ot mi'ye i Jesus.

²⁹ Han hin'algo ya inayagan Libay da Jesus hi baleda ot ipaltiyana dida. Ya ta'on on nadan dakol an mun'amung hi buwis ya nadan udum an tatagu ya eda ni'an i dida. ³⁰ Ya hidin tinigon nadan Paliseu ya nadan ibbadan muntutuduh uldin di Judyu ya pinahiwda nadan itudtuduwan Jesus an alyonday, Ta nganu on ayu mahan e mi'mi'an ya mi'yin'innum hinadan nun'abahulan an umat hinadan mun'amung hi buwis ya nadan udum?

³¹ Mu hi Jesus di nambal i didan alyonay, Nan tagun ma'id ha dogohna ya adina mahapul di doktor. Mu nan waday dogohna ya hiyay munhapul hi doktor. ³² Ya atbohadin bokon nadan mangalih ma'id ha bahulday immaliya' te immaliya' an gapuh nadan nun'abahulan ta way atondan muntutuyuh bahulda ta wan mahukkatan nadan adi maphod an pangatda hi maphod.

*Hay A'at Di Pun'ulatan
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)*

³³ Ya minahmahandan Jesus an alyonday, Tanganu on danaen itudtuduwan ya adida unudon nadan pangiy'e ta'u te adida uggan mun'ulat hinan pundasalanda yaden nada'en itudtuduwan John ya unudonda ya atbohdi nadan itudtuduwan nadan Paliseu?

³⁴ Ya inalin Jesus i diday, Innila ta'u an wada'ey kasal ya adida mun'ulat nadan tatagun na'amung. Ot athidih ad uwani an gapu ta wadaa' ni' ya adi mahapul an mun'ulatda. ³⁵ Mu indani ta ma"ida' mon tigonda ot mun'ulatdah punnomnomandan ha"on.

³⁶ Ya innayun Jesus an inuhuh han ni'alig an alyonay, Hanan balu an lubung ya adiyu begheton ha kittang ta ilkobyuh nan limmamen lubung. Te atonyu'ehdi ya mabahbah nan balu an lubung ya adi damdama mi'ingngoh hidiyen ilkobyuh nan limmame. ³⁷ Ya atbohdi nan pinahapah an bayah an adiyu iha"ad hinan nadunut an lalat an pangiha"adan hi bayah. Te atonyu'ehdi ya bughiyonah diyen nittuwana ot mitopal. ³⁸ Te nan pinahapah ya on tuwali mittuh nan pa"apyan lalat an ittuwan di bayah.

³⁹ Ya in'aligna boy nanuddunah a'at di tagun adina pohdon an mahukkatan di pangatna an alyonay, Nan tagun impa'inghanan uminum hi napgot an bayah ya adina pohdon nan agge napgot te alyonay hanan napgot di maphod hi inumon.

6

*Hay A'at Di Habadun Tungo
(Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)*

¹ Wada han Habadun tungo an ini'wan da Jesus i han puntanoman. Ot pungkultung nadan itudtuduwana dohah nadan wit ot utimonda.

² Ya wadaday Paliseu an nanigo ot alyondan Jesus di, Tanganunyu mahan on aton ha athina yaden paniyo te Habadun tungo?

³ Mu alyon Jesus i diday, Undan aggeyu innila din inat David hidin nadne hidin nun'a'agangan nadan nun'ibbana ⁴ an pamaaggot hunggop hinan tabernakel ot alana nadan tinapay an nidawat i Apu Dios ot anondah nadan nun'ibbana an ta'on on paniyoh anon di bokon padi? Mu ma"id ha alyonyu hi paniyoh diyen inatda.

⁵ Ot alyon Jesus di, Ha"on an Nitulang Hitun Tatagu di ukod an mangibagah nan paniyoh nan Habadun tungo.

Hay Nangipaphodan Jesus I Han Natakluy Di Ta'lena

(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

⁶ Wada bo han immayan Jesus hinan a'am'amungan di Judyu i han Habadun tungo ot muntudtunduhdi. Ya wahdi han lala'in natakluy di winawwan an ta'lena. ⁷ Ya hanada'en wahdin Paliseu ya nadan muntudtunduh uldin di Judyu ya hahalipatanda hi'on paphodon Jesus hidiyen natakluy di ta'lena i diyen Habadun tungo ta waha ipabahuldan hiya. ⁸ Mu innilan Jesus hidiyen ninomnomda ta hiya nan alyonah nan natakluy di ta'lena di, Tuma'dog'ah hinangngab datuwen tatagu. ⁹ Ot alyon Jesus di, Wada han mahmaha' i da'yu. Undan nganney nibagah nan uldin ta'un Judyu hi aton hinan Habadun tungo?

On aton nan maphod onu nan adi maphod. Ya on wa'e ha munligat ya maphod on boddangan ta tumagu onu maphod on patayon?

¹⁰ Ot itigonah nadan tatagu ot ahina alyon hinan natakluy di ta'lena di, Uyyadom di ta'lem.

Ta inuuyyadna ya na'ibagan pinumhod nan ta'lena. ¹¹ Ya nangimbubbungot nadan Paliseu ya nadan muntudtuduh uldin di Judyu ot ihamaddan hahapiton hi'on nganneu atonda i Jesus.

Hay Namto'an Jesus Hinan Himpulut Duwan Apostolesna

(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹² Wada han immayan Jesus i han nabillid ot ilablabinan dumasadasal hidi. ¹³ Ta hidin nabiggat ot ipa'ayagna nadan itudtuduwana. Ta na'amungda ot pot'onay himpulut duwa (12) i dida ot ngadanana didah Apostoles. ¹⁴ Hay ngadan nadan pinto'na ya hi Simon an nginadanan Jesus hi Peter ya hi ibbanan hi Andrew ya da James i John ya hi Philip ya hi Bartolome ¹⁵ ya hi Matthew ya hi Thomas ya hi James an hi na' Alpeus ya hi Simon an ohan Selote ¹⁶ ya hi Judas an hi na' James ya hi Judas Iskariot an hiya nan mangipatiliw i Jesus.

Hay Nangipaphodan Jesus Hinadan Mumpundogoh

(Matthew 4:23-25)

¹⁷ Hidin nagibbuh an pinto' Jesus nadan Apostolesna ot dumayyuda ta immeda i han nundotal ot umohnongdahdi. Ya dayyada bohdi nadan dakol an uggana itudtuduwana an nat'onat'on

di nalpuwanda an nalpudah ad Jerusalem di udum ya hinadan udum an bobleh ad Judea ya hinan duwan boblen nihaggon hinan baybay an hi ad Tyre ya hi ad Sidon te pinhoddan mundongol hinan itudtudun Jesus. ¹⁸ Ya ta'on boh on hanadan nun'ahi'pan on dedahdi ta nunla'ahna nadan nun'ih'op i dida. ¹⁹ Ya way ohaon pinhoddan e dapaon hi Jesus te matigoda an waday abalinana te na'aan di dogohda.

*Hay Immannung An Umipa'amlong
(Matthew 5:1-12)*

²⁰ Indani ya intigon Jesus hinadan itudtuduwana ot alyonay, Nan tagun mahapulnay boddang Apu Dios hi ena pangatan hinan pohdona ya hiyay mipa'amlong te hiyay middum hinan pun'ap'apuwan Apu Dios.

²¹ Ya mipa'amlong ayun ma'agangan hi ad uwani te ahi ayu mabhug.

Ya mipa'amlong ayu bon lumuwaluwah ad uwani an gapuh punnomnomyuh nadan adi maphod an ma'ma'at hitun luta te udum hi algo ya da'yuy ngumihil.

²² Ya mipa'amlong ayu an ta'on on da'yu ahiwawan hinadan tatagu ya adi da'yu ibi-lang i dida. Ya amod on da'yu padngolan an gapuh pangunudanyun ha'on an Nitulang Hitun Tatagu. ²³ Ot hanat mumpaypaytu' ayuh amlongyu hi'on athidiy aton nadan tatagu i da'yu te waday ongal an gunggunayun nidadaan hi ad abunyan. Ta'on tuwalih on handidan a'ammodda ya athidiy inatda i handidan propetah din nadne.

²⁴ Mu da'yun mangidinol hi kinadangyanyu ya mahmo' ayu te ad uwani ya ammunay pun'amlonganyu.

²⁵ Ya da'yun ma"ama"abhug hi ad uwani ya mahmo' ayu te da'yuy ahi ma'agangan te mapog-pog di pun'amlonganyu.

Ya mahmo' ayu bon hay pun'am'amlonganyuh ad uwaniy nomnomnomonyu te udum hi algo ya da'yuy muntutuyu ya lumuwaluwa.

²⁶ Ya mahmo' ayun pemanan di tataguh ad uwani te hay immannung ya umat ayuh didan mumpunlayah an propeta an pinemanan handidan a'ammodyuh din nadne.

*Hay E Pamhodan Hi Binuhul
(Matthew 5:39-40,42-48; 7:12a)*

²⁷ Ot inayun Jesus an muntuudu i dida an alyonay, Hay ibaga' i da'yun naminhod an mundongol hinan itudtudu' ya hanat ipatigoyuy pamhodyuh nadan binuhulyu ya atonyuy maphod hinadan ma'hihhiwon da'yu. ²⁸ Ya ta'on on hanadan mamalpaligat i da'yu ya idasalanyuot ta wan hom'on Apu Dios dida. ²⁹ Ya wada'ey nanipak hi tamelyu ya adiyu iballoh mu onyuot iyabulut ta ta'on on pi'tipaknay bahhel di tamelyu. Ya wada'ey mamloh hinan oddah di lubungyu ya ihulugyu ta ta'on on pi'yalada nan niyoddahana. ³⁰ Ya wada'ey mun'odo i da'yu ya maphod on idattanyuh nan wada i da'yu. Ya alina'eh waday mangalah nadan gina'uyu ya hanat adi ayu mahkitan hi'on adida ipabanggad.

³¹ Ot alyon bon Jesus di, Tigonyu ta hanan pohdonyun aton di tatagun da'yu ya hiya damdamay atonyun dida.

³² Te onha ammuna nadan namhod i da'yuh pohpohdonyu ot ma'id ha idat Apu Dios hi gunggunayu. Te ta'on on hanadan alyonyuh nun'abahulan ya pohpohdonda damdama nadan naminhod i dida. ³³ Ya atbohadin onha ammuna nadan maphod di pangatdan da'yuy pangatanyuh maphod ya ma'id ha idat Apu Dios hi gunggunayu te ta'on on hanadan alyonyuy nun'abahulan ya athidiy atonda. ³⁴ Ya ma'id bo ha gunggunayu hi'on ammuna nadan in- nilayun abalinandan manukkat hi buludonday pabuludanyu te ta'on on hanadan alyonyuy nun'abahulan ya athidiy atonda.

³⁵ Mu hay ibaga' i da'yu ya hanat ipatigoyuy pamhodyuh nadan mi'buhul i da'yu. Ya hay maphod di atonyun dida ya pabuludanyu dida an adiyu namnamaon an hukkatanda. Ot atonyu'ehdi ya ongal di gunggunayu. Ya nan pangatanyuhdiy atigana an imbabale da'yuh nan na'abbaktun Dios. Te hi Apu Dios ya ta'on on hanadan adi maphod di pangatda ya nadan adi munhana i hiya ya boddangana. ³⁶ Ot hanat ta'on on da'yu ya innilayun hummo' te hi Ama ta'un hi Apu Dios ya ongal di homo'na.

*Adi Namaaggon Pinabahul Di Ibba
(Matthew 7:1-5)*

³⁷ Alyon bon Jesus di, Adi namaaggon pini- hulyuy ibbayun tagu ta adi da'yu damdama pihulon i dida. Ya adi namaaggon alyonyuh

numbahul di ohan tagu te atonyu'e hdi ya athidi damdamay aton Apu Dios i da'yu. Ya hanat pakawanonyuy numbahulan nadan ibbayu i da'yu ta wan pakawanon da'yu damdama i Apu Dios. ³⁸ Ya idattanyu nadan ibbayu ta idattan da'yu damdama i Apu Dios. Mu hay aton otahan Apu Dios an mangdat i da'yu ya paddungnay hodhodona ta dakkodakkol ta paddungnay humuya' nan idatna. Ot hanan pangatyuh nadan ibbayu ya hiya damdamay ma'at i da'yu.

³⁹ Ya in'alig bon Jesus di nangalinan alyonay, Adi mabalin an nan napilok ya ipanguluna nan ibbanan napilok te onha atonahdi ya magahdan duwa. ⁴⁰ Ot alyona boy, Hanan mun'ad'adal ya agge nabakbaktu mu nan muntuddun hiya. Mu di'et inggibuhnan immada'adal ya lo'tat ya mipaddung hinan muntudtudun hiya.

⁴¹ Ya alyona boy, Hay tagu ya nalakah paniganah nan kittang an butah matan nan ibbana mu adina nomnomnomon an ong'ongngal nan butah matana. ⁴² Ot undan mabalin ta alyonyuh nan ibbayuy, Ibba', ma'a ta aano' nan nibutah matam yaden waday ong'ongngal an butah matam? Layah mahan hinae. Hay maphod ya aanom ni' nan ongal an nibutah matam ta way atom an mangaan hinan kittakittang an nibutah matan nan ibbam.*

Han Kayiw Ya Nan Bungana
(*Matthew 7:16-20; 12:33-35*)

* **6:42** 6:42 Hay pinhod tuwen ibaga ya idinongmu ni' nadan pumbahbahulan ta ahim itudduwan di udum ta idinongda damdaman mumbahbahul.

⁴³ Alyon bon Jesus di, Nan bungbunga"an ya adi mabalin hi duway ibungana ta makan di oha ya adi makan di oha. Te makan'ey bungana ya hiyah diyen makan an namin nadan ibungana. Ya atbohadin adi e makan di bungana ya adi maluman ta mumbalin hi makan. ⁴⁴ Te nan bunganay mangipa'innila hi'on maphod nan bungbunga"an onu adi. Ya innila ta'un hanan mangga ya adi bumunga hi lablabong. ⁴⁵ Ta athidi boh nan tagun maphod di wah nomnomna an maphod boy hapitona mu nan adi maphod di wah nomnomna ya adi bo maphod di hapitona.

(Matthew 7:24-27)

⁴⁶ Alyon bon Jesus di, Tanganu onyu alyon hi ha'on di ap'apuyu yaden adiyu unudon nadan ibaga' hi atonyu? ⁴⁷ Ibaga' i da'yu an hanan umalin mundongol hinadan tudtudu' ya inun'unudna ⁴⁸ ya nipaddung hinan tagun nangihamad an nangipabun hinan tu"ud di balenah nan batu. Ta hidin immudan ot dumakol nan liting ta hininabnah diyen bale ya agge nadlig te nahamad nan batun nipabunana. ⁴⁹ Mu nan tagun mangngol hinan tudtudu' mu adina unudon ya mipaddung hinan tagun nangapyah balena mu aggena inhamad nan nangipabunanah nan tu"ud. Ta hidin immudan ot dumakol nan liting ta hininabnah diyen bale ya natukkad ot mun'apa'pa"ih.

7

Hay Nangipaphodan Jesus Hinan Himbut Nan Opisyal

(Matthew 8:5-13)

¹ Hidin nagibbuh an intudtuduwan Jesus nadan tatagu ot mumbanggad hi ad Kaper-naum. ² Ya wahdi han i Roma an opisyal di tindalu an hanan pohpohdonan himbutna ya mundogoh ta tuwen mate. ³ Ta ona dingngol an wahdih Jesus ot honagonay udum hinadan mangipangpanguluh nadan Judyu ta eda ayagan ta wan paphodonah diyen himbutna. ⁴ Ta immeda ot mumpahmo'dan Jesus an alyonday, Daan mo bahan ta boddangam hidiyen opisyal di tindalu te umman maphod eh'ay pangatna ⁵ te ongal di naminhodnan dita'un Judyu ya hiyay nangipiphod hinan a'am'amunganmihdi.

⁶ Ot mi'yeh Jesus i dida. Ta hidin mun'idatong da Jesus ya hinnag diyen opisyal di udum hinadan ibbana ta eda alyon i Jesus di, Apu Jesus, hinnag da'mih nan nangipa'ayag i he"a ta ibagami an ta'on anu hi adi'a dumatong hi balena te bumain te ni'nong anu hi'on Judyu an umat i da'yu. ⁷ Hidiyey gapuna an agge immalin manamu i he"a mu innilana an ta'on on ammunay hapitmu ot ma'aan di dogoh nan himbutna. ⁸ Te ipa'atnah adolna an unudonay ibagan nan opisyalna. Ya atbohdi an unudon nadan tindalunay ibagana te wa'et alyonah nan ohan tindalunay ume'ahdi ya ume. Ya wa'e bo ta alyonah nan ohay ma'ahtu ya umali. Ya wa'et alyona boh nan himbutnay atom hituwe ya atona. Ot namama mon he"a an nan hapitmuy ma'unud. ⁹ Ot iligguh Jesus hinadan dakko-dakkol an tatagun nitnud i hiya ot alyonay, Immannung an nahamad di pangulug diyen tagu. Ma'id ha inakhupa' hi ohah Judyu hi

athidiy anahamad di pangulugna.

¹⁰ Ta hidin numbanggad nadan e nanamu i Jesus ya tinigodan pinumhod peman nan mundogoh an himbut diyen opisyal di tindalu.

Hay Nanaguwan Jesus Hinan Imbabalen Han Nabalun Babai

¹¹ Indani ya imme da Jesus hinadan itudtuduwanah nan boble hi ad Nain ya atbohndin dakolday ni'yen dida. ¹² Ya hidin mun'idatongdah nan geyt diyen boble ya dinamuday dakol an e mangilubu' hinan nate an lala'in imbabalen han babain nabalu. ¹³ Mu hidin tinigon Jesus hi inan diyen nate ya himmo'na ot alyonan hiyay, Adi'a kumga.

¹⁴ Ot umeh awadan nadan nangiyattang i diyen nate ot idonah nan lungun ot umohnongda. Ot alyonan diyen nate di, Bumangon'a.

¹⁵ Ya na'ibagan bimmangon hidiyen nate ot mi'hapit i dida. Ot alyon Jesus i inanay, Awitom tun imbabalem ta umanamut ayu.

¹⁶ Ta an namin nadan wahdi ya masda'awda ot dayawondah Apu Dios an alyonday, Maphod ta immali han ongal di abalinanan propeta ta'u. Ot maphod ta agge dita'u inwalong i Apu Dios.

¹⁷ Hidiyen inat Jesus ya niwakat hi abobbobleh ad Judea ya hinadan nunlini"odan diyen boble.

Hay Nannagan John An Mumbonyag Hinaan Itudtuduwanah Awadan Jesus

(Matthew 11:2-19)

¹⁸ Hidin inuhuh nadan itudtuduwan John i hiya nadan ina'inat Jesus ya inayaganay duwa

i dida ¹⁹ ot honagona dida hi awadan Jesus te pohdonan eda mahmahan i hiya hi'on immanung an hiya nan hinnag Apu Dios onu waday ohah mahmahod. ²⁰ Ta immedah awadan Jesus ot alyonday hiyay, Hinnag da'min John an mumbonyag ta mahmahanmi hi'on he"a anu nan hahaddonmin umali onu waday oha?

²¹ Ya i diye ya nipadih an pun'ipaphod Jesus nadan mumpundogoh an umat hinadan napolok. Ya nunla'ahna nadan nun'ih'op hinadan tatagu. ²² Ot alyon Jesus hinadan intuda' John di, Mumbangngad ayu i John ta eyu ipa'innilan hiya nadan dingngolyu ya tinigoyu an teen tumigoy matan nadan nun'apilok ya dumallanday nun'apilay ya nipaphodday nun'agulidan ya midngol mohpey ingan nadan nun'apukit ya ta'on on ha nate on timmagu ya atbohadin waday nipa'innila an mangipadinol hinadan nun'awotwot. ²³ Ot hanan tagun adi munduwaduwa an mundinol i ha'on ya mipa'amlong.

²⁴ Ta imme nadan hinnag John ot ipa'innilan Jesus di a'at John hinadan tatagun alyonay, Hidin immayanyuh nan agge naboblaysan ya nganney tinigoyuhdi? On han tagun umat hinan bilau an mumpinulluy hi'on mundibdib ²⁵ onu han tagun nunlubung hi nangina? Bokon man te nan nunlubung hi nangina ya diday e miha"ad hinan palasyu. ²⁶ Mu hay innila' hi tinigoyuhdi ya han propeta. Ya hituwen propeta ya ma"id ha nipaddungana. ²⁷ Te hi John din nibagah nan impitudo' Apu Dios an alyonay, Honago' han

mamangulun e mangipa'innila hi aton nadan tatagun mundadaan hi umayam.

²⁸ Ot ibaga' i da'yu an hitun luta ya ma'id ha ohah tagun nabaktuy sa'adna mu hi John an mumbonyag. Mu hinan pun'ap'apuwan Apu Dios ya ta'on on nan na'adda"ul di sa'adnahdi ya nabakbaktu damdamay sa'adna mu nan sa'ad John hitun luta.

²⁹ Ot alyon bon Jesus di, Dakolday tatagu an ta'on on nan alyonyuh na'abahhulan an umat hinadan mun'amung hi buwis mu hidin dingngolda nadan hapit Apu Dios an intudtudun John ya inabulutda ta hiya nan numpabonyagda i hiya. ³⁰ Ta ammuna nadan Paliseu ya nadan muntudtuduh uldin di Judyu an agge numpabonyag i John te diday adi mangat hinan pohdon Apu Dios hi atonda.

³¹ Ya inalin bon Jesus di, Da'yu'en tataguh ad uwani ya umat ayuh nadan u"unga ³² an ma'id ha mapto' hi pohdonda te mun'ay'ayyamdah nadan pummalkaduwan on alyondah nadan ib-baday, Tanganu on nambob ami ya agge ayu nanayo? Ya atbohadin nungngulngul ami ya agge ayu kinumga.

³³ Ya hidin immalih John an mumbonyag ya adiyu pohdon te adi uminum hi bayah ya nat'on di anona ya alyonyuy nahi'pan. ³⁴ Ya hay pangaliyu bon ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya alyonyuy, Nee mahan han tagun ma'akkalom ya nahupuh bayah ta mabutobutong ya mid-middum hinadan ahilalayah an umat hinadan mun'amung hi buwis ya hinadan udum an nun'abahulan. ³⁵ Mu ibaga' i da'yu an hanadan

ina'inatmi i John di mangipatigoh la'ing Apu Dios te nipaphod nadan tatagun nangabulut hinadan impituddun Apu Dios i da"mi.

Hay Inat Han Paliseu Hi Immayan Jesus Hi Balena

³⁶ Han hin'algo ya inayagan han Paliseu an hi Simon hi Jesus ta mi"an hi baleda. Ot umeh Jesus. ³⁷ Ta hidin mangmangnganda ya imme han babain mi'ilala'i i diyen boble te dingngolnan wahdih Jesus an mi"an i diyen balen nan Paliseu. Ot umehdin inodnana han ma'killat an butilya an nattuwan i han na'angnginan lana an mapmaphod di hunghungna. ³⁸ Ot e mundu"un hi way hukin Jesus ya mun'a'agah di luwana ta nahnong di hukin Jesus ot pumpu'nahanah nan ibu'na on inunggunay hukin Jesus. Ot ahina hiitan nadan hukin Jesus i diyen na'angnginan lana. ³⁹ Hidin tinigon nan Paliseu an nangayag i Jesus nan inat diyen babai ya alyonah nomnomnay, Hi'on immannung an propetah tuwen tagu ot innilanaot di a'at tuwen babain nanapa i hiya. ⁴⁰ Mu hi Jesus ya innilana diyen punnomnomna ta inalanan hiyay, Simon, wa han ibaga' i he"a.

Ya alyon Simon i hiyay, Nganneh diye Apu Jesus?

⁴¹ Ya alyon Jesus di, Wada han tagun numpagawat hi pihhunah duwan tagu. Hay ginawat nan oha ya limay gahut (500) ya nan oha ya nabongle (50). ⁴² Mu hidin nadatngan di pumbayadanda ya ma'id ha pihhuda mu maphod ta himmo' nan numpagawat ta aggena hiningil nan impagawatna. Ot hay mahmaha' i he"a

ya nganne tuwali i dadiyen duway alyom hi ong'ongngal di pamhodnah nan numpagawat i dida?

⁴³ Ya alyon Simon di, Ot hanan tagun ong'ongngal di ginawatna.

Ya alyon Jesus di, Immannung hinaen imbagam. ⁴⁴ Ot iligguhna nan babai ot alyonan Simon di, Tigom di inat tuwen babai. Hidin immaliya' hitun balem ya ta'on on ha liting hi pun'ulaha' ya ma'id ha indadaanmu ta pangipatigom hi pangipabaktum i ha'on. Mu hituwen babai ya inulahanay huki' hi luwana ot pamu'nahnay ibu'na. ⁴⁵ Ya hidin hinunggopa' hi balem ya aggeya' inawal mu hituwen babai ya tinigom an inungngunay huki' ta ingganah ad uwani. ⁴⁶ Ya ma'id ha lanan di olibo hi inhiitmuh ulu' mu hiya ya linamuhnay huki' hi lana. ⁴⁷ Pinhod'un innilaom an manu'eh ongal di naminhod tuwen babai i ha'on ya pinakawan'u nadan dakol an bahulna. Mu nan tagun alyonay kittang di bahulna ya kittang di pamhodnan ha'on. ⁴⁸ Ya alyonah nan babai di, Adim mo nomnomnomon nadan bahulmu ot pinakawan'u. ⁴⁹ Ya hanada'en tatagun wahdi ya munhahapitdan alyonday, Nganne udot hituwen tagun alyonay pakawanonay bahul di tagu?

⁵⁰ Ot alyon Jesus i diyen babai di, Nan pangulugmu i Apu Dios di gapunah numpakawana' hi bahulmu. Agam ta ume'a ot malinggop'a mo aya.

8

Hay Ni'uyugan Nadan Binabai I Jesus

¹ Agge nadne ya imme boh Jesus hi aboboblehdi an ena impa'innila nan a'at nan pun'ap'apuwana Apu Dios. Ya ni'ye i hiya nadan Apostoles ² ya nadan udum an binabain inaana nadan nat'onat'on an liwahonda an umat i Mary Magdalena an hiya din nunla'ahanah pituy dimunyu ³ ya hi Joana an ahawan Kusa an nangipapto' hi balen Herod ya hi Susana ya nadan udum. Datuwen binabaiy bimmoddang an nangdat ya nangiyeh nadan mahapul da Jesus.

Hay Ni'aligan Nan Ohok

(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

⁴ Hidin na'amung nadan dakol an tatagun nalpuh nadan nat'onat'on an boble ot itudtuduwana dida an in'alignay nanudduna an alyonay, ⁵ Wada han e nunhabuwag hi ohok. Ya hidin pun'ihabuwagna ya wadaday nipto' hinan awon ta nun'igagatinda ot ume nadan hamuti ot pun'a'anda. ⁶ Ya hanadan udum ya nipto'dah nan mabatu an kittang di lutana ta manu te himmangoda mu nateda te namaganan nan luta. ⁷ Ya hanada'en udum ya nipto'dah nan matalo'to'. Ta himmangoda mu inilung nan gulun dida. ⁸ Mu hanada'en udum ya nipto'dah nan malumong an luta. Ta himmangoda ot umo'ongalda ya nangimbubungadan namin. Ot olton Jesus an mangali hi, Da'yun waday ingana ya maphod onyu na'addonglon hinaen intuddu'.

Hay Nangibagaan Jesus Hi Ibalinan Nan Ni'alig An Ohok

(Matthew 13:18-23; Mark 4:10-20)

9 Mu alyon nadan itudtuduwan Jesus di, Nganne ibalinan naen intuddum?

10 Ya inalin Jesus di, O ibaga' di ibalinana i da'yun mangun'unud ta wan innilaonyuy a'at di pun'ap'apuwana Apu Dios. Te manu'eh athidin i'ali'alig'uy pannudu' ya ta adi mipa'innilah nadan udum. Ta ta'on onda tigotigon nan ato'ato' ya donglodonglonda nan alyo' ya adida ma'awatan. 11 Ot hiyah tuwey ibalinan nan imbaga' an ni'alig an nan ohok ya nan tugun Apu Dios. 12 Ya nan awon an nipto'an nadan udum an ohok ya nadan tatagun nangngol hi tugun Apu Dios. Ya nadan hamutin e nangan i dadiyen ohok ya nan diyablu te hiyay gumalat ta linglingon nadan tatagu nadan tugun Apu Dios an dingngolda ta adida unudon ta hiya nan adida mi'tagu i Apu Dios. 13 Ya hanada'en mabatu an nipto'an nadan udum an ohok ya dadiye nadan tatagun nangngol hinan hapit Apu Dios an manu te mun'am'amlongda ni' an mangunud mu pad-dungnay agge limmamut di pangulugda te gapuh nadan dakol an punligatanda ya indinongdan mangunud hinan hapit Apu Dios. 14 Ya hana'en matalo'to' an nipto'an nadan udum an ohok ya nadan tatagun nangngol hinan hapit Apu Dios mu gapuh ligat ya nan punnomnomdah nadan mikadangyan ya nadan udum an ma'omnawan hitun luta ya mahukwit nan naminhodan mangunud hinan hapit Apu Dios ta ma'id ha matigoh e immongngalan di pangulugda. 15 Ya nan malumong an lutan nipto'an nadan udum an ohok ya nadan tatagun nangngol hinan tugun Apu Dios ot unudonda ta hidiyey ihamhamaddan

unudon an ta'on on waday ligatda. Ta diday nipaddungan nan nitanom an bumungabunga.

*Hay A'at Di Dilag
(Mark 4:21-25)*

¹⁶ Ya alyon bon Jesus di, Undan waha taguh tol-gana nan dilag ya hina"ubana onu ena ipahiluk hinan kama? Otten di'et tinolgana ya ena impattuk ta pumatal ta panigan di hunggop. ¹⁷ Athidiy aton Apu Dios an mangipa'innilan namin hinadan aggeyu ni' na'awatan ta lo'tat ya innilaonyu. ¹⁸ Ta hiya nan maphod onyu ihamad an igongahan te nan mangunud hinadan tutdudu' ya ma'udman di innilaona. Mu nan tagun adi mangunud hinadan tutdudu' ya ta'on on nan kittang an innilana ya linglingona.

*Hay Nitulang I Jesus
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)*

¹⁹ Hidin muntudtuduh Jesus ya dimmatong da inana hinadan i'ibanan linala'i te pinhoddan mi'hapit i hiya mu ma"i'd ha atondan umeh awadana te dakolday tatagun wahdi. ²⁰ Ya waday e nangibaga i Jesus an alyonay, Wahna man da inam hinadan i'ibam hi dola te pinhoddan mi'hapit i he"a.

²¹ Ya alyon Jesus di, O mu bokon dida ya ammunay i'iba' ya hi ina' te nan tagun mangngol ya mangunud hinan hapit Apu Dios ya diday ibilang'uh i'iba' ya a'ammod'u.

*Hay Nangipadinongan Jesus Hinan Puwo'
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)*

²² Wada bo han hin'algon eda nunlugan da Jesus hinadan itudtuduwanah nan bangka te inalin Jesus di umedah dommangna. ²³ Ta hidin mangmanggeda ya nalo' hi Jesus. Ya inihbodna han puwo' ta maludulludun nadan dalluyun on nihuyat hinan bangka ta ay malnong nan bangka. Ya timmakutda nadan itudtuduwana ²⁴ ot eda pumbangon hi Jesus an alyonday, Apu Jesus, boddangan da'mi te tee man an malnong ta'u. Ya bimmangon ot alyonay, Duminong'an puwo'. Ya nadadinong nan puwo' ta ma'id mohpe ha al'ali. ²⁵ Ot alyonan diday, Tanganun ayu ma'attakut? Undan ma'id ha pangulugyu? Mu masda'awda i diyen na'at ta humanahapit-dan alyonday, Nganne nin hituwen tagu an ta'on on ha puwo' ya dalluyun on unudonday ibagana.

*Hay Nunla'ahan Jesus Hinan Nih'op
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)*

²⁶ Lo'tat ya dimmatongdah ad Gadara an dom-mang di ad Galilee. ²⁷ Ta hiyah munlah'un hi Jesus hinan bangka ya tuwe han midamun hiya an tagun nalpuh nan boble an nahi'pan ta nadney aggena nunlubungan. Ya hinan way lubu'an di ihaha'adana an adi umanamut. ²⁸ Ta hidin tinigon diyen nahi'pan hi Jesus ya muntukuk ot e mundu'un hi hinangngabna ot alyonay, Jesus an Imbabalen nan nabaktun Dios, undan nganney atom i ha'on? Adiya' bahan dadagon. ²⁹ Manu'eh inalinah diye ya hay nangalyan Jesus i hiyay, Mala'ah'a i naen lala'i.

Te agaggaon pinaligat diyen nih'op i hiya ta ta'on onda bangkilingan di ta'lana ya hukina

ya inyadugda on numpo'tangna damdama on impabtik nan nih'op hinan ma'id ha boble. ³⁰ Ya alyon bon Jesus i diyen nih'op di, Ibagam di ngadanmu.

Ya alyonay, Ha'on hi Dakol.

Manu'eh athidiy inalina ya dakolda nadan nih'op i hiya. ³¹ Mu numpahpahmo'da i Jesus te adida pohdon an mipiyeh nan boblen punholta-pan hi munnananong. ³² Ya nipadih an wadaday babuy an mangmangngan hinan way nabillid ot alyon nadan nih'op i Jesus di, Daan mo bahan ta iyabulutmu ta ta'on on dadiyen babuy di emi ih'opan.

Ot iyabulut Jesus ³³ ot mala'ahda i diyen tagu ot eda mun'ih'op hinadan babuy ta ahiyayappa-han nadan babuy ta immedah nan way lobong ot mun'a'alingda. ³⁴ Ya hidin tinigon nadan mumpumpapto' i dadiyen babuy hidiyen na'at ya pamaaggot bumtikda ta an namin nadan boblen nangipluyanda on inuhuhdah diyen na'at. ³⁵ Ta hanada'en tatagun nangngol ya pinhodan e tigon hi'on immannung ta hiya nan immedah awadan da Jesus. Ya immannung peman an wahdin inumbun hi hinangngab Jesus hidiyen lala'in nahi'pan ni' an nunlubung mohpe te pinumhod di nomnomna. Ya timmakutda. ³⁶ Ya hanada'en nanigo i diyen na'at ya inuhuhdah nadan tatagun pa'alina nan nala'ahan nadan nih'op hinan tagu. ³⁷ Ya an namin nadan tataguh nadan bobleh ad Gadara ya nunhahapitda ot ituda'dah Jesus te ma'attakutdan hiya.

Ta eda mo munlugan da Jesus hinan bangsa

ta taynandah diyen boble. ³⁸ Mu nan tagun nahi'pan ni' ya imbagana i Jesus an pinhodnan mi'ye i hiya. Mu inalin Jesus i hiyay, Maphod on umanamut'a ³⁹ ta em ibagahdi nan a'at di nammo'an Apu Dios i he''a.

Ot unudon diyen lala'i ot ume ot ena uhu'uhuhon hidih nan numboblayana nan inat Jesus i hiya.

*Hay Nanapaan Han Babaih Lubung Jesus
(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)*

⁴⁰ Hidin numbanggad da Jesus hinan dom-mang nan lobong an nalpuwanda tuwali ya mun'am'amlong nadan tatagun nanannod i hiyahdi. ⁴¹ Indani ya wada han hi Darius an ap'apuh nan a'am'amungan di Judyu an imme ot mundu''un hi hinangngab Jesus ot mumpahmo' ta mi'yeh Jesus hi baleda ⁴² te tuwen mate nan binuktung an babain imbabalena an umeh himpulut duway (12) tawona.

Mu hidin mangmangnge da Jesus ya him-malunghung nadan tatagun hiya. ⁴³ Ya nan oha i dadiyen tinatagu ya han babain himpulut duway (12) tawon di agge dimminongan di dalan malpuh adolna te ma''id ha ohah doktor hi nanginnilah agahna. ⁴⁴ Ta on ni'indoggan i Jesus ot idapanah nan gayadan di lubungna ya na'ibagan nati'od nan malpuh adolna. ⁴⁵ Ta alyon Jesus di, Nganney nanapah lubung'u?

Mu ma''id ha nangibaga ta hi Peter di nambal an alyonay, Apu Jesus, undan waha mapto' hinan dakolday tatagun himmalunghung i he''a?

⁴⁶ Mu inalin Jesus di, O mu innila' an waday nanapah lubang'u te inilmu' an nan abalina' ya impaphodna nan nanapan ha'on. ⁴⁷ Ya gapu ta innilan diyen babai an innilan damdaman Jesus ya munggayonggong hi takutna an immeh awadan Jesus ot mundu'un hi hinangngabna ot uhuhonay gapunah nanapaanan hiya ya nan na'ibagan pinumhodana. Ta an namin nadan tatagu ya dingngoldah diyen imbagana. ⁴⁸ Ot alyon Jesus i hiyay, Gapuh pangulugmun iba ya na'aan nan dogohmu. Umanamut'a ot malinggop'a mo aya.

Hay Nanaguwan Jesus Hinan Pa'attena

⁴⁹ Agge impadappuh Jesus hidiyen inalina ya immali han lala'in nalpuh balen Darius ot alyonan Darius di, Adim awiton nan muntudtudu te niluh damdaman nate nan imbabalem. ⁵⁰ Mu dingngol Jesus hidiyen inalina ot alyona i Darius di, Adi'a minomnoman i naen imbaganan he'a, pamaag ya nundinol'an ha'on ot pumhod aya nan imbabalem.

⁵¹ Ta hidin dimmatong da Jesus hi way balen da Darius ya agge impaghop Jesus nadan tatagu an ammunah Peter ya hi John ya hi James ya da Darius an himbale. ⁵² Ya wahdiday ahingungulngul mu inalin Jesus i diday, Duminong ayu ot agge nateh tuwen unga te on nalo' ya abuh. ⁵³ Ya ondaot ngihngihilan te inniladan nateh diyen unga. ⁵⁴ Mu hidin hinunggop da Jesus ot odnanay ta'len diyen unga ot alyonay, He'an unga bumangon'a. ⁵⁵ Ya timmaguh diyen unga ot mabannangon ot alyon Jesus di, Panganonyu

mohpe. ⁵⁶ Ya masda'aw da amana i inana mu pinadanan Jesus i dida an adida e ibagabagah diyen na'at.

9

Hay Nannagan Jesus Hinadan Apostoles (Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

¹ Wada han nangayagan Jesus hinadan Apostoles ot idatnay abalinanda an munla'ah hinadan didimunyu ya mangipaphod hinadan mundogoh ² ot alyonan diday, Honagon da'yu ta eyu itudtuduy a'at di pun'ap'apuwon Apu Dios ya nun'ipaphodyu nadan mundogoh. ³ Mu hay umayanyu ya adi ayu mangdon hi hu''udyu onu akbutyu onu anonyu onu pihhuyu ya adiyu oddahon di lubungyu. ⁴ Ya imme ayu'e hinan ohan boble ya i ha ohan bale di umohnonganyu ta ingganah taynanyuh diyen boble. ⁵ Mu alina'eh datnganyu ha boble ya adi da'yu apngaon ya taynanyu dida. Ya ta'on on nan hupu' hi hukiyu on numpu'pu'yu ta panginnilaandan adiyu ipapilit an middum i dida. ⁶ Ta on indappuh Jesus an nuntugun i dida ot mahihi''andan immeh abobboble an e nuntududu hinan iphodan di tatagu an inat Jesu Kristu. Ya nun'ipaphodda nadan mumpundogoh.

Hay Agge Nanginnilaan Herod Hi A'at Jesus (Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

⁷ Hidin dingngol Herod an ap'apuh ad Galilee nadan dakol an ato'aton Jesus ya numanomnom te ma''id ha mapto' hi ibagan nadan tatagu an hay udum ya alyonday hiyah John an timmagu.

⁸ Mu nadan udum ya alyonday hi Elijah an propetah din nadne an numpatigo. Ya nada'en udum ya alyonday hiyay oha hinadan propetah din nadne an timmagu. ⁹ Mu hay nomnom Herod ya alyonay, Hi John e ya impaputul'uy uluna ot innila' an bokon hiya mu ngame nin udot hidiyen tagun dakol di donglo' hi at'atona? Ta hiya nan pinhodna ahan an tigon hi Jesus.

*Hay Namanganan Jesus Hi Dakol An Tatagu
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)*

¹⁰ Indani ya numbanggad nadan Apostoles Jesus an e nuntudtudu ot uhuhonda nadan ina'inatda. Ot uyugon Jesus dida ot umedah nan ohan boble an ad Betsayda ta eda munhiwwehdi.

¹¹ Mu nadan dakol an tatagu ya dingngolday umayan da Jesus ot mangunuddan dida. Ya ongal di homo' Jesus i dida ot inayuna mon muntudtuduh a'at di pun'ap'apuwan Apu Dios. Ya nun'ipaphodna nadan mumpundogoh.

¹² Hidin tuwen mahdom ya imme nadan Apostoles hi awadana ot alyonday, Udu'dulnay honagom tudan tatagu ta umedah nadan nun'ihaggon an boble ta eda manigoh anonda ya ha pun'iyanda te ma'id ha boblehtu.

¹³ Ya alyon Jesus i diday, Da'yuy ukod an mangdat hi anonda.

Ya alyonday, Undan umdah tun limlimman tinapay ya han duwduwwan ekan? Mu pohdom'e ya imme ami ta e ami gumatang hi ipa'an ta'u i datuwen tatagu.

¹⁴ Hay bilang nadan linala'in wahdi ya umeh limay libu (5,000) an aggeda ni'bilang nadan

binabai ya u"unga. Ot alyon Jesus hinadan itudtuduwana di, Ibagayuh nadan tatagu ta ma'ubu"ubung di nabongley (50) tataguh nan ohay na'ubung.

¹⁵ Ta hidiyey inatda ¹⁶ ot ahi alan Jesus nan liman tinapay ya nan duwan ekan ot itangadnah ad abunyan ot munhana i Apu Dios ot ahina upi'upingon ot idatnah nadan itudtuduwana ta eda pun'ipiyappong hinadan tatagu. ¹⁷ Ta nangandan namin ya nun'abhugda ot eda amungon nadan inaggeda ya napnuy himpulut duwan (12) bahket.

Hay Inalin Peter Hi A'at Jesus

(Matthew 16:13-20; Mark 8:27-30)

¹⁸ Ya wada han namingham an ab'abbuh da Jesus hinadan itudtuduwana. Ta on hiyah nagibbuh an nundasal hi Jesus ot mahmahanah nadan itudtuduwanan alyonay, Nganneyy innilayuh alyon di tataguh niyata'?

¹⁹ Ya alyonday, Hay alyon di udum ya he"ah John an mumbonyag an namahuwan. Ya alyon di udum di he"ah Elijah. Ya hanada'en udum ya alyonday he"ay ohah nadan propetah din nadne an timmagu.

²⁰ Ya alyon Jesus di, O ya nganne damdamay alyonyuh niyata'?

Ya hi Peter di nambal an alyonay, Hay innila' ya he"a nan Kristu an hinnag Apu Dios.

²¹ Ya alyon Jesus di, Hanat adiyu e ibagbagah naeh nadan tatagu.

Hay Nangipa'innilaan Jesus Hi A'at Di Atayana

(Matthew 16:21-28; Mark 8:31-9:1)

²² Alyon bon Jesus di, Ta'on hi athinay a'at'un Nitulang Hitun Tatagu ya dakol di holtapo' te nadan nabaktun padi ya nadan muntudtuduh nadan uldin di Judyu ya nadan mangipangpan-guluh nadan tatagu ya adhuwana' i dida. Ta ipa-pateya' mu hinan mi'atluh algo ya mahuwana' i Apu Dios. ²³ Ta hiya nan pohdo' bon ipa'innila i da'yun namin an nan tagun mangun'unud i ha'on ya bokon hay adolnay pamangulu-wonan nomnomnomon ta ta'on on madhuy hapit i hiya onu mipapate ya hiya damdaman ha'on di un'unudona. ²⁴ Te nan tagun hay nitaguwanah tun lutay nomnomnomona ya am-muna ya mihi'an i Apu Dios hi inggana. Mu nan tagun ta'on on mapalpaligat onu mipapate an gapuh pangulugnan ha'on ya hiyay mi'tagu i Apu Dios hi munnananong. ²⁵ Te ta'on on alinah amungon nan tagun namin di kinadangyan an wahtun luta ya nganne damdamay hilbina hi'on mihi'an i Apu Dios. ²⁶ Ot ibaga' i da'yu an ma-hapul an adiyu ibain nadan tugun'un inunudyu. Te nan mangibain i ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya ibain'u boh tun pumbangngada' hitun pangipabaktuwan Ama i ha'on hitun pi'yaliyan nadan anghelna. ²⁷ Ya ibaga' i da'yu an wadaday udum i da'yuhtu an adida ni' mate ta ingganah tigonda nan pun'ap'apuwon Apu Dios.

*Hay Nalumanan Di Tigon Jesus
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)*

²⁸ Umeh waluy algoy nala"uh nihipun hi nangalyan Jesus i diye ya in'uyugnah Peter ya da John i James ot umedah nan nabillid ot eda

mundasal hidi. ²⁹ Ya hidin mundasdassal hi Jesus ya nalumman di angahna ya numbalin hi pulaw di lubungna ta humili an ay kilat. ³⁰ Ya alinah on wada da Moses i Elijah an mi'haphappitandan Jesus. ³¹ Ya matigo an nabaktuy a'atda ya punhahapitanday ipa'annungan nan atayan Jesus hi ad Jerusalem. ³² Mu da Peter hinadan ibbana ya na'a'uyungda. Ta onda inggibo' ya tinigodan humiliy tigon Jesus ya tinigoda bo dadiyen duwan lala'in ni'ita'dog i hiya. ³³ Ya hidin tuwen makakda nan duwan linala'in tay-nandah Jesus ya namaaggot humapit hi Peter ot alyonan Jesus di, Apu Jesus, maphod ta wa ta'uhtu ot iyammami mo ha tuluy allung ta hinohha ayu i da Moses ya hi Elijah. Mu ma'id ha potu' di ibagana. ³⁴ Mu agge impadappuh Peter hidiyen inalina ya nawadaot han bugut ta nihu'mut i didan namin ta timmakut da Peter. ³⁵ Ya wada han hapit an nalpuh nan bugut an alyonay, Hiyah tuwe nan Imbabale' an pinto"uh mumpatul ot hanat igongahanyuy ibagana. ³⁶ Ya hidin ma'id moh diyen munhapit ya tinigodan ohah Jesus an wahdi. Mu aggeda ni' impa'innilah diyen tinigodah nadan tatagu.

Hay Nunla'ahan Jesus Hinan Nih'op Hinan Unga

(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

³⁷ Hidin nabiggat ot dumayyu da Jesus ya dakolday tatagun e nanamun dida. ³⁸ Ya alinah on muntukuk han lala'i an alyonan Jesus di, Apu Jesus, ma'a ni' bahan ta ipaphodmu tun binuktung an imbabale' ³⁹ te aggaon nahi'pan. Ta

pamaaggon mumpukih ya munggagalewgew on mun'u'upag di to'ona on pun'igandutnay adolna. Ya madne on ahi umaan hidiyen nih'op i hiya.

⁴⁰ Ya alyon bon diyen lala'i di, Numpahmo'a' hitudan itudtuduwan an alyo' di ta la'ahonda nan nih'op mu adida abalanan.

⁴¹ Ya alyon Jesus di, Nunhigla ayu mahan an tataguh ad uwani. Nadney nanganu'anusa' i da'yu hi nihaha"ada' hitun awadanyu mu anuud ta ahi ayu kumulug i ha"on. Ot alyonah nan taguy, Iyalim hitu nan imbabalem. ⁴² Mu hidin pun'iyena ya tinukkaddot nan nih'op hidiyen unga ta munggagalewgew. Mu nun'ihingal Jesus nan nih'op ot la'ahona ta pinumhod nan unga ot ipa'awit mohpen Jesus i amana. ⁴³ Ya an namin nadan nanigo i diye ya masda'awdah nan ongal an abalanan Apu Dios.

Hay Pidwan di Nangipa'innilaan Jesus Hi Ena Atayan

(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Hidin way ohah nadan tatagu on masda'aw hinan ina'inat Jesus ya inalinh nadan itudtuduwanay, ⁴⁴ Adiyu linglingon tun ibaga' an ha"on an Nitulang Hitun Tatagu ya ipatiliwa' hinadan ahi mamaten ha"on. ⁴⁵ Mu aggeda na'awatan te ay ni'alig i dida. Mu mun'og'ogondan mummahmah hi'on nganney pohdonan ibaga.

Hay Nabaktun Tagu

(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

⁴⁶ Wada han munhuhunggil nadan itudtuduwan Jesus hi'on nganne i diday

nabakbaktu. ⁴⁷ Mu innilan Jesus nan ninomnomda ta inayagana han ung'ungngah awadana ⁴⁸ ot alyonan diday, Nan tagun waday pamhodnah nadan nada"ul an umat ituwen unga an gapuh nan pangun'unudnan ha"on ya hidiyey atigana an waday pamhodnan ha"on ya nan nannag i ha"on. Te hay alyo' hi nabakbaktu i da'yu ya nan mamoddang hi ibbanan tagu.

*Nan Tagun Niddum I Jesus
(Mark 9:38-40)*

⁴⁹ Hidin indappuh Jesus hidiyey inalina ya alyon John i hiyay, Apu Jesus, tinigomi han lala'in nunla'ah hi nih'op an hay ngadanmuy nginadana ta ay he"ay nunla'ah mu inhingalmi an inalimiy idinongna te agge niddum i dita'u.

⁵⁰ Mu inalin Jesus di, Adiyu tuwali atonhidi te nan tagun adi humihiwo i dita'u ya ibba ta'u.

Hay Agge Naminhodan Nadan I Samaria Hi Umayan Jesus Hidi

⁵¹ Hidin tuwen madatngan nan e atayan Jesus ya hay ena tumaguwan ya ipatuluwan hi ad abunyan ya ninomnomnan umeh ad Jerusalem.

⁵² Ot pamanguluwonay udum hinan ohan bobleh ad Samaria ta eda tigon ha pun'iyandahdi.

⁵³ Mu hidin immeda ot mabanangngadda te agge pinhod nadan tataguhdi an umiyan da Jesus hidi te inniladan ipluydah ad Jerusalem. ⁵⁴ Ya hidin dingngol nadan itudtuduwanan da James i John hidiye ya alyonday, Apu Jesus, on pohdom ta ibagamin Apu Dios ta ipa'alinay apuy ta wan maghobda?

55 Mu nunligguh ot ihingalna dida. 56 Ot
ipluyda mo i han nat'on an boble.

*Hay Aton Nan Mangunud I Jesus
(Matthew 8:19-22)*

57 Hidin mangmanggeda ya inalin han lala'in
hiyay, Apu Jesus, an namin di umayam ya
mi'yaliya'.

58 Ya inalin Jesus i hiyay, O mu naligat di
mi'unud i ha"on te ibaga' i he"a an manuh nan
amunin te waday ihiggu'ana ya atbohdih nan
hamuti an waday pumbuyaana. Mu ha"on an
Nitulang Hitun Tatagu ya ma'id ni'mo ha e'
pangipingan hi ulu'.

59 Ot alyon Jesus i han ohan tagu di, Ma'at
mi'unud'an ha"on.

Mu alyon diyen tagu di, O, mu indani ni'
Apu Jesus ta ingganah milubu' hi ama ya ahiya'
miyunud i he"a.

60 Ya alyon Jesus i hiyay, Hanadan adi kumulug
i ha"on ya ayda nanatte ot ukodda an mangilubu'
hinan ibbadan nate. Mu he"a'e ya eka ta em
itudtudu nan a'at di pun'ap'apuwan Apu Dios.

61 Ya inalin bon nan oha di, Unudon da'a, Apu
Jesus, mu umanamuta' ni' ta e' ipa'innilah nadan
pamilya' an miyunuda' i he"a.

62 Ya alyon Jesus i hiyay, Nan tagun nangi-
hipun an muntamuh nan ipatamun Apu Dios ya
adi mabalin hi kumpulnay nomnomnomona te
mibahho nan tamuna. Te at'ehdiy atona ya adi
mabalin hi e mi'tamuh nan pun'ap'apuwan Apu
Dios.

10

Hay Nannagan Jesus Hinadan Napitut Duwan Tatagu

¹ Lo'tat ya pinto' Jesus di napitut duwan (72) tatagu. Ot honagona dida an hindudwada ta mamanguludan umeh nadan boblen ninomnomnan umayan. ² Ot alyonan diday, Tigonyu'e an dakkodakkolday tatagun nidadaan an mundongol hinan hapit Apu Dios an umatdah nadan wit an na'attong mu ningamut an oh'ohhaday e munggapas. Ot hiya nan maphod on ibagayuh nan mumpagapas ta honagona ha ibbayun e munggapas. ³ Ot honagon da'yu tee an ta'on on ay ayu imbabalen di kalneron ma'ayup ta ume ayuh nadan tatagun adi maphod di punnomnomda an ayda kahuh nan inalahan. ⁴ Ya ume ayu'e ya maphod on adi ayu mangdon hi pihhu onu akbut onu ha punhukkatanyuh hapatutyu. Ya hanat adi ayu mahiw an mi'haphappitan hinan awon. ⁵ Ya hay mamanguluh ibagayuh nan ud baleh nan dumutu'anyu ya alyonyuy, Hanat malinggop ayuh tun nunhituwanyu. ⁶ Ya wadada'ey mangabulut i diyen imbagayu ya umannung i didah diyen imbagayu. Mu adida'e abuluton ya adi ma'at i dida nan imbagayu. ⁷ Ya mi'hitu ayuh nan mamangulun balen dumutu'anyu ta adi ayu mun'innabat ta hidiy pi"ananyu ya ukoddan mangdat hinadan udum an mahapulyu te nan muntamu ya midat di mahapulna. ⁸ Athidiy atonyu hinadan umayanyuh abobboble an wa'et ma'apngadan da'yu ya an namin di idadaandan makan ya mi"an ayu.

⁹ Ya ipaphodyu nadan mumpundogoh i dadiyen boble. Ya impa'innilayun dida an agagga moy pun'ap'apuwan Apu Dios ta way atondan mid-dum i diyen pun'ap'apuwan. ¹⁰ Mu wa'e ha datnganyuh boble an ma'id ha apngadan da'yu ya alyonyun didan himpamoble di, ¹¹ Pu'pu'onmi teey hupu' tun bobleyu an nipuyut hi hukimi ta panginnilaanyun adimi ipapilit an middum i da'yu. Mu ipa'innilami i da'yu an tuwen madatngan di pun'ap'apuwan Apu Dios. ¹² Ya alyon bon Jesus i dadiyen honagonay, Ibaga' i da'yu an hitun pundusaan Apu Dios hi tataguh tun luta ya umannung an iyal'alanay pundusana i dadiyen bimmoble mu hay nundusana i hand-idan i Sodom.

*Nadan Tatagun Agge Nangulug I Jesus
(Matthew 11:20-24)*

¹³ Alyon bon Jesus di, Mahmo' nadan i Korasin ya i Betsayda te ta'on on dakol di ina'inat'un milagro hi bobleda ya adida damdama kumulug i ha'on. Onha hi ad Tyre ya hi ad Sidon di nangata' i dadiyen milagro ot waot otahan an nun'ilubungday langgut ya nundadapulda ta pangipatigodah puntutuyuwandah nadan bahulda. ¹⁴ Ta hiya nan hitun pundusaan Apu Dios hi tataguh tun luta ya diday nunhiglay punholholtapana mu hay nunholtapan handidan i Tyre ya i Sidon. ¹⁵ Ya atbohdi nadan i Kapernaum an ta'on on diday mapemanan hi ad uwani mu udum hi algo ya miyedah nan punholholtapan hi inggana.

¹⁶ Ya alyon bon Jesus di, Ume ayu ya nom-nomnomonyu an nan tagun mangunud hinan itudtuduyu ya diday mangunud i ha'on. Mu nan tagun agge naminhod hinan itudtuduyu ya ha'on di aggeda pinhod ya atbohadin aggeda pinhod nan nannag i ha'on.

Hay Numbangngadan Nadan Napitit Duwa An Nahag

¹⁷ Hidin numbangngad dadiyen napitit duwan (72) hinnag Jesus ya mun'am'amlongdan alyon-day, Apu Jesus, maphod ta ta'on on nadan dimonyu on unudonday ibagami hidin nginadanmiy ngadanmu.

¹⁸ Ya alyon Jesus di, O innila' te tinigo' hi Satanas an ay kilat an nalpuh ad lagud ot magah te na'abak. ¹⁹ Ya manu'eh ma'id ha adi maphod hi na'at i da'yu ya indat'uy abalinanyun mangabak hinan mi'buhul i da'yu an hi Satanas. Ta ta'on onyu igatin di ulog onu gayyaman ya ma'id ha ma'at i da'yu. ²⁰ Mu hanat bokon hanan pangunudan nadan dimonyu i da'yuy pun'amlonganyu ta hay pun'am'amlonganyu ya hay nitudo'an di ngadanyu hi ad abunyan.

*Hay Nipa'amlongan Jesus
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)*

²¹ On indappuh Jesus hidiyen inalina ot mundasal te impa'amlong nan Espiritun Apu Dios ta alyonay, Ama an Ap'apuh ad abunyan ya hitun luta, munhanaa' ta bokon nadan mangalih diday nun'anomnoman ya numpun'adal di nangipa'innilaam hinadan tudtudum ta hay nangipa'innilaam ya hanadan mumpada"ul. Ot

maphod ta athinay inatmu. Te hinae tuwalyi ninomnommuh ma'at.

²² Ya innayuna bon inalih nadan tatagu di, Inyukod Apu Dios an namin i ha'on ta ha'on di ukod. Ya ma'id ha udum hi nanginnilah a'at'u te ammunah Ama. Ya atbohadin ma'id ha nanginnilah a'at Ama te ha'on ya abuh an Imbabalena ya nadan tatagun piliyo' an pangipa'innilaan hi a'atna.

²³ Ta ona inalih diye ot iligguhna nadan itudtuduwana ta dida ya ammunay pangiba-gaana te adina pinhod an ipadngol hinadan udum an tatagu ot alyonay, Udu'dul ayu te tigotigonyu tudan ato'ato' ya donglodonglonyu nadan ibagabaga'. ²⁴ Te ibaga' i da'yu an dakol di propeta ya papatul hidin nadne an namin-hod an manigoh tudan tigotigonyuh ad uwani ya atbohadin pinhoddan donglon datuwen donglodonglonyuh ad uwani mu ma'id ha tinigoda ya dingngolda.

Nan Maphod An Inat Han I Samaria

(Matthew 22:34-38; Mark 12:28-30; Roma 13:8-14; Deuteronomy 6:5)

²⁵ I han hin'algo ya wada han na'nginnilah nadan uldin di Judyu an imme ot ipatnanan hipolon hi Jesus an alyonay, Apu Jesus, nganney ato' ta mabalin an mi'taguwa' hi munnananong?

²⁶ Ya alyon Jesus i hiyay, Nganney inadalmuh alyon nan Nitudo' an Tugun?

²⁷ Ya alyonay, Hay innila' hi nitudo' ya mahapul an nahamad di pamhod ta'un Apu Dios ta hiyay pangiyohhaan ta'uh nomnom ta'u ya bikah ta'u ya an namin di nitaguwan ta'u. Ya

mahapul bon umat hinan pamhod ta'uh adol ta'uy pamhod ta'uh ibba ta'u.

²⁸ Ya alyon Jesus di, Nipto' danaen inalim ot hanat danaey atom ot waday itaguwam hi munnananong.

²⁹ Mu gapu ta pinhodnan hay panigodan hiya ya maphod ta hiya nan alyonay, O mu nganne dadiyen ibba ta'u an alyon nan tugun hi pangipatigan hi pamhod.

³⁰ Mu agge dinadno' Jesus di nambalna te inalinay, Wada han tagun ibba ta'un Judyu an nalpuh ad Jerusalem an ipluynah ad Jeriko. Mu hidin wah nan awon ya dinamuna nadan humod'ap ta nadhuwanda ot pun'aanday lubungna ot punhoplatda ta mun'at'ate ot ahida taynan.

³¹ Indani ya wada han padi an nangi'wa i diyen awon mu hidin tinigonah diyen nahugatan ya inliglignay nangi'wana. ³² Ya atbohdiy inat nan ohan holag Libay an hidi bon tinigonah diyen nahugatan ya inliglignay nangi'wana.

³³ Indani ya wada han i Samaria an nangi'wahdi. Ya hidin tinigonah diyen nahugatan ya himmo'na. ³⁴ Ot agahana nadan hugatnah lana ya bayah ot ihamadnan libbutan ot ikabayunah nan kabayuna ot iyena i han mabayadan an pun'iyanan ot ipapto'na.

³⁵ Hidiyen nabiggat ot idatnay pihuh nan ud baleh nan nun'iyanda ot alyonay, Ipapto'mu ta wa'et kulang hituwe ya ahi' bayadan hi pumbanggada'.

³⁶ On indappuh Jesus ot alyona i diyen lala'i di, Nganne tuwali i dadiyen tulu di nahamad an hi ibban diyen tagun nahugatan?

³⁷ Ya alyon diyen lala'i di, Nan nammo' i hiya.
 Ot alyon Jesus di, Maphod on athidiy pangatmu.

Hay Nummangiliyan Da Mary I Marta I Da Jesus

³⁸ Hidin mangmangnge da Jesus ya nipto'da i han boble ot umohnongda. Ya wada han babain hi Marta an nangayag i dida ot mi'yeda moh baleda. ³⁹ Ya wada han hi ibbanan hi Mary an hidin muntudtuduh Jesus hi baleda ya e ni'ibun i hiya te pohdonan dongdonglon nan itudtuduna.

⁴⁰ Mu hi Marta ya agge ni'idngol te dakol di tamuna ta lo'tat ya minomnoman ot ena ibaga i Jesus an alyonay, Apu Jesus, undan ma'id ha homo'mu i ha'on? Daan mo ta ibagam i Mary ta umali ta boddangana' te aay an tinaynana' i hiya ta oh'ohhaa' an tumamutamu.

⁴¹ Ya alyon Jesus di, Marta, tanganu on danaen dakol an tamum di ahiwam ya inomnomam?

⁴² Hi Mary ya maphod nan pinilinan aton. Ot adim ipagol te hituwen adalona ya adi mabalin hi mihi"an i hiya.

11

*Hay A'at Di Dasal
 (Matthew 6:9-13; 7:7-11)*

¹ Han hin'algo ya nundasal boh Jesus ta on nag-ibbuh ya inalin nan ohan itudtuduwana, Apu Jesus, ituddum di atonmin mundasal ta umat i John an intudtuduwana nadan mi'mi"uyug i hiya.

² Ot alyon Jesus di, Wa'et mundasal ayu ya alyonyu di, Ama, hanat he"ay dayawon an namin di tatagu. Ya hanat he"ay mun'ap'apuh tun luta. ³ Ya hanat abigabigat on idatmuy itanudmi. ⁴ Ya hanat pakawanon da'mi hinadan numbahulanmi te teen pakawanonmi damdama nadan numbahul i da'mi. Ya adim bahan iyabulut di nunhiglan apatnaanmi.

⁵ Ya alyon bon Jesus di, Onha wada i da'yu ha umeh balen di hi ibbanah nan lumabi ta mungkolab an alyonay, Idattana' bahan an iba hi makan ⁶ te wahdi han mangili' an pa'alina ya ten ma'id ha idadaan'uh anona. ⁷ Ya alyon diyen hi ibbana di, Adi'a umipatukal te ten nalo' amin hina'amma ya humigaa' teen bumangon an mangdat hinan ibagam.

⁸ Mu adi mangmanghop an mangibagabaga hidiye hinan mahapulna ta lo'tat mo ot bumangon ot idatna. Ibagat i da'yu an manu'eh indatna ya adi gapuh nunhinagiyanda mu gapu ta adi mangmanghop an mangibagabaga.

⁹ Ot alyon bon Jesus di, Ibagayu nan mahapulyu i Apu Dios ot idatna an umat hinan umana'anap an lo'tat ya hama'ona nan mahapulna ya nan kumulkukulkug an lo'tat ya mibughulan. ¹⁰ Te nan mumbaga ya hiyay midattan. Ya nan mun'anap ya hiyay manama' hinan ana'anapona. Ya nan mungkulkug ya mibughulan. ¹¹ Ya ta'on on da'yun a'ammod ya adi mabalin hi mumbaga'e nan imbabaleyuh ekan ya ha ulog di idatyu. ¹² Ya mumbaga'eh itlug ya undan ha gayyaman di idatyu? ¹³ Ot tigonyu an ta'on on adi maphod di a'atyu mu

innilayun mangdat hi maphod hinan imbaba-
leyu. Ot namama mo i Ama ta'uh ad abunyan an
idatna nan Espirituna hinadan mumbaga i hiya.

Hay A'at Jesus Ya Hi Satanás
(*Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27*)

¹⁴ Han hin'algo ya lina'ah Jesus han dimunyun
nih'op i han lala'i ta adi humapit. Ta masda'aw
nadan tatagu te mabalin mohpen humapit. ¹⁵ Mu
nadan udum an nanigo ya alyonday, Umman
hi Satanás di nangdat hi abalinana ta hiya nan
abalinanan munla'ah hi nih'op. ¹⁶ Ya nada'e
damdaman udum ya alyonday, Ipatigom ha
panginnilaanmi an hi Apu Dios di nannag i he"a.
¹⁷ Mu innilan Jesus di wah nomnomda ta hiya
nan alyonay, Onha mumbubuhhulan nadan him-
pamoble ot umannung an lo'tat ya madadagdan
namin. Ya atbohdihi nadan hina'amma an onha
dida dida on numpapatteda ot lo'tat ya madadag-
dan namin. ¹⁸ Ya alyonyuh hi Satanás di nangdat
hi abalina' an munla'ah hi nih'op mu undan
mabalin ta mi'buhul hi Satanás hinadan ibbanan
didimunyu? Adi, te onha atonahdi ot lo'tat ya
mapogpog di pun'ap'apuwana. ¹⁹ Alyonyuy hi
Satanás di nangdat hi abalina' an munla'ah hi
nih'op mu nadan ibbayun munla'ah hi nih'op
ya adida alyon di hi Satanás di nangdat hi
abalinanda te hi Apu Dios. Ot diday mangibaga
an nan imbagayu ya nibahho. ²⁰ Te umman hi
Apu Dios di nangdat hi abalina' an munla'ah
hi nih'op ta panginnilaanyu an wada mo nan
pun'ap'apuan Apu Dios hitun luta.

²¹ Ya alyon bon Jesus di, Hi Satanás ya umat hinan mabikah an lala'in numpapahul ya nun-hihikot an mun'adug hi balena ta adi ma'akoy gina'una. ²² Mu nalakah pangabaka' i hiya te pulho' nan pahulna ya hikotna an alyona eh'ay pumbaliwna ya nun'ipiyappong'u nadan gina'unah nadan ibba'.

²³ Ot alyon bon Jesus di, Ipa'innila' teen nan adi umunud i ha'on ya hiya nan mi'buhul i ha'on. Ya nan adi bumoddang an mangipa'innilah a'at'u ya hiyay mangiyadawwih nadan tatagu i ha'on.

Hay Pumbanggan Nan Dimunyuhan Nan Nih'opana

(Matthew 12:43-45)

²⁴ Ya alyon bon Jesus di, Nan dimunyuhan ya nala'ah'e hinan nih'opana ya e dimmanalanan hinan agge naboblayan an e manama' hi iha'adana. Mu ma'id'e ha mabalin hi iha'adanahdi ya ²⁵ ipatnana bon mumbanggan hinan nala'ahana ni'. Ot ume'e ta tinigonan pinumhod di adol diyen tagu an umat i ha bale an nabao ya nahagadan ²⁶ ya ume ta ena i'uyug di pituh nadan dimunyun adi ahan maphod di pangatda mu hiya ta eda mih'op i diyen tagu ta iyal'alanay abahbahana.

Nan Nahamad Hi Pun'amlongan

²⁷ On inalin Jesus hidiye ya pun'olot han babain himmapit an alyonay, Mipa'amlong nan nangiyayyam ya numpa'inum i he'a.

²⁸ Mu alyon Jesus di, O mu inyal'alanay pun'amlongan nan mangngol ya mangunud hinan hapit Apu Dios.

Hay Nummahmahan Nadan Tataguh Hi Nalpuwan Jesus

(Matthew 12:38-42; Mark 8:11-12)

²⁹ Hidin mun'a'udman nadan dakol an tatagun na'amung ya inalin Jesus di, Da'yun tinanud hi ad uwani ya adi ahan maphod di a'atyu. Po-hdonyun tigon di ato' hi milagro ta pamatiyanyu an ha'on nan hinnag Apu Dios mu ma'id ha ipatigo' ta ammuna din na'at i handin hi Jonah.

³⁰ Te handin na'at i Jonah di nangipa'innila i handidan i Ninibeh an hiya ya hinnag Apu Dios. Ot athidi bon ha'on an Nitulang Hitun Tatagu an waday ma'at i ha'on ta pamatiyanyun tinanud hi ad uwani an ha'on nan hinnag Apu Dios.

³¹ Ya ta'on on handin babain patul an i Seba ya hiya boy tuma'dog hitun punhumalyaan Apu Dios hi atagutaguh tun luta ta iyuhuhnay numbahulanyu ta madusa ayu. Te ta'on on ni'iddawwiyy numboblayana ya imme damdamah nan na'annomnoman ya nala'ing an patul an hi Solomon ta e nundongol hinan impa'innilana. Mu da'yu'e ya ta'on ahan on wahtu nan na'abbaktu mu hi Solomon ya adiyu unudon. ³² Mu ibaga' i da'yu an hitun punhumalyaan Apu Dios hi atagutagu ya iyuhuh nadan i Ninibeh an numbahul ayun tinanud hi ad uwani ta madusa ayu. Te dida ya hidin dingngolda nan hapit Apu Dios an impa'innilan Jonah ya inunudda ta nuntutuyudah bahulda. Mu da'yu'e ya ta'on ahan on wahtu nan na'abbaktu mu hi Jonah ya adiyu unudon.

*Hay Iyatan Nan Mata Hinan Hilaw
(Matthew 5:15; 6:22-23)*

³³ Alyon bon Jesus di, Undan waha taguh tinol-gana'e nan dilag ya ena impa"e onu ha"ubana? Otten di'et tinol-gana ya ena impattuk ta pumatal ta panigan di hunggop. ³⁴ Ot nan ay hilaw di adol ya nan mata. Te maphod'en ma'id ha bahbah nan mata ya maphod boy panigona. Mu napilok'e nan mata ya munhihillong di panigona. Ta athidih nan nomnom an maphod'e ya miyun-nudan bon maphod di pangat. Mu ningamut'en adi maphod di punnomnom ya immannung an adi bo maphod di pangat. ³⁵ Ot hanat nomnomnomonyuy a'atyu hi'on immannung an nan nomnomyu ya ay hilaw ³⁶ ta wan maphod di pangatyu an ay napatalan ta ma'id ha agge nahilawan.

*Hay A'at Nadan Muntudtuduh Nan Tugun
Moses Ya Nadan Paliseu
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)*

³⁷ Hidin impadappuh Jesus nan inali'alina ya inayagan han Paliseu ta e mi"an hi baleda. Ot mi'yeh Jesus ot e mi"an i dida. ³⁸ Mu hi Jesus ya aggena inunud nan uldin di Judyu an ulahanday ta'leda ya ahida mangan ta hiya nan masda'aw hidiyen Paliseu. ³⁹ Ot alyon Jesus i hiyay, Da'yun Paliseu ya umat ayuh nan basu onu duyu an manu nan muntigo te na'ulahan mu alulugnin nan niha"ad hi dallomna te adi ahan maphod di pangatyu an umat hi pungkulukanyuh nadan ibbayu. ⁴⁰ Mumpunlayah ayu te hi Apu Dios an nunlumun da'yu ya adi ammuna nan matigoh

tigona te ta'on on nan adi matigo. ⁴¹ Ta mahapul an tigonyu ta ipaphodyu ni' di punnomnomyu ta innilaonyun hummo' hi ibbayu te mipaphod'e nan adi matigon punnomnomyu ya maphod damdama nadan mipatigon atonyu.

⁴² Ya innayun bon Jesus an alyon di, Mahmo' ayun Paliseu te nunhiglan atatakut di ahi ma'at i da'yu. Manu te alyonyuy an namin nan mahapulanyu an ta'on on nadan nitanom an ma'alih mint ya ruwi ya nadan udum an middum hi makan ya nanongnan ipabangngadyu nadan mi'ami'apulu. Mu hay nibahhwanyu ya adiyu aton di maphod hi ibbayun tagu ya ma"i'd ha pamhodyun Apu Dios. Nipto' nan eyu pangipabangngadan i Apu Dios hinan mi'apuluh nan mahapulanyu mu ta adiyu iwalong nadan udum an pohdonah atonyu.

⁴³ Ya hay oha bon impa'inghayu ya gahin on da'yuy e umbun hinan mun'aphod an umbunan hinan a'am'amungan di Judyu ya pohdonyu bo an da'yu ahan di apngaon nadan tataguh on ayu mawanat hinan pummalkaduwana. Ta hiya datuwey gapuna an ahi atatakut nan pundusan Apu Dios i da'yu.

⁴⁴ Immannung an mahmo' ayu te atatakut nimpe nan ahi ma'at i da'yu. Manu'e ya maphod di ipatigoyu mu hay immannung ya adi maphod di a'atyu. Ta umat ayuh nadan lubu'an an nika"ut hinan luta ta ma"i'd ha panginnilaan hi'on lubu'an. Ta hiya nan punhingogoppa'an di mala"uh yaden hidiyey ohan paniyo i dita'un Judyu.

⁴⁵ Ya inalin han ohan nanginnilah nan tugun Moses di, Apu Jesus, hinaen panpannapitmu ya niddum amin nibabain.

⁴⁶ Ot alyon Jesus di, O immannung an mahmo' ayu bon nanginnilah nan tugun Moses te dakol nadan naligat an ipapilityun ipa'at hinadan tatagu mu onnot on adiyu unudon. ⁴⁷ Ot gapun danaen at'atonyu ya atatakut di ahi pundusan Apu Dios i da'yu te nipaddung ayu i handidan a'ammodityu an namatepate i handidan propeta. Ta neen iphodanyu didah lubu'andah ad uwani. ⁴⁸ Hay i'aligan nan eyu pangiphodan hi lubu'an handidan propeta an pinatepaten handidan a'ammodityu ya da'yuy namaten dida.

⁴⁹ Ta hiya nan hi Apu Dios ya impa'innilana tuwali nan ma'at an alyonay, Honago' nadan propeta ya nadan mangipa'innilah a'at'u i dida mu patayonday udum ya palpaligatonday udum.

⁵⁰ Ta hiya nan da'yun tinanud hi ad uwaniy pangiballohan Apu Dios hinan namatayandah nadan propetah din hopapna ta ingganah ad uwani.

⁵¹ Dadiyen pinatepaten handidan a'ammodityu ya nihipun i Abel ta inggana i Sekariah an hiya din pinatedah nan way numbattanan nan punggobhan hi mi'nong ya nan Templo. Ot ibaga' tee an hi Apu Dios ya pi'dusa da'yun tinanud hi ad uwani an gapuh natayan dadiye. ⁵² Ya

da'yun nanginnilah tugun Moses ya mahmo' te madusa ayu an gapuh adiyu pangipa'innilaan hinan nipto' an ibalanan diyen tugun Apu Dios. Te ta'on on da'yu ya adiyu unudon ta hiya nan da'yuy manandih nadan e idduman nadan tatagu i ha'on.

⁵³ Ta on nakak hi Jesus i diyen balen nan Paliseu ya nitnud nadan ma'hihiwon hiya an dida nadan muntudtuduh uldin di Judyu ya nadan udum an Paliseu ta dakol di minahmahandan hiya ⁵⁴ ta alina hi waha ibahhawan di hapitona ta waha ipabahuldan hiya.

12

Hay Panalipodpodandah Nan Layah Di Paliseu (Matthew 10:26-27)

¹ Hidin mun'a'amungday linibun tatagu ta mun'igagatin di hukin di udum ot padanan Jesus hinadan itudtuduwanan alyonay, Halipodpodonyu ta adi ayu umat hinadan Paliseu an adida unudon nadan itudtududa. ² Te udum hi algo ya ma'innilaan di a'atda te an namin nadan agge na'innilaan hi ad uwani ya mipa'innilah udum hi algo. ³ Ya atbohdi nadan ibagayuh nan mahdom hinan ab'abbuh ayu an hinan ibigatana ya na'innilaan di dakol ya ta'on on nan ikutkutyamyuh ibbayu an lo'tat ya ma'innilaan.

Hay Takutan Ta'u (Matthew 10:28-31)

⁴ Alyon bon Jesus hinadan itudtuduwany, Ibaga' i da'yu an hanat adi ayu tumakut hinadan mamateh adol te ammunah diyen abalinandan aton. ⁵ Ta hiya nan mahapul an hi Apu Dios di takutanyu te bokon nan adol ya abuh di abalinanan patayon te abalinana bon mangipiye i da'yuh impilnu. Ta hiya nan ipidwa' bon ibaga i da'yu an hanat malmuy takutyun adi mangunud i Apu Dios.

⁶ Nomnomnomonyu an nan liman buding ya mabalin an duway hipping di bayadda mu ipapappto' damdaman Apu Dios dida. ⁷ Ot namama mo i da'yu an innilanay a'atyua ya ta'on on hay bilang di ibu'yu ya innilana. Ta hiya nan maphod on adi ayu nimpe minomnoman hinadan ma'at i da'yu te innilayun ong'ongngal di punnomnom Apu Dios i da'yu mu nan punnomnomnah nadan buding.

*Hay Adi Pangibainan Hi E Nidduman I Jesus
(Matthew 10:19-20,32-33; 12:31-32; Mark 3:28-29; 8:38)*

⁸ Alyon bon Jesus di, Ibaga' i da'yu an nan adi bumain an mangibagah ibbanan taguh nan kimmuluganan ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya adi' damdama ibain an mangibagah nadan anghel Apu Dios an hiya ya immannung an niddum i ha'on. ⁹ Mu hanan mangibain i ha'on an iha"utnay kimmuluganan ha'on ya atbohadin ibaga' hinadan anghel Apu Dios an ma'id ha niyatanan ha'on. ¹⁰ Ya alyona boy, Hanan tagun mamihul i ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya mabalin an mapakawan. Mu hi'on waha mangalih hi Satanas di nangat hinan inat nan Espiritun Apu Dios ya adi mabalin an pakawanon Apu Dios hi inggana.

¹¹ Ya alina'e hi gapuh eyu pangitudtuduwan hi a'at'uy ahumalyaanyu ta iye da'yuh nan a'am'amungan di Judyu onu hinan punhumalyaan di gubilnu ya adi ayu minomnoman hi pambalyuh nan ibagada ¹² te ukod nan Espiritun

Apu Dios an mangipanomnom i da'yuh nan ibagayu.

Nan Kadangyan An Nibahhoy Nomnomna

¹³ Hidin muntudtuduh Jesus ya himmapit di ohah nadan linala'in ni'yamung an alyonay, Apu Jesus, daan mo ta he''ay mangibagah nan iba' ta idatna nan boltano' hinadan bagin amami.

¹⁴ Mu alyon Jesus i hiyay, Hinae'e ya ukod ayu te aggeya' immalihtu ta ha'on di mangipanuh hinan athina. ¹⁵ Ot alyon Jesus hinadan na'amung di, Halipodpodonyu ta bokon hanadan ma'omnawan hitun lutay nonomnomonyu te umman bokon hay dinakol di kinadangyan di alpuwan di maphod an itaguwan.

¹⁶ Ya wada bo han in'alig Jesus an alyonay, Wada han kadangyan an tagu an abilloq di puntanomana ya pinumhodday intanomnan wit ya barley.

¹⁷ Ta alyonah nomnomnay, Nganne nin di ato' te adida tayya umdah tudan alang hi pangiha''ada' hitudan inapit'u? ¹⁸ Ya nanginomnomanan alyonay, Aay, ipapa''ih'un namin tudan alang'u ta mumpa'iphoda i ha inyong'ongngalna mu datuwe ta hidiy pangiha''ada' hitudan inapit'u ya tudan odon'u. ¹⁹ Dakol bo aya datuwen kinadangyan'u ot innila' an botlonay atnay tawon ta mabalin bo ayan idinong'un muntamu ta ona' mangmangngan on immanin'innuma' on immanam'amlonga'.

²⁰ Mu alyon Apu Dios i hiyay, Ni'ibbahhoh naen ninomnommu te aggem innila an ad

uwanin mahdom di atayam ot bokon he"ay mangikadangyan i danaen inamu'amungmu.

²¹ On indappuh Jesus ot alyonay, Athinay ma'at hinan tagun ammuna nadan wahtun lutay nom-nomnomona an ma'id ha nomnomonah nan iyatana i Apu Dios.

Hay Adi Inomnoman Hinan Mahapul Hi Itaguwan

(Matthew 6:19-21,25-34)

²² Alyon bon Jesus hinadan itudtuduwanay, Adi ayu minonomnoman hinadan mahapulyu hi pi'taguwanyuh tun luta an umat hinadan itanudyu onu ilubungyu. ²³ Te hay tagu ya bokon hanan itanud onu ilubung di ma'ahhapul hi itaguwan. ²⁴ Nomnomonyu an nan gayang ya ma'id ha ungganda e pun'ohokan onu pung-gapasan hi iyalangdah anonda. Mu hi Apu Dios ya indadaanay anonda. Ot namammama mo ahan i da'yu an nabalbalol ayu i hiya mu nadan hamuti. ²⁵ Ya adi damdama mabalin an gapuh numanomnomanay ya palodpodonyuy atayanyu i ha hin'algo ni'mo. ²⁶ Ot athidi'e ya tanganunyu attaon an numanomnom hi dakol? ²⁷ Ya undan adiyu tigon nadan holo' an humabungda an ta'on on adida muntamu onu mun'abol ya mapmaphodda. Ta ta'on on handin patul an hi Solomon an kakaddangyanan an tagu ta mapmaphod nan lubungna ya agge damdama nipaddung di amaphod nan lubungna hi amaphod dadiyen habhabung. ²⁸ Ot athidi'ey pangipapto' Apu Dios hinadan holo' an hum-abung an wahnah natanoman hi ad uwani mu

ma"i'd ha mapto' ya mapu'ulan hi bigat ot undan adi namamay pangipapto'nan da'yu? Ya tanganu on athinan ma"i'd ha dinolyun Apu Dios. ²⁹ Hay maphod ya adi ayu minonomnoman hi anonyu ya inumonyu ya hinadan udum an mahapulyu. ³⁰ Te hanadan tataguh tun luta an agge kimmulug i Apu Dios ya danaey omnawanda. Mu da'yu'e ya hanat adi ayu athidi te hi Apu Dios ya innilana nadan mahapul ta'u ot hiyay ukod. ³¹ Haot eh'ay nonomnomonyu ya hay atonyun middum hinan pun'ap'apuwana Apu Dios. Ot hiyay ukod hinadan mahapulyu.

³² Ot alyon bon Jesus hinadan itudtuduwanay, Da'yun i'iba, ta'on on oh'ohha ayun immunud i ha'on ya hanat madinol ayu te mun'am'amlong hi Ama ta'un hi Apu Dios hi nangiddumanan da'yuh nan pun'ap'apuwana. ³³ Ot maphod on eyu pun'igattang nadan oduonyu ta iboddangyuh nadan nun'awotwot. Te atonyu'ehdi ya ayyu iniphod ha pitakayuh adi mapmappa"ih an pangi'amunganyuh nadan ikadangyanyuh ad abunyan. Te hidiyey nahamad an pitaka te adi mabalin an matala' nan miha"ad hidi te hidi ya ma"i'd ha mangako ya ma"i'd ha lu'lu' ya nadan udum an puma"ih. ³⁴ Ot hanat dadiyey nabalol i da'yu ta dadiyey pun'onanonyuh nomnomyu.

Hay Tumukalan Nadan Baal

(Matthew 24:43-44)

³⁵ Ya alyon bon Jesus i diday, Mahapul an nanongnan mundadaan ayun manmannod hi pumbangngadan nan Ap'apuyu. Ta ta'on on lumabi ya hanat nanongnan paddungnay

mundaldallang nadan dilagyu. ³⁶ Ta umat ayuh nadan tagala an tumukaldan mamannod hinan ap'apudan e ni'hamul. Ta wan hiyah kumolab ya ni'bagondan ibughulan. ³⁷ Te nadan tagalan akhupan nan ap'apuda an agge nalo' ta nundadaandan mangibughul ya diday mipa'amlong. Te idadaan diyen ap'apuy makan ta panganona dida. ³⁸ Ot ipidwa' bon alyon i da'yu an dadiyen tagalan tumukal an mamannod hi umaliyan nan ap'apuda ya diday mipa'amlong. ³⁹ Ya umat hinan tagun wahnun nunhituwana an onha innilanay umaliyan nan mangakoh nan balena ot adi malmallo' ta adugana nan balena. ⁴⁰ Ot hanat nanongnan mundadaan ayu te ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya namaag ya nananawwanga'.

Nan Na'na'unnud An Tagala Ya Nan Adi Dumngol An Tagala

(Matthew 24:45-51)

⁴¹ Hiyah indappuh Jesus hidiyen inuhuhna ya alyon Peter di, Apu Jesus, on da'mi ya abuh di pangalyam i naen imbagam onu da'min namin?

⁴² Ya alyon Jesus di, Nan na'na'unnud ya nanomnoman an tagala ya hiyay pot'on nan ap'apunah mangipapto' hinadan ibbanan tagala.

⁴³ Ya onha hidiyen tagala ya inaynayunan tumamutamu ta mumbangngad hidiyen ap'apuna ya akhupanan at'attona nan tamun niyukod i hiya ot hiyay mipa'amlong. ⁴⁴ Ibaga' i da'yu an ma'id ha bahhonan hiyay pumpapto'onah nadan kinadangyana.

⁴⁵ Mu onha hidiyen tagala ya alyonay, Alina man nin ya mabayag di pumbangngadan nan ap'apumi. Ta hanadan pinpinhodnay in'innatna ta nunhiglay nangatnah nadan ibbanan tagala. Ta pamaaggon nangnangnan on numbutob-butong. ⁴⁶ Ya palpaliwana ya numbangngad hidiyen ap'apuna ya inakhupanah diyen at'attona. Ot ma"i'd ha bahhonan dusaona ta ena iddum hinadan agge kimmulug.

⁴⁷ Ya nan tagala an innilana nan pohdon nan ap'apunah atona mu attaonan adi aton ya nunhigla boy ahuplitana. ⁴⁸ Mu nan tagala an aggena innila nan pohdon nan ap'apuna ta hiya nan nibahhoy inatna ya manghan di ahuplitana. Te nan tagun nitudduwan ya mahapul an unudona nan nituddun hiya. Ya onha dakol di nituddun hiya ot atboh'din dakol di unudona te adina'e ya mumbahul.

*Hay Gapunah Immaliyan Jesus
(Matthew 10:34-36)*

⁴⁹ Alyon bon Jesus di, Innila' an nan immaliya' hitun lutay gumalat hi pundudu'angan di tatagu ta hiya nan pohdo' an agagga ya magibbuh an ma'at nan nun'iyali'. ⁵⁰ Mu gahin di munhol-holtapa' ya impapateya'. Ta hiya tayya nan nunhiglay inomnoma'. ⁵¹ Ya wan alyonyu on immaliya' ta luminggopda mohpey tataguh tun luta. Mu adi athidi te gapun ha"on ya adida mun'u'unnudan te wadaday umunud i ha"on ya wadaday adi. ⁵² Ta mihipun hi ad uwani ya wadaday hina'amman munhi'hi"an ta onha limadah nan bale ot mihi"an nadan tuluh nan duwa. ⁵³ Ya hinan udum ya nan hi amaday

mihi"an hinadan linala'in imbabalena. Ya athidi boh nan hi inada an mihi"an hinadan binabain imbabalena ya hinan inapudan babai. Ya at-bohdi nadan imbabaleda an mihi"anda hinadan a'ammomma.

Hay Adida Panginnilaan Hi A'at Nan Ma'ma'at (Matthew 5:25-26; 16:2-3)

⁵⁴ Alyon bon Jesus hinadan tatagu di, Da'yu'e ya wa'et tinangadyu an himmilong hi ad lagud ya alyonyuy, Tuwey udan ya indani ya immudan. ⁵⁵ Ya wa'e bo ta ma'pattal ya alyonyuy, Umugoh ad uwani. Ya indani tatawwa ya ma"ugo. ⁵⁶ Nunhigla mahan an munlayah ayu te tanganu on danae'e ya innilayun mangimatun mu nada'en ma'ma'at hi ad uwani ya adi ayu pa'immatun? ⁵⁷ Tanganu on ayu adi pa'annomnom hi nipto' hi atonyu? ⁵⁸ Ya wa'e bo ha nangidalom i da'yu ya eyu ipatnan mi'hapit i diyen nangidalom i da'yu. Te adiyu'e atonhidi ya umannung an iye da'yuh nan huwis ot nan huwis di mangipibalud i da'yu. ⁵⁹ Ta nomnomonyu an gahin onyu ikaluh nan baludan nan bahulyu ya ahi ayu mibulus.

13

Hay E Ta'u Panukkatan Hi Punnomnom Ta'u

¹ I diyen puntudtuduan Jesus ya waday im-malih mangipa'innilan hiyah nan na'at hinadan udum an i Galilee an impapaten Pilatu ot iddum-nay daladah nadan i'nongda i Apu Dios. ² Ot alyon Jesus i diday, Wan alyonyu on manu'eh athidiy na'at i dida ya dakdakkol di bahulda mu

nadan udum an i Galilee. ³ Mu bokon athidi te an namin di tagun adi muntutuyuh bahulda ya athidi damdamay ma'at i dida an mateda ya mihi"anda i Apu Dios hi inggana.

⁴ Ya umat boh natayan handidan himpulut walun (18) natonan hidin natukkad nan natagen bale hi ad Siloam hidih ad Jerusalem an wan alyonyu on dakdakkol di numbahulanda mu nadan udum an ibbadan i Jerusalem ta hiya nan athidiy na'at i dida. ⁵ Mu bokon athidi te ta'on on da'yu ya adiyu'e idinong nadan pumbahbahulanyu ya mihi"an ayu i Apu Dios hi pidwana.

Hay A'at Han Bungbunga"an

⁶ Wada bo han in'alig Jesus an alyonay, Wada han lala'in nuntanom i han bungbunga"an an fig. Ta wa'et timpun di bumungaana on ena tinigo mu ma"i ha imbungana. ⁷ Ta lo'tat ya inalinah nan puntamuwonay, Mi'atlu moh ad uwanih tawon hi nango'oddama' hi e bumunga tuwen fig ya hiya damdaman adi bumunga. Longhom-mot eh'a ta adi mun'onan ituwen luta. ⁸ Mu inalin nan puntamuwonay, Mabaline apu, ya indani ta ipatna' ni' an abonowan ya tinogada'. ⁹ Ta on'e damdama adi bumunga ya ahim ipalngoh.

Hay Nangipaphodan Jesus Hinan Nahi'pan I Han Habadun Tungo

¹⁰ I han Habadun tungo an e nuntudtuduh Jesus hinan a'am'amungan di Judyu ¹¹ ya wahdi han babain nahi'pan ta pinaligat diyen nih'op i hiya hi himpulut waluy (18) tawon ta lo'tat ot mabakug ta adi ma'ukyd di bonogna. ¹² Ta

hidin tinigon Jesus ot ayagana ot alyonan hiyay, Ma'aan ayah naen liwahom an iba. ¹³ Ot iha'monay ta'lana i hiya ya na'ibagan na'ukyad nan bakugna ot dayawonah Apu Dios.

¹⁴ Mu nan mangipangpangulu i diyen a'am'amungan di Judyu ya bimmungot te impaphod Jesus hidiyen waday liwahona i diyen Habadun tungo ta inalinah nadan tatagu di, Onom di algoy puntamuwan ta'uuh nan hindumingguwan ya tanganun ayu agge immalin numpa'agah ta gahin hi'on ad uwani an Habadun tungo?

¹⁵ Mu alyon Jesus di, Munlayah ayu mahan nee te ta'on on Habadun tungo ya eyu ubadon di talin nan nita'od an baka onu dongkiyu hinan allungda ta eyu pa'inuman. ¹⁶ Hi'on atonyuhdi ya undan adi mabalin hi ipaphod hituwen babain holag Abraham hinan liwahona hi ad uwanin Habadun tungo? Ya teen umeh himpulut waluy (18) tawon di namalpaligatan Satanas i hiya. ¹⁷ Hidin inatnahdi ya nabainandan namin nadan humihiwon hiya. Mu nada'en udum an tatagu ya mun'am'amlongdah nadan maphod an ina'inatna.

Hay Nipaddungan Nan Kittakittang An Buwan Di Kayiw

(Matthew 13:31-32; Mark 4:30-32)

¹⁸ Alyon bon Jesus di, Hay ohah ipaddungan nan pun'ap'apuwon Apu Dios ¹⁹ ya nan kittakit-tang an ohok an ma'alih mustard an e intanom han taguh nan gardena. Ta hidin himmango

ot mahikon ya numbuyaan di hamuti nadan hapangna.

*Hay Nipaddungan Nan Yist
(Matthew 13:33)*

²⁰ Alyon bon Jesus di, Hay oha bon ipaddungan nan pun'ap'apuwana Apu Dios ²¹ ya nan yist an inalan nan babai ot pi'palutnah nan tuluy halub an alina ta impa'ongngalna nan tinapay.

*Hay E Middum Hinan Pun'ap'apuwana Apu Dios
(Matthew 7:13-14,21-23)*

²² Hidin ume da Jesus hi ad Jerusalem ya in-nayunan timmanudtuduh nadan boblen inwada. ²³ Ya wada han mummahmah i hiyan alyonay, Apu Jesus, undan ammunada ha oh'ohha hi mi'taguh munnananong hi awadan Apu Dios?

Ot alyon Jesus di, ²⁴ Mahapul an atonyuy abalinanyu ta hunggop ayu i diyen nakuhhipit an panto te ibaga' i da'yu an dumatong di timpu an dakolda mohpey naminhod an hunggop i diyen panto mu adi mo mabalin. ²⁵ Te umat hinan bale an niluh'e mon ingkalob nan ud bale ya ta'on moh on ume nan tagun e kumolakolab on inanalina, Apu, ibughulan da'mi bahan.

Mu adida mibughulan te tobalon nan ud bale ot alyonay, Ay adi da'yu man ibughulan te agge da'yu in'innila.

²⁶ Ta ta'on mo boh on alyonyuy, O mu innila da'mi te hidin nuntudtuduwam hi boblemi ya wa'e on ni'an ami ya ni'yinum amin he"a.

²⁷ Mu ahina bo alyon di, Agge da'yu nimpe in'innila. Da'yu'en adi maphod di ina'inatna

ya umaan ayuot eh'ah tun awada' te ma"i'd ha niyatanyu i ha"on.

²⁸ Ta hinan umayanyu ya ahi ayu kumogakoga ya ngumalingaliyot hidi. Ya namama hi'onyu mangmangon hinan pun'ap'apuwan Apu Dios da Abraham ya hi Isaac ya hi Jacob ya an namin nadan propetan Apu Dios ya adi mabalin hi e ayu middum i dida. ²⁹ Ya ta'on on hanadan tatagun nalpuh abobbobleh tun luta an ta'on on bokon Judyu ya dayyadahdi an mi'mi"andahdih nan pun'ap'apuwan Apu Dios. ³⁰ Ot ibaga' i da'yuh ad uwani ta adi ayu masda'aw hi panginnilaanyu an hanadan mapihul ya diday mapemanan hinan pun'ap'apuwan Apu Dios. Ya hanadan mape-manan hi ad uwani ya diday mipada"ul hinan pun'ap'apuwan Apu Dios.

Hay Nangipa'aanan Nadan Paliseu I Jesus Hi Bobleda

(Matthew 23:37-39)

³¹ Indani ya wadaday Paliseu an imme ot alyondan Jesus di, Udu'dul on'a umaan hitu te umman pohdon Herod an ipapate da'a.

³² Ya alyon Jesus di, Ekayut eyu ibaga i diyen ma'ngihhapit an hi Herod ta nomnomnomonan adi' idinong hituwen tamu' an e' punla'ahan hi nih'op ya e' pangipaphodan hinadan mumpundogoh ta wan agagga ya magibbuh. ³³ Ya mahapul damdaman inayun'un umeh ad Jerusalem hi ad uwani ta wan agagga ya dimmatonga' i diyen boblen namatapatayandah nadan propeta te hidiy pamatayanda damdaman ha"on. ³⁴ Ya alyona boy, Nunhigla ahan tayyan mahkit di

nomnom'uh nadan ato'aton nadan i Jerusalem an umat hinan eda namatapatayan hinadan propeta ya handidan udum an nuntudtuduwon Apu Dios an nunhintotopaanda dida. Ya numpi'atnay nangipatnaa' an mangamung i didan namin ta ipapto"u dida an umat hi pangipapto' di manu' hinadan impahna mu ningamut an adida pohdon. ³⁵ Ta hiya nan iwalong mon Apu Dios nan numboblayanda. Ot ibaga' tee i da'yu an tuwen adiya' mo tigon i da'yu ta ingganah tun pumbanggada' hi pidwana an pangalyanyu hi, Madayaw hituwen hinnag Apu Dios hi mumpatul.

14

Hay Nangipaphodan Jesus I Han Lala'i

¹ I han oha bon Habadun tungo ya e ni'an hi Jesus hi balen nan ohan ap'apun di Paliseu. Ya hanada'en tatagun wahdi ya hiyay hahali-patanda ² te wahdih hinangngabna han lala'in linum'a' di hukina ya ta'lana. ³ Ot alyon Jesus hinadan muntudtuduh uldin di Judyu ya nadan Paliseu di, On paniyoh pangipaphodan hinadan mundogoh hinan Habadun tungo onu adi? ⁴ Mu namaaggot dindinnonganda. Ot iha'monay ta'lana i diyen lala'in waday dogohna ya pinumhod ot pa'anamutona.

⁵ Ot alyonay, Onha nipaddih an Habadun tungo ya wadada i da'yu ha nabituy imbabalena onu bakana ya undan adiyu e ipadutu'? ⁶ Mu pamaag nadan tataguh dindinong.

Hay Nangitudduwan Jesus An Adi Maphod Di Munlattuwag

⁷ Hidin tinigon Jesus nadan ibbanan na'ayagan an mi'an an eda umbun hinan maphod an ubunan di ma'alih nun'abaktun tagu ya alyonan diday, ⁸ Maphod on wa'et inayagan da'yu i ha kasal ya hanat adi pamaaggon e ayu inumbun hinan umbunan nadan ma'alih nun'abaktun tagu. Te alinah waday inayaganda hi nabakbaktu mu da'yu. ⁹ Ya undan adi ayu otahan bumain an e mi'aldan hinan adi maphod an umbunan hi'on umali nan nangayag i da'yu ya alyonay, Umman hituwey umbun i naen ubunan. ¹⁰ Ot hiya nan wa'et waday nangayag i da'yu ya udu'dulnay e ayu umbun hinan adi maphod an umbunan. Ta alina'eh he"ay ohan nabaktun tagu ya ukod nan nangayag i he"a an umalin mangali hi, Ibba', ume'a i diyen maphod an umbunan. At'ehdiy atonyu ya ta'on on nadan tatagun ni'yubunyu ya ibilang da'yu an nabaktu. ¹¹ Te nadan mangipabaktuh adolda ya diday mipada"ul ya nadan mangipada"ul hi adolda ya diday mipabaktu.

¹² Ya inalin bon Jesus hinan nangayag i hiyay, Wa'et mumpahamul ayu ya tigonyu ta bokon hanadan namnamaonyun ahi mangayag damdaman da'yuy ayaganyu an umat hinadan gagayyumu onu i'ibayu onu tulangyu onu nadan kakadangan. Te at'ehdiy atonyu ya inalayu mo tuwaliy gunggunayuh ad uwani. ¹³ Ot hay maphod ya pi'yayagy nadan adida abalanan an mangipabangngad hinan atonyun dida an umat hinadan nun'awotwot ya nadan mahmo' an waday liwahonda. ¹⁴ Atonyu'ehdi

ya mipa'amlong ayu te hi Apu Dios di mangdat hi nahamad an gunggunayuh pidwana hitun amahuwan an namin nadan nipto' di pangatda.

Hay Ninomnom Nan Mumpahamul
(*Matthew 22:1-10*)

¹⁵ Hidin dingngol nan ohan ni'yubun i Jesus hidiyen inalina ya alyonan Jesus di, Mipa'amlong nan tagun mabalin an e mi'an hinan pun'ap'apuwon Apu Dios.

¹⁶ Ya alyon Jesus di, Immannung hinaen inalim mu ta'on on dakolday na'ayagan ya adida mi'an an namin. Te umat i han lala'i an ninomnomnan mumpahamul te pinhodnan ayagan di dakol an mi'hamul. ¹⁷ Ta hidin nidadaan an namin ot honagona nan baalnan alyonay, Ume'ah nadan tatagun nangipa'innilaa' tuwali ta umalidan mi'hamul. ¹⁸ Mu hidin immeh diyen baalna an e mun'ayag ya an namin nadan nangibagaana ya waday udum hi atonda. Ta alyon nan oha di, Ibagam hinan ap'apum an ta'omboh on adiya' attog umali te wada han ginatang'u an puntanoman ot mahapul an e' tigon di a'atna.

¹⁹ Ya hana'en oha ya alyonay, Ibagam hinan ap'apum an pinhod'un mi'yali mu ten mahapul an e' ni' ipatnan pun'aladuwon nadan himpulun (10) bakan ginatang'u. ²⁰ Ya inalin bon nan ohay, Ma'id ha ato' an umali te umman hiya tee hi nalahina'. ²¹ Ot mumbangngad hidiyen baal ot ibaganah nan ap'apuna dadiyen imbagada.

Ya bimmungot hi agge immayan nadan impa'ayagna ot alyonah mo boh nan baalnay, Ma'anne'aot mo ta wa'e ha inakhupam hinadan

nun'awotwot ya nadan nun'apilok ya nadan nun'apilay ya diday inawitmu. ²² Ta imme nan baalna. Mu hidin immalida dadiyen tatagu ya tinigon nan baal an dakkodakkol damdama nadan nidadaan ot ena ipa'innilah nan ap'apu. ²³ Ya alyon nan ap'apu i hiyay, Ekah nadan nun'idawdawwin boble ta em pun'ayagan nadan tataguhdi ta dida moy mi'an hinadan nidadaan. ²⁴ Ta ta'on on ma'id ha ohah nadan naman-gulun na'ayagan ha umalin mi'an i datuwen impidadaan'un makan.

*Hay Pangihamadan Ta'un Mangunud
(Matthew 10:37-38)*

²⁵ Hidin inaynayun da Jesus an mangmangnge hi ad Jerusalem ya dakolday tatagun nitnud i hiya. Ta nunligguh mo ot alyonan diday, ²⁶ Donglonyu boh tuwen ipa'innila' i da'yu. Nan tagun mangalih ha'on di un'unudona ya mahapul an ha'on di pa'appohpohdona mu nadan udum an umat hinan hi amana ya hi inana ya nadan i'ibana ya nan ahawana ya nadan imbabalena ya ta'on on hay adolna. ²⁷ Te nan tagun mangun'unud i ha'on ya mahapul an itpolnay punligatana an ta'on on mipapate ya ha'on damdamay un'unudona. Te adina'e atonhidi ya adi mibilang hinadan mangun'unud i ha'on. ²⁸ Te nan umunud i ha'on ya nipaddung hinan mangapyah bale an hay mamanguluh atona ya nomnomnomona ni' hi'on atnan namin di mahapulna ya ahi magibbuh. ²⁹ Te adina'e atonhidi ya alinah mahamang ya ammuna an adi magibbuh ta an naminda moy

manigo on ³⁰ alyonday, Manu man eh'a nee te inhipunan mangapyah balena mu adi nee pa'iggibbuh. ³¹ Ya nipaddung boh nan patul an e mi'gubat hinan oha bon patul an hay mamanguluh atona ya ihamadnan nomnomnomon hi'on abalanan nan himpuluy libun (10,000) tindaluna an abakon nadan baintiy libun (20,000) tindalun nan pi'gubatanda. ³² Ta ono'nongona'e an ma'abakda ya namaag mo ya intuda'na ha e manamu i dadiyen pi'gubatda ta ena ipa'innilan adida munggugubat. ³³ Ot maphod on atbohdiy atonyu an pa'annomnomonyu te gahin di ayyu taynan an namin nadan wadan da'yu an pohpohdonyu ya ahi mabalin an umunud ayun ha'on.

Hay Umatan Di Ahin
(*Matthew 5:13; Mark 9:50*)

³⁴ Nan tagun mangalih ha'on di un'unudona mu adina iyukod an namin di itaguwanan ha'on ya umat hinan ahin an manu te maphod mu ma'aan e nan tamtamna ³⁵ ya adi mabalin hi mibangngad an ta'on on alyon di ta iddum ni'moh nan pito' ta mi'abono mu adi damdama mabalin. Ta on mo mitopal ya abuh. Ot da'yun waday ingana ya maphodot onyu na'addonglon danaen inali'ali'.

15

Nan Natala' An Kalnero
(*Matthew 18:12-14*)

¹ Wada han immayan nadan mun'amung hi buwis ya nadan udum an alyon di Judyu hi nun'abahulan hi awadan Jesus te pinhoddan

donglon nadan itudtuduna. ² Ta gapu i diye ya mungngodongodo nadan Paliseu ya nadan muntudtuduh uldin di Judyu an alyonday, Tee mahan han tagu an pohpohdonan e midmiddum ya e mi'mi'an hinadan nun'abahulan. ³ Ta hiya nan inuhuh bon Jesus nan aton han mumpastol an alyonay, ⁴ Onha wada i da'yu ha hinggahut (100) di kalnerona ya natala' di oha ya undan adiyu taynan nadan nahiyam ta hiyam (99) hinan pumpastolan ta eyu hama'on nan natala'? ⁵ Ma'id ha bahhonan hinama'yu'e ya mun'am'amlong ayu ya pinahonyu ⁶ ta iyana-mutyu ya eyu inuhu'uhuh hinadan gagayyumyu ya hinadan hinaggonyuy pun'amlonganyu an alyonyuy, Anakkaya maphod ta hinama"u nan natala' an kalnero. ⁷ Athinah nan tagu an paddungnay natala' an gapuh bahulna mu hi'on muntutuyu ya indinongnan mangat hinadan pumbahulan ya hiya nan paddungnay nahama'. Ot ibaga' i da'yun nunhiglay pun'amlongan Apu Dios ya nadan anghelnahdi hi ad abunyan i diyen nahukkatan di a'atna an ta'on on dedahdi nadan nahiyam ta hiyam (99) an maphod tuwaliy a'atda.

Nan Natala' An Gumo' An Pihhu

⁸ Alyon bon Jesus di, Atbohdi hi'on waha babai hi waday himpuluh (10) silber hi pihhuna mu indani ya tinala'nay ohahdih nan balena. Ma'id ha bahhonan tolgana nan dilag ya init'itnan namin nadan wahnann bale ta ingganah ona hama'on. ⁹ Ta hinama'na'e ya ena mohpe inuhu'uhuh hinadan hinaggonay pun'amlonganan alyonay,

Maphod ta hinama"u nan pihhun tinala"u. ¹⁰ Ot athidiy amlong nadan anghel Apu Dios hi'on waha tagun muntutuyuh nadan numbahulana ya indinongnan mangat i dadiye.

Hay Na'at Hinan Lala'in Inumahnay Pihhuna

¹¹ Alyon bon Jesus di, Wada han kadangyan an waday duwan imbabalenan linala'i. ¹² Ya i han hin'algo ya ni'hapit nan udidian i amanan alyonay, Ama, pohdo' an alan hi ad uwani nan boltano'. Ot iyabulut amana ta ginodwana nan kinadangyana ot idatnay godwana i hiya.

¹³ Mu agge nadne ya inumahnan namin nan pihhuna te numbaat i han idawwidawwin boble ot kumpulnay pangiyatanah nan pihhuna. ¹⁴ Mu hidin inumahnan namin ya nawada han bitil ya ma'id mo ha pihhunah pangattangnah nadan mahapulna ya anona. ¹⁵ Ot e humamahama' i ha ena puntamuwan ta lo'tat ya dinatngana han balen han kadangyan ot e mumpahmo' i hiya ta wan mi'tamuhdi. Ya inabulut diyen kadangyan ot hiyay ena pumpangpangannon hinadan babuyna. ¹⁶ Ya nunhiglay inagangna mu ma'id ha e mangdat hi anona ta lo'tat ya nalmuy naminhodnan mi"an hinadan babuy. ¹⁷ Mu hidin nomnomnomona nadan ina'inatna ya nangingnommanay baleda ta alyonay, Hidih balen ama ya dakolday puntamuwona ya mahawwalan di anonda. Mu teeya' hitun iyate' di inagang'u. ¹⁸ Udu'dulnaot eh'ay mumbangngada' hi balemi ta e' ibaga i ama an ongal di e' puntutuyuwon hinadan numbahula' i hiya ya namama i Apu Dios. ¹⁹ Ya ibaga' ta ta'on attog

ona' adi ibilang hi imbabalena mu ta wan alana' hi puntamuwona.

²⁰ Ta nakak mo ot ipluynah baleda. Ta hidin tuwen dumatong ya minangmang amana an ahohomo' ot ena pundamu ot inayunan awalon te nangin'a'amlong hi numbangngadana. ²¹ Ya inalin nan imbabalenan hiyay, Ama, ongal di tutuyu' hinan numbahula' i he"a ya namama i Apu Dios ot ta'on attog ona' adi ibilang hi imbabalem.

²² Mu inayagannot amana nadan baalna ot alyonan diday, Pi'bagonyun iyali nan maphod an lubung ya impilubungyun hiya ya numbal-itu'onnyu ya nunhapatutonyu. ²³ Ya eyu inala nan nipataban baka ya pinaltiyu ta ihda ta'un namin ta mun'am'amlong ta'u. ²⁴ Te tun imbabale' ya paddungnay nate mu ten paddungnay timmagu an umat hinan natala' ni' mu ten nahama'.

Ot mun'am'amlongdan munhahamul. ²⁵ Mu nan panguluwan ya ma'id hidi te immeh nan puntanoman. Ta manatong hi baleda ya dingngolnay munggangha ya minangmangnay manayo. ²⁶ Ta on dimmatong ot ayaganay ohah nadan baalda ot mahmahanay gapun diyen at'atonda. ²⁷ Ya inalinay, Manu'e ya numbangngad hi ibbam ta hiya nan impapaltin amayu nan mataban baka ta pun'am'amlongan ta'u te malinggop an numbangngad nan ibam. ²⁸ Mu ona dingngol hidiye ya binum'on. Ot umeh amana ot ena ihaphapitan. ²⁹ Mu alyonay, Atnay tawon di namoddaboddanga' i he"a an ma'id ha agge' inat hinadan imbagam mu aggeya' impaltiyen i ha gulding ni'mo ta wan inayaga'

nadan gagayyum'u ta ni'yam'amlongdan ha'on.
³⁰ Mu ad uwani nayya an immanamut nan imbabalem an ena inwalewalehwe nan pihhum hinadan binabain mumpabayad hi adolda ya impaltiyam i ha mataban baka.

³¹ Ya alyon amanay, Imbabale, he"a'e ya wadawada'an ha'on ot an namin nadan kinadangyan'u ya bagim. ³² Mu maphod on ta'u mun'am'amlong te hituwen hi ibbam ya paddungnay nate ot ahi tumagu ya paddungnay natala' ot ahi mohpe tee mahama'.

16

Han Kadangyan An Lala'i Ya Han Nala'ing An Puntamuwona

¹ Alyon bon Jesus hinadan itudtuduwanay, Hanat igongahanyu bo han uhuho' i da'yu. Wada han kadangyan an lala'i an wada han puntamuwona an nangiyukodanan namin hi kinadangyana. Mu indani ya wada han immeh awadan diyen kadangyan ot alyonay, On innilam an um'ummahon nan puntamuwom di udum hinan pihhum?

² Ta inayagana nan puntamuwona ot alyonay, Tanganu on nee han dingngol'un at'attom? Iyalim hitun namin nadan lista'an nadan inyukod'un he"a te bokon mo he"ay pangiyukoda' hinadan kinadangyan'u.

³ Ta hidi mon na'innilaanan ma'aan hinan tamuna ya ninomnomnan alyonay, Nganne nin moy ato' hi ona' aanon ituwen puntamuwa' ya ten adi' mo abalanan an e munggaud ya bumaina' an e mun'od'oddo? ⁴ Ta alyonah nomnomnay,

Aay athituy ato ta wa'et ma'aana' ituwen tamu' ya ayagana' hinadan tataguh nunhituwanda ta mi'hituwa' i dida.

⁵ Ta hay inatna ya ohha on inayaganah nadan immutang hinan puntamuwana ta hidin immali nan namangulu ot alyonay, Atna'e ta'way ginawatmuh nan puntamuwa'?

⁶ Ya alyonay, Hinggahut (100) di latan manteka.

Ya alyonan hiyay, Tee tun lisibun nan ginawatmu ta pa'ibagom an hukkatan hi nabongley (50) lata nan nitudo'.

⁷ Ya hidi bon immali nan oha ot alyonay, Atna'e ta'way ginawatmu?

Ya inalinay, Ot tee pibon hinlibuy (1,000) sakun boga.

Ya alyonan hiyay, Tee tun lisibuna ta hukkatam nan nitudo' hi waluy gahut (800).

⁸ Ta hidin na'innilaan nan ap'apunah diyen at'attona ot alyonan hiyay, Nunhigla peman nayan nahalatom di ataguna.

Ta on indappuh Jesus ot alyonay, Immannung an athinay a'at di tataguh tun luta an adi mangulug i Apu Dios te na'la'ingdan munnomnom hi atonda hinadan ibbadan agge kimmulug hi'on waday pinhoddan aton mu ma'id ha athidi hi punnomnom nadan kimmulug i Apu Dios. ⁹ Ot hay pohdo' an alyon i da'yu ya maphod di ihmo'yuot nadan wadan da'yuh nadan nun'awotwot ta ta'on on mapuh mu ta wan miyabulut di iddumanyuh nan awadan di itaguwan hi munnananong. ¹⁰ Te nan tagun innilanan mangipapto' hinan ta'on on kittang an niyukod i hiya ya mabalin an pundinolan

hinan ongal an miyukod i hiya. Mu nan tagun kulukona nan kittang an niyukod i hiya ya namaman adi mabalin an pundinolan hinan ongal.

¹¹ Ya alyon bon Jesus i diday, Onha aggeyu innilan mangipapto' hinadan kinadangyan hitun lutan niyukod i da'yu ta umat ayu i naen muntamu ot namaman aggeyu innilay atonyuh nadan nahamad an kinadangyan hi ad abunyan. ¹² Ya atbohadin ma'id ha madinol an mangiyukod i da'yuh kinadangyanda hi'on athinanan kulukonyuy ibbayun tagu.

¹³ Ya alyon bon Jesus di, Nan himbut ya adi mabalin hi duway punhilbiyana. Te mahapul an iyohhanay punhilbiyana ta hiya nan iwalongnay oha i dida. Ot athidin da'yu an ong'ongngal'ey punnomnomyuh nadan mikadangyan hitun luta ya ma'id ha atonyun mangunud i Apu Dios.

Nadan Udum An Tutudun Jesus

(Matthew 5:31-32; 11:12-13; Mark 10:11-12)

¹⁴ Hanadan Paliseu an hay pihhu ahan di gagamgamanda ya onda dinggol dadiyen in-ali'alin Jesus ya nunhiglay pangalidan hiya.

¹⁵ Mu alyon Jesus i diday, Umman aggahyu te ipatigoyuh nadan tatagun maphod ayu mu innilan Apu Dios di punnomnomyu. Ot ta'on on pemanan da'yuh nadan tatagu mu hi Apu Dios ya nunhiglay bungotnan da'yu.

¹⁶ Ot alyon Jesus di, Ipa'innila' bon da'yu an hanan Nitudo' an Tugun ya nadan intanudtudun handidan propeta di na'unu'unud ta ingganah din nuntudtuduwan John an mumbonyag. Mu

maphod ta ad uwani ya mitudtudu mon namin nadan a'at di pun'ap'apuwana Apu Dios ta hiyay gapunah pangan'anusan di udum te pinhodan e middum i diyen pun'ap'apuwana. ¹⁷ Mabalín an ma'umah hi ad lagud ya tun luta mu nan hapit Apu Dios ya adi mabalín hi mama"íd an ta'on on ha kittang an hapit.

¹⁸ Ya hay ohah nibagahdi ya nan lala'in mangibolheh* ahawana ta ahhin mumbintan ya mibilang hi nunluktap. Ya atbohding mibilang hi nunluktap nan lala'in mangi'ahawah nan babain nibolhe.

Nan Na'at Hinan Kadangyan Ya Hi Lasarus

¹⁹ Ot alyon bon Jesus di, Wada han kadangyan an tagu an wadan namin di mahapulda baleda. ²⁰ Ya wada bo han nawotwot an hi Lasarus an na'gullidan an namin di adolna an e mibakbakilang hinan way geyt diyen kadangyan ²¹ te hay wah nomnomna ya wada'ey itopaldah nadan makan an inaggeda ya ena pinidit ta anona. Ya wa'e bo udot on imme nadan kahu ta eda himuhimutan nadan gulidna. ²² Mu lo'tat ya nateh diyen nawotwot ot awiton nadan anghel di linnawanah awadan Abraham an hi apu ta'uh din nadne. Indani ya nate damdamah diyen kadangyan ot eda ilubu'. ²³ Mu immey linnawanah awadan di punligatan ta nunhiglay punholholtapanahdi. Ya intangadna ya tinigonah Abraham mu ni'iddawwi ya hi Lasarus an nihaggon i hiya. ²⁴ Ot itkuknan alyonay, Apu Abraham, hom'ona' bahan ta honagom hi

* **16:18** 16:18 Hay pangalin di udum hinan bolhe ya hiyan.

Lasarus ta hanongonay gamatna ya intodtodnah dila' te nunhigla tayyan namaganan hi pangat tun apuy.

²⁵ Mu inalin Abraham di, He"a'en imbale, ya nomnomnomom an hidin atagum ya mapmaphod di na'na'at hi nitaguwam mu hi Lasarus e attog ya nunhiglay nunligatana. Mu ad uwani ya hiyay mun'am'amlong hitu ta he"a piboy munholholtap. ²⁶ Adi mabalin hinaen inalim te damuna nan numbattanan ta'u ta adi mabalin hi umalihtu nadan malpuhna ya atbohadin adi mabalin hi umali amihna.

²⁷ Ya alyon diyen kadangyan di, Apu, ot at'ehna ya honagom bahan hi Lasarus hi balen da ama ²⁸ ta ena ipa'innilah nadan liman i'iba' ta wan adida umalih tun awada' an punholholtapan.

²⁹ Mu alyon Abraham di, Adi mahapul te wada tuwalin dida nadan tugun Moses ya nadan intudtudun handidan propeta ot hidiyey maphod hi donglonda ya inunudda.

³⁰ Ya inalina boy, Apu Abraham, o mu ningamut an adida unudon dadiye. Mu onha aya waha nate ya timmagu ta hiyay e mangipa'innilan dida ot ma"i ha bahhonan muntutuyudah nadan numbahulanda ya idinongdan mangat i dadiye.

³¹ Ya alyon Abraham i hiyay, Innila' an adi athidi te ningamut'en adida unudon nadan tugun Moses ya nadan intudtudun handidan propeta ot namama mahan an adida donglon nan alyon nan tagun nate ot ahi tumagu.

17

Hay Ma'at Hinan Tagun Bumalibali (Matthew 18:6-7,21-22; Mark 9:42)

¹ Alyon bon Jesus hinadan itudtuduwanay, Immannung an hay tagu ya wa'e on mabaliyan. Mu mahmo' nan tagun e bumalibalih ibbanan tagu te hiyay dusaon Apu Dios hi pidwana.

² Ot udu'dulnaot eh'ay ita'od ha madamot i ha batuh bagangna ya bingkahda hinan baybay ta bokon hiyay gumalat hi pumbahulan nadan pa'kullugna. ³ Ta hiya nan hanat halipod-podonyuy pangatyu.

Ya alina'eh waday numbahul hinadan ibbayu ya ihingalyu ta muntutuyu'e ya indinongnan mangat hi athidi ya pinakawanyu. ⁴ Ta ta'on on mumpipitun mumbahul i da'yu hinan hin'algo muden agagga bo on immalin mangibagah aggena naminhodan i diyen inatnan nibahho ya mahapul an pakawanonyu.

Hay A'at Di Pangulug

⁵ Alyon nadan Apostoles i Jesus di, Ot at'ehna ya daan mo bahan ta pa'ong'ongngalom di pangulugmi ta wan adi ami nalakan mabaliyan.

⁶ Ya alyon Jesus di, Umman bokon hay inongal di pangulug di ma'ahhapul. Te onha waha pangulugyuh umat ni'mo hinan kitta'kittang an ohok an mustard ya mabalin an ibagayuh nan kayiw hi mabuwag ta e mitanom hinan baybay ot ma'at.

Hay A'at Di Tamun Di Baal

⁷ Alyon Jesus di, Hay impa'inghan nan tagun waday puntamuwonah nan puntanomana onu

pumpastolonah nadan kalnerona ya tinigona'en immanamut ya ma'id ha alyonah ma'at mangan'a ⁸ te onnot bo alyonay, Munhukat'a ta idadaanmu ha ano' ya ahi'a mangan. ⁹ Ya ta'on boh on na'na'unnud hidiyen puntamuwona ya adi mahapul hi alyon diyen punta-muwanay munhanaana' i he"a te on tuwali hidiyey tamuna. ¹⁰ Ot mahapul an athidin da'yu an bokon hay apemananyuy nomnomnomonyuh eyu pangun'unudan hinan pohdon Apu Dios ta hay maphod ya alyonyuy, Hituwe eh'ay tamumi te on ami tuwali baal.

Hay Nangipaphodan Jesus Hinan Himpulun Na'gullidan

¹¹ Hidin ume da Jesus hi ad Jerusalem ya ini'wadah nan numbattanan di ad Samaria ya hi ad Galilee. ¹² Ta hidin adadatongda i han boble ya wadaday himpulun (10) na'gullidan an nanamun hiya mu nibata"anda. ¹³ Ya initkukdan alyonday, Apu Jesus, hom'on da'mi bahan.

¹⁴ Ta intigon Jesus i dida ot alyonay, Tanganuh on adi. Ekayu ta eyu ipatigoy adolyuh nadan padi.

Ta hidin mangmanggeda ya na'aan nadan gulidda. ¹⁵ Ta nan oha i dadiye ya hidin tinigona an pinumhod di adolna ya na'ibagan numbanggad. Ta mangmangnge on pun'itkuknay pundayawnan Apu Dios. ¹⁶ Ta on dimmatong ot mundu"un hi hinangngab Jesus ot munhana i hiya an alyonay, Maphod ta impaphoda'.

Hidiyen tagu ya bokon Judyu te i Samaria yaden adi munhayyup nadan Judyu hinadan i

Samaria. ¹⁷ Ya alyon Jesus di, Otten himpulu (10) ayun impaphod'u ya tanganun daanda mo nadan hiyam? ¹⁸ Undan ahan ma'id ha ta'on on oha i didah mumbanggad hi munhana i Apu Dios ta he'a ya abuh an nalpuh udum hi boble? ¹⁹ Ot alyonan hiyay, Tuma'dog'a ta ume'a ot gapuh pangulugmu ya pinumhod'a.

Hay A'at Nan Pumbanggadan Nan Nitulang Hitun Tatagu

(Matthew 24:23-28,37-41)

²⁰ Wadaday Paliseu an immen e mummahmah i Jesus hi'on anuud an madatngan nan pun'ap'apuwana Apu Dios. Ya alyon Jesus i diday, Nan pun'ap'apuwana Apu Dios ya ma'id ha panginnilaan hi adatngana ²¹ te ningamut an hay taguy awadana. Ta hiya nan adi mabalin hi alyon di wahtun tinigomi onu wadahti.

²² Ya alyonah nadan itudtuduwana, Indani'e ot aptuwanyu man di pumbanggada' an Nitulang Hitun Tatagu ta alyonyuh ta'on ni'moh on ha hin'algo ya wadaa' i da'yu mu adi mabalin.

²³ Ya wadaday ahi mangali hi, Wahdi man anuhdi onu alyonday wahtu mo mu hanat adiyu patiyon dadiye. ²⁴ Te hana'en e' pumbanggadan an Nitulang Hitun Tatagu ya ma'apto' te umata' hinan kilat an pi'bagonan patalan hi ad lagud. ²⁵ Mu ad uwani'e ni' ya ahiwawana' ya paligatona' te adiya' pinhod hitudan tatagu.

²⁶ Mu hitun pumbanggada' an Nitulang Hitun Tatagu ya umat hinan na'at hidin atagun Noah ²⁷ an mahmahhiw nadan tinatagun himmanamuhhamul ya immanin'innu. Ya mahiw nadan

binabai ya linala'ih eda alahinan. Ta hidin nadatngan nan nagtud an algon hunggopan da Noah hinan papol ot hunggopda. Ya nalbong tun luta ot mun'a'aten namin nadan tatagu.

²⁸ Ya atbohdiy na'at hinadan tatagu hidin atagun Lot an pinalpaliwanda bon himmanamuhhamul ya immanin'innun. Ya eda gimmanatgattang on timmanantannomda on nanganapyadah bale. ²⁹ Mu hidin tinaynan Lot hi ad Sodom ya nun'a'agah di mundalang an asidu an nalpuh ad lagud ta numbalindah dapul an namin nadan tataguhdi. ³⁰ Ot athidi boy ma'at hitun pumbanggada' an Nitulang Hitun Tatagu.

³¹ Ot padana' i da'yu ta madatngan'eh diyen algo ya wa'et mipaddih an um'umbun ayuh nan dola ya ma'id ha alyon hi hunggop ayu ni' ta e ayu mangalah gina'uyu. Ya ta'on on hanadan himmiput ya ma'id ha alyon hi umanamutda ni'.

³² Ta maphod on adi ayu umat hinan ahawan Lot an aggena inunud nan inalin Apu Dios i dida te nunligguh ot mumbalin hi ay tu"ud an ahin. ³³ Te nan tagun hay itaguanah tun luta ya ammunay nomnomnomona ya mihi"an i Apu Dios hi inggana. Mu nan mangunud i ha"on an ta'on on mapalpaligat onu mipapate ya hiyay mi'tagu i Apu Dios hi munnananong. ³⁴ Ya ibaga' bon da'yu an hi'on hinan mahdom di umaliya' ta alinah wada ha duwan nundallag an nalo' ya pamaag ya awito' di oha ya mabatiy oha.

³⁵ Ya atbohdiy nadan binabain mun'ahhud an mumbayu an awito' di oha ya mabatiy oha.

³⁶ Ya atbohdiy nan duwan linala'in wah nan puntanoman an pamaag bo ya na'alay oha ya

nabatiy oha. ³⁷ Ta ona inuhuh hidiye ya alyon nadan itudtuduwanay, Apu Jesus, o ta daanay a'atana?

Ya impa"el Jesus di nambalnan alyonay, Hanan nate an ma"agub ya hiyay tumapang hinadan gayang an mangan hi nate.

18

Han Nabalu Ya Han Huwis

¹ Wada boy intuddun Jesus hi aton ta adita umengle an mundasal ya ta wan adi kumapuy di pangulug ² an alyonay, Wada han boble an wahdi han huwis an ma"id ha takutna i Apu Dios ya ma"id ha pangibilangnah tatagu. ³ Ya wahdi damdama han nabalu i diyen boble an umanneh awadana on inalinay, Boddangana' bahan ta hanan nipto' di ma'at hinan mihahapit an kasu'. ⁴ Hidin hopapna ya agge hinangut nan huwis hidiyen kasu mu lo'tat ya alyonah nomnomnay, Ta'on teeh on ma"id ha takut'un Apu Dios ya ma"id ha pangibilang'uh tudan ibba' an tatagu ⁵ mu udu'dulnay boddanga' hidiyen babai te on tee umipahigan agaggaon immali.

⁶ Ot alyon Jesus hinadan itudtuduwanay, Hanat nomnomnomnyuh diyen inat diyen adi maphod di pangatnan huwis. ⁷ Hi'on athidiy inatna ya namama mo i Apu Dios an boddangana nadan pinto'nan tataguna an mumpamumpahmo' i hiyah abigabigat. Te hi Apu Dios ya adi umat i diyen huwis an gapu ta agagga on imbagan diyen babai ta hiya mo nan lo'tat ot boddangana ⁸ te hi Apu Dios ya immannung an nundadaan an mamoddang hinadan tataguna.

Mu ibaga' i da'yu an hitun pumbangngada' an Nitulang Hitun Tatagu ya dakolday akhupa' an nanginganuy i ha"on.

Han Duwan Linala'in E Nundasal Hinan Templo

⁹ Hi Jesus ya innilanan wadaday ni'yamung an tatagun mangalih maphod tuwaliy pangatda ya nunhiglay pamihulda' nadan udum ta diday nangipaddungan Jesus hinan alyonay, ¹⁰ Wadada han duwan linala'i an immeh nan Templo an e mundasal. Nan oha ya Paliseu ya nan oha ya mun'amung hi buwis an ma'alih nabahulan. ¹¹ Ta hidin hinunggopda ya e nun'ohhan timma'dog nan Paliseu ot mundasal an alyonay, Apu Dios, munhanaa' ta adiya' umat hinadan udum an tatagu an adi maphod di pangatda te iluktapday ahawada ya kumulukulukda ya adiya' umat ituwen mun'amung hi buwis. ¹² Ya innilam an ha"on'e ya mumpidwaa' an mun'ulat hinan ohay dumingguh nan umaliya' an pundasalan ya atbohadin idat'un he"ay mi'apuluh nadan bino'la' ya nadan inapit'u ya ta'on on nadan animal'u. ¹³ Mu hana'en mun'amung hi buwis an timma'dog hinan bata"ana ya inyungyungna ot pungkugakugnay palagpagna te nunhiglay puntutuyuwana an alyonay, Apu Dios, hom'ona' bahan te innila' an ongal di numbahula'.

¹⁴ Ot alyon Jesus di, Immannung an hinaen numpada"ul an taguy napakawan di bahulna an adi umat i diyen mun'amung hi buwis. Te hanan tagun mangilattuwag hi adolna ya mipada"ul.

Mu nan mangipada"ul hi adolna ya hiyay mipabaktu.

*Hay Nunwagahan Jesus Hinadan U"unga
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)*

¹⁵ Wadaday tinatagun pun'iyeday imbabaledah awadan Jesus ta iha'monay ta'lena i dida ta mawagahanda. Mu hidin tinigon nadan itudtuduwana ot ihingalda dida. ¹⁶ Mu inayagan Jesus dadiyen u"unga ot alyonah nadan itudtuduwanay, Adiyu ipagol di pangiyaliyandah nadan u"unga i ha"on te hay middum hinan pun'ap'apuwana Apu Dios ya gahin di umat hi a'at datuwen u"ungay a'atda. ¹⁷ Te ibaga' i da'yu an nan tagun adi mumpada"ul ta adi umat i datuwen u"unga ya adi mabalin an e middum hinan pun'ap'apuwana Apu Dios.

*Hay Immayan Han Kadangyan I Jesus
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)*

¹⁸ Hidin mangmangnge da Jesus ya wada han ap'apun di Judyu an immeh awadana ot alyonay, Maphod'a Apu Jesus. Nganne piboy ato' ta wan mabalin an mi'taguwa' hi munnananong?

¹⁹ Ya alyon Jesus di, Tanganunmu alyon hi maphoda' an ammunah Apu Dios hi maphod?

²⁰ Ot mahapul an unudom nadan innilam tuwali an tugun Apu Dios an umat hinan alyonay, Adiyu iluktap di ahawayu ya adi ayu pumate ya adi ayu mangako ya muntistigu ayu'e ya hanat adiyu ibagay agge immannung an inat di ibbayu ya hanat ulayanyu nadan a'ammodyu.

²¹ Ya alyon diyen taguy, Nihipun hi a'unga' ya inunu'unud'un namin danaen inalim.

²² Ya alyon Jesus i hiyay, O mu wada han ohan mahapul hi atom. Em igattang an namin nadan nabalol an wadan he"a ya impiyappongmu nadan nun'awotwot ot waday kinadangyanmu ad abunyan. Ta inatmu'ehdi ya ahi'a immali ta miyunud'an ha'on. ²³ Mu hidin dingngol-nah diye ya nginumhop te kakaddangyanan an tagu. ²⁴ Ya hidin tinigon Jesus an nginumhop ya alyonah nadan itudtuduwanay, Umman naligat tuwaliy e idduman nan kadangyan hinan pun'ap'apuwon Apu Dios. ²⁵ Te ibaga' i da'yu an nalakah pangi'wan nan kemel hinan abut nan tantan mu nan e idduman nan kadangyan hinan pun'ap'apuwon Apu Dios. ²⁶ Ta hanada'en nangngol ya alyonday, Ta nganne nin mahan mo ha mi'tagu i Apu Dios?

²⁷ Ot alyon Jesus di, Hanadan tatagu ya ma"i'd ha abalinanda an e mangipiddum hi adoldah nan pun'ap'apuwon Apu Dios mu hi Apu Dios ya ma"i'd ha adina abalinan an aton.

²⁸ Ya alyon Peter di, Ot nganne moy ma'at i da'mi an teen tinaynanmiy numpunhituwanmi te pinhodmin mitnud i he"a?

²⁹ Ya alyon Jesus di, Ibag'a i da'yu an hanadan manaynan hi nunhituwanda ya ahawada ya i'ibada ya a'ammodda ya i'imbabaleda an gapuh eda pangipa'innilaan hinan a'at di pun'ap'apuwon Apu Dios ³⁰ ya dakkodakkol di midat i didah ad uwanin ataguda ya mi'tagudan Apu Dios hi munnananong.

Hay Pitlun Di Nangipa'innilaan Jesus Hi

Atayana

(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

³¹ Inayagan Jesus nadan Apostoles ot eda munhiwwe ot alyonan diday, Teen ume ta'uh ad Jerusalem ot mipa'annung nan intudo' handidan propeta an ma'at i ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ³² te tiliwona' ya ahiya' inyukod hinadan bokon Judyu ta ilaylayahhana' ya nuntukpaana' ³³ ya nunhoplata' ya ahiya' pinate. Mu hinan mi'atluh algo ya mamahuwana'. ³⁴ Mu nadan itudtuduwana ya aggeda ahan na'awatan hidiyen imbagana an ta'on on dinadno' Jesus di nangalina.

Hay Nangipaphodan Jesus Hi Matan Han Napilok

(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

³⁵ Hidin adadatong da Jesus hi ad Jeriko ya wada han lala'in napilok an um'umbun hinan da'ging di awon an umanod'oddo. ³⁶ Ta hidin dingngolnan dakolday tinatagun mala"uh ot alyonay, On nganne danaen mala"uh?

³⁷ Ya inalidan hiyay, Da Jesus an i Nasaret.

³⁸ Ya tinumkuk an alyonay, He"an Apapun David, hom'ona' bahan. ³⁹ Ya inhingal nadan tatagun namangulu an alyonday, Dindinong'a pibo. Mu onaot iyal'alan muntukuk an alyonay, He"an Apapun David, hom'ona' bahan. ⁴⁰ Ta hidin nipotto' hi Jesus hi awadana ot alyonay, Podnonyu ta iyaliyuhtu. Ta onda inyeh awadana ot alyonay, ⁴¹ Nganney pohdom hi ato' i he"a?

Ya alyonay, Apu Jesus, pohdo' an tumigoy mata'.

⁴² Ya alyon Jesus i hiyay, Gapuh nan pangu-lugmu ya tumigo mo ayay matam.

⁴³ Ya na'ibagan tumigo mohpey matana ot inayunan miyunud i da Jesus an daydayawonah Apu Dios. Ya ta'on on hanadan nanigo i diyen na'at ya dinayawdah Apu Dios.

19

Hay Naminhodan Sakeus An Manigo I Jesus

¹ Hidin mala'uh da Jesus hi ad Jeriko ² ya wada han kadangyan an tagu an hi Sakeus an hiyay ap'apun di mun'amung hi buwis. ³ Ya pohdonan tigon hi Jesus mu ma'id ha atona te dakkodakkolday tatagu yaden akhop an tagu ⁴ ta hiya nan namangulu ot e kumayat hinan kayiw an sikamor ta way atonan manigo i Jesus te i'wanahdi. ⁵ Ta hidin nipotto' hi Jesus hidi ya intangadna ot alyonan hiyay, Sakeus, lumah'un'a ta mi'yeya' hi baleyuh ad uwani. ⁶ Ot munlah'un hi Sakeus an nunhiglay amlongna hi pi'yayan Jesus hi baleda.

⁷ Ta hidin tinigon nadan tatagu ya alyonday, Tanganu mahan on mi'yeh Jesus hi balen di athidin nabahulan?

⁸ Mu hi Sakeus ya timma'dog ot alyona i Jesus di, Apu Jesus, pohdo' an idat di godwan tun kinadangyan'u hinadan nun'awowotwot. Ya hi'on atna nan kinuluk'u ya pumpipato' hidiyen ibanggad.

⁹ Ya inalin Jesus i hiyay, He'an holag Abraham ya maphod ta ad uwanin algo ya an namin ayun nunhitsu ituwen nunhitsuwam ya mi'tagu

ayu i Apu Dios. ¹⁰ Te ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya immaliya' ta ha'on di mamanggad hinadan nihiwwe i Apu Dios te e' hama'on nadan paddungnay natala'.

*Han Muntamu An Niyukodan Di Pihhu
(Matthew 25:14-30)*

¹¹ Hidin indappuh Jesus nan inalina i Sakeus ot inayuna bon muntudtuduh nadan tatagu te dee mon nihaggondah ad Jerusalem. Ya innilana an hay punnomnomda ya dumatongda'eh ad Jerusalem ya mihipun mo nan pun'ap'apuwan Apu Dios. Ot i'aligna ¹² an alyonay, Wada han kadangyan an tagu an numbaat i han idawwin boble ta hidiy pungkوروناandan hiya ya ahi mumbangngad ta mumpatul. ¹³ Mu hidin agagga mo ya makak ot ayaganay himpuluh (10) nadan baalna ot ipiyappongnan dida nadan pihhuna ot alyonay, Ikumilhuyu ta wan ma'udman ta ahi nangamung hi pumbangngada'. ¹⁴ Mu hanadan ibbanan bimmoble ya ahiwawanda ta hinnagday e mangipa'innila i hiya an adida pohdon an hiyay mumpatul i dida. ¹⁵ Mu ta'on on athidiy alyonda ya ningamut an hiya damdamay napt'o' hi mumpatul.

Ta hidin numbangngad ot ipa'ayagna nadan baalna an nangipiyapponganah nadan pihhuna te pinhodnan innilaon di nangiyatanda. ¹⁶ Ta hidin imme nan oha ot alyonay, Apu patul, hanan pihhun indatmun ha'on ya wahtu tee an numpipulun dimmakol.

¹⁷ Ya inalinan hiyay, Ongal di amlong'u i naen inatmu. Maphod'a an baal. Ot gapu i

naen maphod an nangipapto'muh nan kittang an inyukod'un he"a ya ipabakbaktu' moy sa'admu ta he"ay mun'ap'apuh nan himpulun (10) boble.

¹⁸ Ya immali bo nan oha ot alyonay, Apu patul, hanan pihhun indatmun ha"on ya wahtu tee an numpiliman dimmakol.

¹⁹ Ya inalinan hiyay, Maphod hinaen inatmu ta hiya nan iyukod'un he"a nan liman boble ta he"ay mun'ap'apuhdi.

²⁰ Ya imme pibo nan ohan baal ot alyonay, Apu patul, wahtu tee tun pihhum an linibbuta' ot e' ipa"e. ²¹ Te tumakuta' hi a'umahana te innila' an he"a ya ma'abbungot'an tagu ya ta'on on adia' ma'ungal ya waday midat i he"a.

²² Ya alyon diyen ap'apu di, Adi mahan nee maphod di a'atmun baal ya he"a mahan nee ot ibagam di bahulmu. On tuwali innilam an mabungota' an tagu an ta'on on adiya' ma'ungal ya waday midat i ha"on ²³ ya tanganu onmu agge e imbangko ta wan ad uwanin numbangngada' ya wa man ni'mo ha kittang hi pulsintuna? ²⁴ Ot alyonah nadan wahdiy, Alanyuot nan pihhun hiya ya indatyuh nan numpipuluy pulsintun nan niyukod i hiya.

²⁵ Mu alyonday, Apu patul, ngalngalam bo yaden ongal mo nan pihhun indatmun hiya.

²⁶ Mu alyon diyen ud pihhuy, Ta'omman te nan tagun maphod di pangiyatanah nan nidat i hiya ya hiya boy midattan ta wan ma'udman nan wadan hiya. Mu nan tagun nibahhoy pangiyatanah nan kittang an wadan hiya ya lo'tat ya ta'on on nan kittang an wadan hiya ya mama"i.

²⁷ Ya hanada'en ma'hihiwon ha'on an agge naminhod hi pumatula' i dida ya iyaliyu didan namin hitu ta tigo' di pamatayayun dida.

Hay Immayan Jesus Hi Ad Jerusalem

(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

²⁸ Hidin inalin Jesus hidiye ot ipanguluna ta innaynayundan immeh ad Jerusalem. ²⁹ Ya hidin tuwen dumatongdah ad Betpage an nihaggon hi ad Betani hidih nan way nabillid an nungngadan hi Olibo ot honagonay duwah nadan itudtuduwana ³⁰ an alyonay, Ume ayuh nan boble ot wahdih nan hawwangon han nitayun an kilaw an dongki an ma'id ni' ha nitnittakken hiya ya inubadyu nan talina ya inyaliyuhtu. ³¹ Ya wa'et waha mangalih nganunyu ubadon di talina ya alyonyuy, O te mahapul nan Ap'apu ta'u. ³² Ta imme nadan duwa ya immannung an wahdi nan inalanan dida. ³³ Mu hidin ubadonda nan talin diyen kilaw ya inalin nan ud dongki di, Tanganunyu ubadon nan talin nae?

³⁴ Ya alyonday, O te mahapul nan Ap'apu ta'u.

³⁵ Ta onda inyeh awadan Jesus ot ap'apanday bonog diyen kilaw hi lubung ot mitakkeh Jesus.

³⁶ Ya hidin tinigon nadan tatagun nakakda ot eda pun'ap'apan hi lubung nan awon Jesus ta pangipatigodah pundayawdan hiya.

³⁷ Ta hidin tuwen dumatongdah ad Jerusalem an mundayyudah nan nabillid an nungngadan hi Olibo ya nangin'a'amlong nadan tatagun nitnud i Jesus ot pun'itkukday pun'amlonganda i Apu Dios an gapuh nadan dakol an tinannigodan

ina'inatna. ³⁸ Ya itku'itkukdan alyonday, Madayaw nan patul an hinnag Apu Dios. Hiyay gumalat hi punhahayyupan di tatagu i Apu Dios. Ot madayaw nan na'abbaktun Dios. ³⁹ Ta hanada'en wahdin Paliseu an niddum i dida ya alyonday, Apu Jesus, ihingalmu tudan itudtuduwam ta duminongda.

⁴⁰ Mu alyon Jesus di, O mu duminongda'e ya immannung an mihukkat nadan batu ta diday mangitkuk hi pundayawdan Apu Dios.

Hay Limmuwaan Jesus Hi Homo'nah Nadan I Jerusalem

⁴¹ Ya hidin minangmang Jesus hi ad Jerusalem ya munluluwah punnomnomnah nadan tatagun nunhituhdi. ⁴² Ta alyonay, Onha hi ad uwani tee ya innilayu nan mangdat hi pumhodan di nitaguwanyu ot waot an pumhod ayu. Mu ma'id te ningamut an adiyu imatunan. ⁴³ Ot mahmo' ayu te wadaday ahi umalin mangubat i da'yu ta li"ubonda nan bobleyuh kayiw onu pito' ta ma'id ha atonyun bumtik. ⁴⁴ Ya umannung an ma'abak ayu te pumpate da'yu an ta'on on hanadan imbabaleyu ya pundadagda nadan binattun babaleyu. Ot athituy ma'at i da'yu te adiyu imatunan hi Apu Dios an mangihwang i da'yu.

Hay Immayan Jesus Hinan Templo

(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

⁴⁵ Hidin dimmatongdah ad Jerusalem ot madappuh hi Jesus hinan Templo ot pun'ipalah'una nadan mumpunggattang hidi

⁴⁶ an alyonay, Hay impitudo' Apu Dios ya alyonay, Hanan bale' ya hidiy pundasalanyun ha'on. Mu tanganu onyu numbalinon hi pangakawanyuh pihhun nadan tatagun umalin mundayaw i Apu Dios?

⁴⁷ Ta nihipun i diye ya abigabigat on e nuntudtunduh Jesus hinan Templo. Ta hanada'en nabaktun padi ya nadan muntudtunduh uldin di Judyu ya ta'on on hanadan mangipangpanguluh nadan tatagu ya numanomnomdah atondan mamaten hiya. ⁴⁸ Mu ma'id ha atonda te hanadan tatagu ya nunhiglay naminhoddan mundongol hinan itudtuduna.

20

Hay Nummahmahan Nadan Judyu Hi Sa'ad Jesus

(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

¹ Hidin muntudtunduh Jesus hinan way Templo an ipa'pa'innilannah nadan tatagun na'amung nan ahi aton Apu Dios an iphodanda ya imme nadan nabaktun padi ya nadan muntudtunduh uldin di Judyu an didah nadan mangipangpanguluh nadan tatagu ² ot alyondan Jesus di, Ibagam ya aay i da'mi hi'on nganney sa'admu ya nganney nannag i he"a ta pamaag ihya ya athinay atom.

³ Ya alyon Jesus di, Wada ni' han ibaga' i da'yu.

⁴ On nganne tuwaliy innilayuh nalpuwan nan abalanan John an mumbonyag? On hi Apu Dios onu hay tagu?

⁵ Ot munhahapitda ni' an alyonday, Alyon ta'u'ey hi Apu Dios ya umannung bon alyonay, O

ya tanganunyu agge kinulug hi John? ⁶ Mu alyon ta'u'e boh hay taguy nalpuwan nan abalinan John an mumbonyag ya umannung an bumungot nadan tatagu ya nuntopa dita'u ta mate ta'u te patiyonda an hi John ya propeta.

⁷ Ta namaag mo ot alyonda i Jesus di, Aggemi innila.

⁸ Ot alyon Jesus di, At'ehna ya adi' mo damdama ibagay nangdat hi abalina'.

Nan Mun'adug Hi Nitanom
(*Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12*)

⁹ Ot innayun Jesus an muntudtuduh nadan tatagu an in'alignan alyonay, Wada han tagun nuntanom hi dakol an greyp ot ipipapto'nah nadan udum an tatagu te mumbaat ya innilanan madmadney ibangngadana. ¹⁰ Ta hidin innilanan mabulas nadan greyp ot honagonay ohah nadan baalna ta ena alan di bingayna. Mu hidin immeh diyen hinnagna ya impudongda ot punhoplatda ot ahida pumbangngadon an ma"i'd ha inalana. ¹¹ Ot honagona mo boy oha mu atbohadin numba'bainda ot punhoplatda ot ahida pumbangngadon an ma"i'd bo ha inalana. ¹² Mu adi damdama mangmanghop ot honagona nan mi'atlun baalna ya namama mahan di inatda te hinugatanda ot ahida pun'ituda'. ¹³ Ta lo'tat ya inalin nan nangitanom di, Nganne nin moy ato'? Hantun pa'appohpohdo' an imbabale' di honago' ot alina mahan nin aya ya bainanda. ¹⁴ Mu onnot on hidin tinigon dadiyen muntamuhdi ot punhahapitandan alyonday, Hiyahnae nan mamoltan ituwen natanoman. Patayon ta'uwot

ta wan dita'uy mangibagi ituwen mipaboltan i hiya.

¹⁵ Ot punlupdukda ot ibkahdah bahhel diyen lutan natanoman ot hidiy pamatayandan hiya. Ot alyon Jesus di, Ot nganney innilayuh aton diyen ud lutah nan natanoman hinadan nunta-muwonahdi? ¹⁶ Ma"id ha bahhonan pumpatena dida ya impipapto'nah udum hidiyen lutana.

Mu hidin dingngol nadan tataguh diye ya alyonday, Manghan mandi.

¹⁷ Mu intigonan dida ot alyonay, Onha adi ma'at ya tanganu on nitudo' hinan hapit Apu Dios an alyonay, Hanan batu an agge pinhod nadan mumpangapyah balen usalon ya onnot on hidiye otahan nan nahamad an pangipabunan hi bale.

¹⁸ Ta hiya nan hanadan mungngohe i diyen ma'alih batu ya ay hidiyey ihalapdunganda ta lummuh ahugatanda. Ya hi'on minaynayun an adida kumulug i hiya ya paddungnay miton hidiyen ongal an batu i didah pidwana.

*Hay Namatnaan Nadan Paliseu I Jesus
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)*

¹⁹ Ta hidin dingngol nadan muntudtuduh nan uldin di Judyu ya nadan nabaktun padi nan inuhuhna ya namaman pinhodan tiliwon te inniladan diday nangi'aligana i diye mu tumakutdah nadan tatagu. ²⁰ Ta namaag mo onda numanomnom hi atondan muntiliw i hiya. Ta inhapitanday udum hinadan tatagu ta eda dongdonglon di way ibahhawan di hapiton Jesus

ta waha pangigadulandan e mangipahumalyan hiyah nan gobelnador.

²¹ Ta onda imme ot alyondan hiyay, Apu Jesus, innilamin nipto' an namin di hapitom ya numpapaddung di panigom hi tatagu. Ya hanadan pohdon Apu Dios di itudtudum hi aton di tatagu. ²² Mu hay pohdonmin mahmahan i he'a ya hi'on mahapul an mumbayad ta'uh buwis hinan patul hi ad Roma onu adi?

²³ Mu innilan Jesus an onda himbagbagon ot alyonan diday, ²⁴ Iyaliyuyahtu ha pihhu ta tigo'. Ta onda indat ya alyonay, Nganne y ud angah ya ud ngadan hinan wahtu ituwen pihhu?

Ya alyonday, Hiyahnae nan patul hi ad Roma.

²⁵ Ya alyon Jesus di, Idatyu nadan buwisyu i Caesar te hidiyey midat eh'a i hiya te hiyay patul. Ya atboh din idatyu i Apu Dios nan lebbengnan midat i hiya.

²⁶ Ya masda'awda i diyen nambalna ta adida pa'hippol i hiya ta pamaag mo ot dindinnonganda.

Hay Nummahmahan Nadan Saduse Hi Amahuwan Di Nate

(Matthew 22:23-32; Mark 12:18-27)

²⁷ Wadada boy udum hinadan Saduse an dida nan mangalih ma'id ha amahuwan di nate an immeh awadan Jesus ²⁸ ot alyondan hiya di, Apu Jesus, hay nitudo' hinan tugun Moses ya alyonay wa'et waha lala'ih nangahawa mu indani ya nate an ma'id ha imbabaleda ot mahapul an nan hi ibban nan natey mangi'ahawa i diyen babai. Ta nahlagda'e ya waha pun'imbabalen nan babai

i diyen namangulun ahawanan nate. ²⁹ Ot hay pohdonmin mahmahan ya onha waha pituh linala'in hina'aggi ya nalahin nan panguluwan mu ma"i'd ha imbabalena ot mate. Ta nan mi'adwa mo boy nihukkat hi inahawan diyen babai ³⁰ ya atbohdi ma"i'd ha imbabaleda ot mate. ³¹ Ta nihukkat bo nan ni'atlu ya atbohdi an nate an ma"i'd ha imbabaleda. Ta athi'athidi ta lo'tat ya inamina dadiyen pitun hina'aggi ³² ot ahi mateh diyen babai. ³³ Ot immannung'en waday amahuwan di nate ya nganne mo i dadiyen pitu di nanongnah ahawana?

³⁴ Ot alyon Jesus i diday, Hitun luta ya mabalin an mangahaway tatagu ³⁵ mu nadan mamahuwan an midattan hi pi'taguwan i Apu Dios ya adida mo mangahawa ³⁶ te umatdah nadan anghel an adida matmatte. Te diday imbabalen Apu Dios an minahuwana.

³⁷ Ya alyon bon Jesus di, Ta'on on handin ammod ta'un hi Moses ya innilanan mamahuwan di nate te hay nunhapitanda i Apu Dios hinan way mundalang an kaykayyiw an alyonay hiya nan Dios an dayawon da Abraham ya hi Isaac ya hi Jacob. ³⁸ Ta hituwey panginnilaan ta'u an matagu nadan a'ammod ta'u an da Abraham ya hi Isaac ya hi Jacob te hanadan mataguy mundayaw i Apu Dios an bokon hanadan nate. Te hanadan nateh tun luta ya mataguy panigon Apu Dios i dida.

³⁹ Ya inalin nadan udum an muntudtuduh uldin di Judyu di, Apu Jesus, maphod hinaen intuddum.

⁴⁰ Ta nihipun i diye ya ma"id mo ha nangipid-pidwan e namagbagan Jesus.

*Hay A'at Nan Pinto' Apu Dios Hi Patul
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)*

⁴¹ Hi Jesus di nangipanomnom hinadan tatagu an alyonay, Hay nituddutuddu ya malpuh nan holag David nan Kristu. Mu tanganu on hi David ya alyonah Ap'apunah Kristu? ⁴² Te hay alyon David hinan liblun Psalm ya alyonay, Hi Apu Dios ya inalinah nan Ap'apu di, Umbun'ahtuh way winawwan'u an umbunan di nabaktun mun'ap'apu ⁴³ ta abako' nadan mi'buhul i he"a.

⁴⁴ Ot alyon bon Jesus di, Hay alyon David ya Ap'apunah diyen Kristu an bokona holag ya abuh.

*Hay Nibahhawan Nadan Muntudtuduh Uldin Di Judyu
(Matthew 23:5-7,14; Mark 12:38-40)*

⁴⁵ Hidin mundongdongngol nadan tataguh nan itudtudun Jesus ya alyonah nadan itudtuduwany, ⁴⁶ Tigonyu ta adi da'yu baliyan hinadan muntudtuduh uldin di Judyu. Te dida'e ya munlubungdah munggayyadan on eda dimmanaldallanan an ta'on on hinadan pummalkaduwany ta wan apngaon di tatagu dida. Ya pohdonda bon diday umbun hinadan mun'aphod an umbunan hinadan a'am'amungan di Judyu onu kumpulnan a'am'amungan di tatagu. ⁴⁷ Ya wa'et mundasalda ya adukkadukkayonda ta hay panigon nadan tatagun dida ya ay immannung nan

punnomnomda mu onnot on aggahda te onda pamalbalih nadan nabalul ta way atondan mungkuluk i dida. Ot gapu i dadiyen ato'atonda ya nunhiglay ahi ma'at i didah pidwana.

21

Hay Imbagan Jesus Hi Ong'ongngal Di Indatnah Pihhu

(Mark 12:41-44)

¹ Hidin munhapihhapit hi Jesus hinadan itudtuduwana ya tinigona nadan kakadangyan an pun'iha"adday iboddangdan pihhuh nan pang'amungandahdih nan Templo. ² Ya wada han nawotwot an nabalul an imme pibo ot iha"adna han duwan hipping ³ ot alyon Jesus hinadan itudtuduwanay, Pohdo' an ipa'innilan da'yu an hay ong'ongngal di indatna ya hinaen nawotwot an nabalul. ⁴ Te hanadan inha"ad nadan kakadangyan an impabangngadda i Apu Dios ya nan hawwal di pihhuda. Mu hidiye'en nabalul ya ammuna ahan hidiyen pihhuna mu aggena inukuhan ot idatna i Apu Dios.

Hay Apa"ihan Nan Templo

(Matthew 10:17-18; 24:1-14; Mark 13:1-13)

⁵ Wadaday udum hinadan itudtuduwan Jesus an punhahapitanday aphod nan Templo te mapmaphod nadan batun inusalda ya na'alkusan hinadan nun'abalol an nidawat i Apu Dios.

Ta hidin dingngol Jesus hidiyen al'alyonda ya alyonan diday, ⁶ Maphod di tigonah ad uwani mu udum hi algo ya mun'apapa"ihdan namin ta

ma"i'd ha ta'on hi ohah nadan batun ni'usal hi adi mapukal.

⁷ Ya alyonday, Apu Jesus, on anuud di apa"ihan nan Templo? Ya nganney pangimatunanmi hi'on tuwen madatngan di a'atana?

⁸ Ya alyon Jesus di, Halipodpodonyu ta adi ayu mabaliyan. Te lo'tat ya dakolday umalin mangalih dida nan Kristu. Ya ibagada bon agaggay apogpogan tun luta mu adiyu patiyon nan ibagada te layahda. ⁹ Ya ta'on on donglonyu an munggugubatdah udum hi boble ya adi ayu tumakut te mahapul an ma'at dadiye mu bokon hidiyey apogpogan tun luta. ¹⁰ Te munggugubatda nimpey dakol an boble. ¹¹ Ya wadaday nunhiglan alyog ya waday bitil ya nunhiglan dogoh di tatagu hi dakol an boble. Ya wadada boy mipatigoh ad lagud an nunhiglan umipatakut ya nakaskasda'aw an ma'ma'at ta dadiyey pangimatunanyu an agaggay apogpogan tun luta.

¹² Mu hay mamanguluh ma'at ya matiliw ayu ta paligaton da'yu. Ya hinumalya da'yu hinadan a'am'amungan di Judyu ya impibalud da'yu ya inyeday udum i da'yu ta ipahumalyadah nadan patul ya nadan gobelnador. Ma'at datuwen da'yu an gapuh kimmuluganyun ha"on ¹³ ta way atonyun mangipa'innilah a'at'u i dadiyen munhumalya i da'yu. ¹⁴ Ya ta'on on athidiy ma'at mu ten padana' i da'yuh ad uwani ta adi ayu numanomnom hi pambalyuh nan ibagada ¹⁵ te wa'et humalyaon da'yu ya ha"on di mangdat hi la'ingyu ya ha"on di mangipanomnom i da'yuh pambalyuh nan ibagada ta wan ma"i'd

ha abalinandan manipol i da'yu. ¹⁶ Ya waday udum i da'yu an nadan a'ammodityu ya i'ibayu ya nadan gagayyumyuy mangipatiliw i da'yu. Ya mipapatey udum i da'yu.

¹⁷ Ta ahiwawan da'yuh atagutagu an gapuh pangun'unudanyun ha'on. ¹⁸ Mu ta'on on athidi ya adi da'yu iwalong i Apu Dios te ipapto' da'yun hiya. ¹⁹ Te nan tagun manginaynayun hi pangu-lugnan ha'on ya hiyay mi'taguh munnananong.

Hay Adadagan Di Ad Jerusalem

(Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰ Alyon Jesus di, Wa'et tigonyun lini"ub di titindaluh ad Jerusalem ya hidiyey panginni-laanyun agagga mo ya madadag. ²¹ Ta hitun a'atana ya hanada'en i Judea ya bumtikdah nadan billid an namamah nadan i Jerusalem. Ot hanada'en bimmata"an hi ad Jerusalem ya maphod on adida ibangngad. ²² Te madadag hi ad Jerusalem ta hidiyey dusan nadan mumpungngohen tataguhdi ta mipa'annung an namin nadan nibagah nan hapit Apu Dios. ²³ Te gapuh bungot Apu Dios ya nunhiglay ahi punhol-holtapan di tatagu. Ta hiya nan mahmo' nadan numpumbutyug ya nadan nun'agoggolongan. ²⁴ Ya hay iyaten di dakol ya nan matadom. Ya nada'en adi mi'yate ya diday alanda ta eda ihbut hi abobboble. Ta nadan bokon Judyu di munhi-tuh ad Jerusalem ta ingganah on poggogon Apu Dios nan iha"adandahdi.

Hay Ma'at Ya Ahi Mumbangngad Nan Nitulang Hitun Tatagu

(Matthew 24:29-31; Mark 13:24-27)

²⁵ Alyon bon Jesus di, Tuwe'en madatngan di apogpogan tun luta ya wadaday ma'at hinan algo ya bulan ya nadan bittuwon. Ya ta'on boh on nadan baybay ya umipatakut di ungakda ya nunhigla nadan maludulludun an dalluyun. Ta gapuh takut di tataguh abobboble ya ma'id ha pot'ondah atonda. ²⁶ Ta maplat di udum hi takutda an gapuh punnomnomdah nadan udum an ma'at hitun luta. Te ahida tigon an umal-inhawang nadan wadah ad lagud. ²⁷ Ta na'at'e datuwe ya ahiya' mohpe tigon an Nitulang Hitun Tatagu an midduma' hinan bugut ta mipatigo nan ongal an abalina' ya anabaktu'.

²⁸ Ta tigonyu'en ma'ma'at tudan imbaga' ya hanat madinol ayu te tuwen madatngan di apogpogan di punligatanyu.

*Hay Panginnilaan Hi Pumbangngadan Jesus
(Matthew 24:32-35; Mark 13:28-31)*

²⁹ In'alig bon Jesus di ohan panginnilaan hi pumbangngadanan alyonay, Tigonyu nadan kayiw ³⁰ an di'et manguyho'da ya alyonyuy tuwen tumiyalgo. ³¹ Ot atboh din tigonyu'en ma'at nadan imbagabaga' ya hidiyey panginnilaanyu an tuwe mon madatngan nan pun'ap'apuwon Apu Dios. ³² Ya pohdo' bon ipa'innila i da'yun tinanud hi ad uwani an wadaday udum i da'yu an adida ni' mate ta ingganah akhupanday a'atan an namin datuwe. ³³ Mabalina an mapogpog hi ad lagud ya tun luta mu hanan hapit'u ya munnananong ta ingganah mipa'annung.

*Hay Pundadaan Ta'uh Tun Punhumalyaan
Apu Dios*

³⁴ Alyon bon Jesus di, Mahapul an tigonyu ta adi ayu mahiw an numanomnom hi itaguwanyuh tun luta ta adi ayu e bumanutobbutong ya adiyu aton nadan udum an pun'amlongan di tataguh tun luta. Te adiyu e halipatan ya alinah on ay ayu kimmaynit ³⁵ ya nadatngan hidiyen algon pundusaan Apu Dios hi atagutaguh tun luta. ³⁶ Ot hay maphod ya nanongnan midadaan ayu ya agaggaon mundasal ayu ta way aton Apu Dios an mangdat hinan abalinanyun mangitpol hi an namin di ligat ta wan madinol ayun ahi tuma'dog hi hinangngab'u an Nitulang Hitun Tatagu.

³⁷ Ta abigabigat on e nuntudtuduh Jesus hinan Templo mu wa'et nahdom on immeh nan nabillid an nungngadan hi Olibo ta e mun'iyang hidi. ³⁸ Ya hinan amawimawi"it on imme nadan tinataguh nan Templo ta eda mundongol hinan itudtudun Jesus.

22

Hay Atondan Muntiliw I Jesus

(Matthew 26:1-5,14-16; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

¹ Hidin agagga mo ya madatngan nan panganan nadan Judyu hinan tinapay an agge naduman hi yist an hidiyey punnomnomnoman-dah nihwangan handidan a'ammoddah ateh ad Egypt ² ya hanada'en nabaktun padi ya nadan

muntudtuduh uldin di Judyu ya numanomnomdah atondan mamate i Jesus mu ta ma'id ha manginnila te tumakutdah nadan tatagu.

³ Indani ya nih'op hi Satanas i Judas Iskariot an ohah nadan Apostoles ⁴ ta immeh awadan nadan nabaktun padi ya nadan ap'apun di guwalyah nan Templo ot hahapitonday atondan e muntiliw i Jesus. ⁵ Ya immamlongdan alyonday, Ta'omman ya idattan da'ah pihhu. ⁶ Ta nihipun i diye ya bobota'on Judas ha ab'abbuh da Jesus ta i diyey ena pangipatiliwan i hiya.

*Hay E Nundadaanan Nadan Duwan Itududuwan Jesus Hi Pangananda
(Matthew 26:17-20; Mark 14:12-16)*

⁷ Ta hidin nadatngan hidiyen ngilin di panganan di Judyu hinan tinapay an agge nadduman hi yist i diyen pangi'nongandah nan imbabalen di kalnero an punnomnomnomandah nihwangangan handidan a'ammoddah ateh ad Egypt ⁸ ot honagon Jesus da Peter i John an alyonay, Eyu idadaan nan anon ta'u.

⁹ Ya alyonday, Daanay pohdom hi emi pangidadaanan?

¹⁰ Ya alyon Jesus di, Ume ayu ot dumatong ayuh nan boble ya wada han lala'in damuwonyu an pinahona han buwod. Ya nitnud ayun hiyah nan balen hunggopana. ¹¹ Ya alyonyuh nan ud bale di, Hinnag da'mih nan muntudtudu ta ituddum anu nan kuwartun di mangiliyu ta hidiy emi panganan hi ad uwanin ngilin. ¹² Ot ipangulu da'yuh nan ongal an kuwartuh nan mi'adwan gladu ta hidiy eyu pangidadaanan ot wahdin

namin nadan mahapul ta'u. ¹³ Ta immeda ya immannung nan inalinan dida ot idadaanda nadan makan i diyen ngilin.

Hay Nanganan Da Jesus Hinan Tinapay Ya Nanginumandah Nan Bayah

(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; 1 Kulintu 11:23-25)

¹⁴ I diyen mun'ahdom ot mangan da Jesus hinadan Apostolesna ¹⁵ ot alyonan diday, Nabayag an pinhod'un mi"an i da'yuh ituwen ngilin di punnomnomnoman ta'uh nihwangan handidan a'ammot ta'uh ateh ad Egypt ta ahiya' mapaligat. ¹⁶ Te ad uwani ya abuh han pi"ana' i da'yu ituwen mangilin an algo ta ingganah tun ipa'annungan nan nahamad an pi"anan ta'uh nan pun'ap'puwan Apu Dios. ¹⁷ Ot alan Jesus nan basun nattuwan hi bayah ot mundasal ot idatnah nadan itudtuduwa ot alyonay, Alanyuh tuwen basu ta uminum ayun namin. ¹⁸ Ya ibaga' i da'yu an ad uwani mo ya ammunay pi'yinuma' i da'yu ta ingganah on madatngan nan pun'ap'puwan Apu Dios hi tatagu. ¹⁹ Ot alana bo nan tinapay ot munhana i Apu Dios ot upi'upingona ot ipiyappongna nadan Apostoles ot alyonay, Alanyuh naen tinapay te hiyah naey adol'u an manandih eyu ihi"anan i Apu Dios. Ya hanat ugganyu aton hituwe ta panginomnomanu i ha'on. ²⁰ Ya hidin nabhugda ya inalanan Jesus nan basun nattuwan hi bayah ot alyonay, Hituwen inumonyu ya dala' an nipa'annungan nan balun imbagan Apu Dios hi atona i da'yun tinatagu an iphodanyu.

Hay Nangipa'innilaan Jesus Hi Mangipatiliw I Hiya

(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; John 13:21-30)

²¹ Alyon bon Jesus di, Nunhigla ahan te oha i da'yun wahtuh ad uwani di mangipatiliw i ha'on. ²² Manu te ha'on an Nitulang Hitun Tatagu ya nibaga tuwalin mipapateya' mu mahmo' nan tagun mangipatiliw i ha'on.

²³ Ta ona inalih diye ya munhimbabaggadan alyonday, Nganne nin i dita'uy mangathidi?

Hay Imbagan Jesus Hi Nabakbaktuy Sa'adna
(Matthew 20:25-28; Mark 10:42-45)

²⁴ Indani ya mun'a'ahhiyan nadan apostoles Jesus te way oha on alyonay hiyay nabakbaktuy i didan namin. ²⁵ Ot alyon Jesus i diday, Nan a'at di ap'apun di tataguh tun luta ya amod onda ba'baalon di ibbadan tagu ya ammunadi on alyonday ma'abboddangda. ²⁶ Mu hanat adi ayu athidi ta hanada'en pangpangulluwan ya ipad-dungday adoldah nadan udidian. Ya atbohdi nan ap'apu an hanat mumpada"ul ta umat hinan baal. ²⁷ Te undan nganney innilayuh nabakbaktuy sa'adna? On hanan inumbun an idadaan hi anona onu nan mangidadaan? Manu te immannung an hay idadaan hi anona ya nan nabakbaktuy sa'adna mu bokon athidin ha'on te ha'on di munhilbin da'yu an ta'on on ha'on di Ap'apuyu. ²⁸ Ot maphod te aggeya' tinaynan i da'yu an ta'on on hinadan nunholholtapa' ²⁹ ta hiya nan ibaga' i da'yu an da'yuy ahi idattan hi kalebbengan an mun'ap'apu an umat

hinan inat Ama an indattana' hi kalebbenga' an mun'ap'apu.

³⁰ Ta da'yuy ahi mi"an ya mi'yinum i ha"on hitun pun'ap'apuwa'. Ya da'yu boy ahi mun'ap'apu hinadan himpulut duwan (12) tinanud Israel.

Hay Nangipa'innilaan Jesus Hi Pangiha'utan Peter I Hiya

(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

³¹ Alyon Jesus i Peter di, Donglom Simon Peter tun ibaga'. Imbagan Satanas i Apu Dios an patnaon da'yu ta wan iwalongyuy pangulugyun ha"on. ³² Mu he"a ahan Peter di idasadasala' ta wan adim iwalong di pangulugmun ha"on. Ya di'et kimapuy di pangulugmu ya indani ya nuntutuyu'a ta ibangngadmun mangun'unud i ha"on ya hanat boddangam nadan ibbam ta mihamad damdamay pangulugda.

³³ Ya alyon Peter di, Apu Jesus, ta'on on nganney ma'at ya miyunuda' i he"a an ta'on onta mabalud onu mipapate.

³⁴ Ya alyon Jesus di, Peter, ibaga' i he"a an adi tumalanuh ad uwanin mahdom ya mumpitlun alyom hi aggeya' innila.

Hay Nangibagaan Jesus Ta Mun'i'ispada Nadan Apostolesna

³⁵ Alyon bon Jesus di, Hidin nangituda'a' i da'yu an ma"i'd ha inodnanyuh pihhu ya akbut ya hapatut ya on waday nakulanganyuh nadan mahapulyu?

Ya alyonday, Ma"i'd.

³⁶ Ot alyon Jesus di, Mu ad uwani ya maphod on wada'ey pihhuyu ya akbutyu ya odnanyu. Ya da'yu'en ma''id ha ispadana ya maphod on igatangyu dohah nadan lubungyu ta pangattangyu.

³⁷ Te ad uwaniy ipa'annungan nan nitudo' hinan hapit Apu Dios an alyonay, Nadan tatagu ya ibilanga' hi bimmahul te an namin nadan nitudo' an ma'at i ha'on ya ma'at.

³⁸ Ya alyondan hiyay, Apu Jesus, wahtuy duwan ispadami.

Ya alyon Jesus di, Mabalin an ammunah nae.

Hay Nundasalan Jesus Hinan Nabillid An Nungngadan Hi Olibo

(Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

³⁹ Limmah'un hi Jesus ot inayunan ipluy hinan nabillid an nungngadan hi Olibo an hidiy uggana umayan. Ya nitnud nadan itudtuduwana. ⁴⁰ Ta onda dimmatong ya alyonan diday, Mahapul an mundasal ayu ta wan adi ayu mabaliyan.

⁴¹ Ot e mibata''an hi Jesus ot mundu''un ta mundasal an alyonay, ⁴² Ama, hi'on mabalin ya adim bahan iyabulut hituwen nunhiglan e' holtapon. Mu bokon nan pohdo' di ma'at ta nan pohdom. ⁴³ Ya numpatigo han anghel an nalpuh ad abunyan ta hiyay nangipabikah i hiya. ⁴⁴ Mu nunhiglay inomnoman Jesus ot dumasadasal ta ha'ey lingotna ya ay dala an muntodtod hinan luta.

⁴⁵ Ta hidin nagibbuh an nundasal ot umeh awadan nadan itudtuduwana ya tinigonan nalo'da te nableda ya minomnomandah nan

ma'at. ⁴⁶ Ta alyonan diday, Tanganun ayu nalo'? Bumangon ayu ta mundasal ayu nimpe ta wan adi ayu mabaliyan.

Hay Nuntiliwandan Jesus

(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:2-11)

⁴⁷ Agge impadappuh Jesus nan ibagana ya him-mawwangday dakol an tatagu an impangulun Judas an ohah nadan Apostoles. Ta onda nida-tong ot inayun Judas an umeh nan potto' Jesus ta awalona. ⁴⁸ Mu alyon Jesus i hiyay, Judas, undan inawala' ta panginnilaandan ha'on nan Nitulang Hitun Tatagu ta wan tiliwona'? ⁴⁹ Ya hidin tinigon nadan Apostolesna nan ma'ma'at ya alyonday, Apu Jesus, on pumpalangmi didah tudan ispada?

⁵⁰ Ya na'ibagonnot nan ohan didan pinalang nan winawwan an ingan nan ohan himbut nan nabaktun padi ta na'aan. ⁵¹ Mu inalin Jesus di, Ammuna.

Ot idapanay ta'lenah ingan diyen napalang ya na'ibagan napoyanan. ⁵² Ya inalin Jesus hinadan nabaktun padi ya nadan ap'apun di guwalyah nan Templo ya nadan mangipangpan-guluh nadan tatagu an e muntiliw i hiya di, Ona'dan na'ababhulan ta gahin hi mun'i'ispada ayu ya numpangdon ayuh pang'ul an umalin muntiliw i ha'on? ⁵³ Tanganu on ad uwani ta ahiya' tiliwon an aggeya' tiniliw hidin tim-manudduwa' hinan Templo? Mu ta'on te ad uwaniy nadatngan di pangatanyuh nan pohdon Satanas.

*Hay Nangiha"utan Peter Hi Niddumanan Jesus
(Matthew 26:57-58,69-75; Mark 14:53-54,66-72; John 18:15-18,25-27)*

⁵⁴ Ta hidin tiniliwdah Jesus ot iyedah balen nan nabaktun padi. Ya niyunu'unud hi Peter mu nibata"an. ⁵⁵ Ot hidin tinigon Peter an nun'apuydah nan lita"angan an nali'li'woh nadan tatagun inumbun ot e mi'ibun i dida. ⁵⁶ Ya immatunan han tagalan babaih Peter te nabinangan ot alyonay, Ot ten hituwey ohah nadan nun'ibba'ibban Jesus.

⁵⁷ Mu inha"ut Peter an alyonay, Agge' man attog innilah diyen tagu.

⁵⁸ Indani ya immatunan bon han ohan lala'ih Peter ot alyonay, Otten he"a mahan di ohah nadan nitnunitnud i hiya.

Mu alyon bon Peter di, Ay bokon man attog.

⁵⁹ Mu nala"uh bo han hintumod ya inalin bon di ohay, Immannung peman an hituwen tagu ya i Galilee an ibban Jesus.

⁶⁰ Mu inha"utna bon alyonay, Ay agge' man attog innilah naen al'alyom an ibba.

Ya aggena impadappuh hidiyen ibagana ya timmalanu nan kawitan. ⁶¹ Ya inliggun Jesus ot itigona i Peter. Ya ninomnom Peter din inalin Jesus i hiya an alyonay, Adi tumalanuh ad uwanin hilong ya mumpitluy pangibagam hi aggeya' in'innila. ⁶² Ot makak hidih Peter an nunhiglay luwana hi hakit di nomnomna i diyen inatna.

*Hay Nunlayalayahandan Jesus
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)*

⁶³ Hanada'en mungguwalya i Jesus ya nunhiglay namihuldand hiya ya hinanuplitda ⁶⁴ ot upuponday matana on inaliday, Agam ya tuwali ta ngadanom nadan nanuntuk i he"a. ⁶⁵ Ya nunhiglay nangnangallidan hiya.

Hay Nanumalyaan Nadan Ap'apun Di Judyu I Jesus

(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)

⁶⁶ On hiyah mun'awiwi"it i diyen nabig-gat ya na'amung nadan mangipangpanguluh nadan Judyu ya nadan nabaktun padi ya nadan muntudtuduh uldin di Judyu ot iyedah Jesus hi awadanda ta humalyaonda. Ot alyondan hiyay, ⁶⁷ Immannung'en he"a nan Kristu ya imbagam.

Mu alyon Jesus di, Ta'on damdamay ibaga' ya innila' an adiyu patiyon. ⁶⁸ Ya atbohdi an ta'on on waday mahmaha' i da'yu ya adiyu tobalon. ⁶⁹ Mu mihipun hi ad uwani ya ha"on an Nitulang Hitun Tatagu ya mipabaktuwa' ta umbuna' hi way winawwan nan ongal di abalinanan Dios.

⁷⁰ Ya nundidihhandan nangali hi, On he"a mo nan Imbabalen Apu Dios?

Ot alyon Jesus i diday, O immannung an ha"on.

⁷¹ Ya alyondaot di, An namin ta'u ya dingngol ta'u mahan hinaen inalina ot adi gahin on waha udum hi muntistigu.

23

Hay Nanumalyaan Pilatu I Jesus

(Matthew 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

¹ Ya natanna'dog nadan munhumalya ot iyedah Jesus hi awadan Pilatu. ² Ot alyon-dan hiyay, Hituwen tagu ya itudtudunah nadan tatagu ta ngohayonda nadan uldin di gubilnu ta'u ta adida anu mumbayad hi buwis hinan patul hi ad Roma. Ya alyona boy hiya nan Kristu an pinto' Apu Dios an mumpatul. ³ Ot alyon Pilatu i hiyay, Aa, on he"a nan Patul di Judyu?

Ya alyon Jesus di, Immannung hinaen inalim.

⁴ Ot alyon Pilatu hinadan nabaktun padi ya hinadan tatagu di, Ma"i'd ha matigo' hi bahul tuwen tagu.

⁵ Mu ipapilitdan alyonday, Umman hanadan itudtudunay gumalat hi pun'a'awwitan nadan tatagu an nihipun hi ad Galilee ta ingganahntun ad Judea.

Hay Nanumalyaan Herod I Jesus

⁶ Hidin dingngol Pilatuh diye ot alyonay, On hituwen tagu ya i Galilee? ⁷ Ta hidin na'innilaana an i Galilee hi Jesus an sakup di pun'ap'apuwan Herod ot ipiyenah Jesus i Herod te nipaddih an wahdih Herod hi ad Jerusalem. ⁸ Ta hidin tinigon Herod hi Jesus ya immamlong te nadneh nam-inhodanan manigon hiya te pinhodnan tigon di udum hinan dakol an dingngolnan ina'inatnan milagro. ⁹ Ta dakol di minahmahanan hiya mu agge timbal Jesus.

¹⁰ Ta nada'en nabaktun padi ya nadan muntudtuduh uldin di Judyu an timma'dog hidi ya pun'itkukda nadan ipabahuldan hiya. ¹¹ Ya ta'on on da Herod hinadan tindaluna ya nun-higlay nangnangallidan hiya. Ya impilubungdan

hiya han lubung di patul ot ahida ibangngad i Pilatu. ¹² Ta nihipun i diye ya nunggayyumba mohpe da Herod i Pilatu yaden numbuhhulanda ni'.

Hay Nahumalyaan Jesus Hi Pamatayandan Hiya

(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:38-19:16)

¹³ Impa'ayag Pilatu nadan nabaktun padi ya nadan udum an ap'apun di Judyu ya nadan tatagu ¹⁴ ot alyonan diday, Inaliyuh intudtudun tuwen tagu ta adiyu unudon nadan uldin di gubilnu ta'u. Mu wada ta'un namin hi nunhumalyaa' i hiya ot dingngolyu an ma"id ha inatna hinadan ipabahulyun hiya. ¹⁵ Ya ta'on on hi Herod ya ma"id ha inakhupanah bahulna ta hiya nan impibangngadna i dita'u. Te na'innilan ma"id eh'a ha bahulna hi gumalat hi ena atayan. ¹⁶ Ta hiya nan ilubus'u hi'on magibbuh an ipahuplit'u. ¹⁷ Manu'eh inatnahdi ya atawotawon hinan ngilin di punnomnomnomandah nihwangan handidan a'ammoddah ateh ad Egypt on ilubusnay ohah nadan nibalud. ¹⁸ Mu nundidihhanon nadan tatagun initkuk an alyonday, Hituwen taguy ipapatem ta hi Barabas di ilubusmu. ¹⁹ Hi Barabas ya nibalud te hiyay ohah nadan mi'buhul hinan gubilnu ya pimate. ²⁰ Ta impatnan Pilatu an ihapitan dida te pohdonan ilubus hi Jesus. ²¹ Mu ondaot iyal'alan muntukuk an alyonday, Ipipata'muh krus. ²² Ta hay pitlunah himmapitanan dida ya alyonay, Tanganu mahan on ayu athina an ta'on

on alyo' hi ma'id ha inakhupa' hi bahulna hi gumalat hi ena atayan? An unhaot on'u ipahuplit ya abuh ya inlubus'u.

²³ Mu inyal'aladaot an muntukuk an alyonday, Ipipata'mu ot hinan krus.

Ta lo'tat mo ot abuluton Pilatu ²⁴ ta inunudna nan pohdonda ²⁵ ta inlubusna nan nibalud an pimmate an gapuh pungngohayanah gubilnuda. Ot iyabulutna mon mipapateh Jesus te hidiyey ipapilit nadan tatagun ma'at.

Hay Nipata'an Jesus Hinan Krus

(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

²⁶ Hidin pun'iyedah Jesus hinan ena ipata'an hi krus ya dinamuda han hi Simon an i Sayrin an hiyah umanamut ot ipapilitdan ipapahon i hiya nan krus an ipata'an Jesus. Ta pinahona mo ot mitnud i Jesus. ²⁷ Ya dakol nadan tatagun nitnud i dida. Ya nada'en binabai ya adida mangmanghop an kunga an gapuh homo'dan hiya. ²⁸ Mu nunligguh hi Jesus ot alyona i diday, Da'yun binabain i Jerusalem, bokon ha'on di kogaanyu ta hay adolyu ya nadan imbabaleyuy kogaanyu. ²⁹ Te udum hi algo ya ahiyu alyon di, Udu'duldaot eh'a nadan binabain ma'id ha imbabaledah pa'inumanda. ³⁰ Ya alyonyu boy, Tanganu on adi magde nadan billid ta matabunan ta'uot attog. ³¹ Ot on ha'on ni'mo an ma'id ha bahulna ot athituy atondan ha'on ot namama mahan i da'yu.

³² Ya wadada boy duwan linala'in balud an initnudda i Jesus ta eda pi'pate. ³³ Ta onda

dimmatong hinan nungngadan hi Ba'ag Di Ulu ot ipata'dah Jesus hinan krus. Ot ipata'da damdama dadiyen duwan bimmahul an numbinahhelonda i Jesus. ³⁴ Ya himmapit hi Jesus ya alyonay, Ama, hanat pakawanom datuwen tatagu te aggeda innilay at'attonda.

Ot ibunut nadan tindaluy mangalah nan lubungna. ³⁵ Ya hanada'en tatagun wahdi ya tigtiggonda nadan ap'apun di Judyu an ilanay-layahhandah Jesus an alyonday, Tinagunay udum ot alina man ya taguwonay adolna hi'on immannung an hiya nan Kristu an pinto' Apu Dios an mumpatul. ³⁶ Ya ta'on on nadan tindalu ya athidiy inatdan hiya ot ahida e idawawan hiya han limmanun bayah ³⁷ ot alyonday, Hi'on immannung an he"a nan patul di Judyu ya agam ta taguwom di adolmu. ³⁸ Ya wada han intudo'da i han tabla an hidiye nan ipabahuldan hiya an alyonahdiy, Hiyah tuwe nan patul di Judyu. Ot ipata'dah nan krus hinan way baktun di uluna.

³⁹ Ya ta'on on nan ohan bimmahul an impata'da damdamah krus ya impadngolanah Jesus an alyonay, Undan bokon he"a nan Kristu? Tanganunmu adi taguwon di adolmu ya ni'intatagu da'mi?

⁴⁰ Mu nun'ihingal nan adwanan bimmahul an alyonay, Undan ma'id ha takutmu i Apu Dios ta athinay pangalim i hiya an ta'on on innilam an mate'a. ⁴¹ Manu'eh madusata ya bimmahulta mu hituwen tagu ya ma'id ha inatnah adi maphod. ⁴² Ot alyona i Jesus di, Apu Jesus, hanat adiya' bahan linglingon hitun pumbangngadam an mun'ap'apuh tun luta.

⁴³ Ot alyon Jesus i hiyay, Ibaga' i he"a an mihipun hi ad uwani ya mi'hitu'a i ha'on hinan awadan di linggop.

Hay Natayan Jesus

(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

⁴⁴ Hidin tongan di algo ya himmilong an namin tun luta hi tuluy olas. ⁴⁵ Ya hana'en abilloq an nikultinahdih nan Templo ya pamaaggot mahethet ta nunduwa. ⁴⁶ Ya hidiyey tinumkukan Jesus an alyonay, Ama, he"ay pangiyukoda' hi linnawa'. Ot inayunan ma'unguh.

⁴⁷ Ta hidin tinigon nan opisyal di tindalu nadan na'at ot dayawonah Apu Dios an alyonay, Immannung peman tuwalin ma"id ha bahul tuwen tagu. ⁴⁸ Ya ta'on on hanadan tatagun nanigo i diyen na'at ya nunhiglay umukayunganda ot mumpanganamutda. ⁴⁹ Mu an namin nadan nun'ibba'ibban Jesus ya ta'on on hanadan binabain nitnunitnud i hiyah ad Galilee ya wahdidah nan bata"ana ta tinigodan namin nadan na'na'at.

Hay Nilubu'an Jesus

(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

⁵⁰ Wada han hi Joseph an maphod di pangatna an ta'on on hiyay ohah nadan ap'apun di Judyu ⁵¹ mu aggena pinhod nan inat nadan ibbanan ap'apun di Judyu i Jesus. Hiya ya nalpuh ad Arimatea hi ad Judea ya hiyay ohan mamannod hinan pun'ap'apuwana Apu Dios. ⁵² Ta imme ot ena ibaga i Pilatu hi'on mabalin an ena alan

nan adol Jesus. ⁵³ Ta on inyabulut Pilatu ot ena la'ahon hinan nipata'ana ot libbutanah nan linen ot ena ilubu' hinan lubu'an an naka"utan hinan doplah an ma"id ni' ha nilubu' hidi. ⁵⁴ Ta ni'bagonan e inlubu' i diyen alimana te malimuh'e mo nan algo ya mihipun di ngilin nan Habadun tungo.

⁵⁵ Ya nada'en binabain nitnunitnud i Jesus hi nalpuwandah ad Galilee ya nitnudda i Joseph ta tinigoda nan lubu' ya nan inatnan nangilubu' i Jesus ⁵⁶ ot mumpanganamutda ot eda pun'idadaan di lana ya nadan udum an milamuh hi adol di nate.

Mu hidin nabiggat ot tumungoda te hidiyey intugun Moses hi atondah nan Habadu.

24

Hay Timmaguwan Jesus

(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

¹ Ta on hiyah mun'awiwi"it i diyen naman-gulun algon diyen duminggu ot ume nadan binabaih nan way nilubu'an Jesus an inodnanda nadan indaandan milamuh nate. ² Mu hidin dimmatongda ya tinigoda an na'aan nan ongal an batu an nitungab hinan lubu'an ³ ot inayunda mon hunggop mu ma"id hidi nan adol Jesus an Ap'apu ⁴ ta masda'awda. Ya alinah on wada han duwan linala'in ni'ita'dog i dida an humiliy lubungda an ay kilat. ⁵ Ya nangintatakutda ta namaaggot mundu"unda an inda"omday angahdah nan luta mu inalin dadiyen linala'in diday, Tanganu on hitun awadan di natey eyu panigan hinan matagu? ⁶ Umman ma"id hitu

te namahuwan te hidiyey inalina tuwali i da'yu hidin awahdinah ad Galilee ⁷ an alyonay, Nan Nitulang Hitun Tatagu ya tiliwon nadan tatagun adi maphod di pangatda ta ipata'dah nan krus mu hinan mi'atluh algo ya mamahuwan. ⁸ Ya ninomnomda mohpe din inalin Jesus.

⁹ Ta nabanangngaddah boble ot eda uhuhon di timmaguwan Jesus hinadan himpulut ohan (11) Apostoles ya hinadan ibbadan wahdi. ¹⁰ Dadiyen binabain imme ya hi Mary Magdalene ya hi Joanna ya hi Mary an hi inan James ya nadan udum. ¹¹ Mu adi patiyon nadan Apostoles te alyonda on layah nadan binabai ¹² ta ammunah Peter an na'anneh nan lubu'an ot munyu''ung ta idungona ya immannung peman an ammuna nan linen an niputiput i Jesus an wahdi. Ot mumbanggad an numanomnom hi'on nganney na'at.

*Hay Numpatigan Jesus Hinan Duwan Linala'i
Hi Umayandah Ad Emmaus
(Mark 16:12-13)*

¹³ I diyen algo ya wadaday duwah nadan uggan itudtuduwan Jesus an umedah ad Emmaus an umeh himpulut ohay (11) kilumitluy dinawwinah ad Jerusalem. ¹⁴ Ta onda mangmangnge on hanan na'na'at i Jesus di punhaphappitananda. ¹⁵ Ya ni'akhup hi Jesus ot mi'uyug i dida ¹⁶ mu aggeda ni' immatunan. ¹⁷ Ot alyon Jesus i diday, Nganne nan punhaphappitananyu? Ot umohnongda ni' mu matigon umukayunganda. ¹⁸ Ya timbal nan ohan hi Kleopas an alyonay, Undan mangili'ah ad

Jerusalem ta aggem innilay na'na'at hitun atnay algo.

¹⁹ Ya inalinan diday, On nganneh diyen na'at?

Ya alyondan hiyay, Nan inatdan Jesus an i Nasaret. Hidiyen tagu ya immannung an propeta. Ya an namin ami ya abulutonmin ongal di abalinana te hanan panapitna ya nadan nakaskasda'aw an ina'inatna. ²⁰ Mu pamaaggot ipatiliw nadan nabaktun padi ya nadan mangipangpanguluh nadan Judyu ot eda ipahumalya te pohdondan ipapate ta hiya nan impipata'dah nan krus ta hidiy natayana. ²¹ Yaden hiyay namnamaonmih mangihwang i da'min Judyu. Ta tee mon mi'atluh ad uwanin algoh natayana.

²² Ya hitun nawi"it ya wadaday udum hinadan ibbamin binabain immeh nan nilubu'ana ya masda'aw amih nanguhuhanda ²³ an ma"id hidi nan adolna ya alyonday waday numpatigo i didan a'anghel an nangali hi timmagu. ²⁴ Ta na'anne nadan udum an ibbami ya tinigoda an immannung nan imbagan dadiyen binabai mu ma"id damdama ha nanigon hiya.

²⁵ Ya inalın Jesus i diday, Tanganu mahan on athinan ay ma"id ha nomnomyu ta hiya nan adiyu patiyon nadan imbagan handidan propeta? ²⁶ Undan aggeyu innila nan nituttudo' tuwali an alyonay, Nan Kristu ya munholholtap ta ahi mipabaktu? ²⁷ Ot inayun mon Jesus an ipa'innila bon dida nan nitudo' an a'at nan Kristu an inhipunah din intudo' Moses ot ahi nadan intannudo' handidan propeta.

²⁸ Ta lo'tat ya tuwen dumatongdah nan boble

an umayanda ya tinigodan ay hanan waday umayana. ²⁹ Mu inhapitanda an alyonday, Umiyan ta'u te aay an nalimuh nan algo ot agagga ya mahdom. Ot mun'iyen moh Jesus. ³⁰ Ya hidin na'ubungdah nan pangananda ya inalana nan tinapay ot munhana i Apu Dios ot upingona ot idatna ta numbuwannonda. ³¹ Ta hidin inatnahdi ya ay mohpe nadiyat di matada ta immatunandan hiyah Jesus mu dee mon nama'id. ³² Ta alyonday, Te nee mahan an hi Jesus. Hidi tuwalih din pi'haphappitananan ditah nan awon hi nangituduwanah nadan intudo' handidan propeta ya maphod di punli'nata.

³³ Ta nabananggadga mo boh ad Jerusalem. Ya deedahdi nadan himpulut ohan (11) Apostoles Jesus ya nadan udum an uggan mi'yamung i dida ³⁴ an humanahhapitdan alyonday, Immanung an timmagu nan Ap'apu ta'u te numpatigo i Simon.

³⁵ Ot uhuhonda damdamah diyen nangakhu-pan Jesus i didah nan awon ya hay nangimatu- nanda an hiyah Jesus hidin nangupingana nan tinapay.

*Hay Numpatigan Jesus Hinadan Itudtuwana
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Nan Na'na'at 1:6-8)*

³⁶ Hidin uh'uhuhondah diye ya wadah Jesus hinan awadanda ot alyonan diday, Hanat mal- inggop ayu.

³⁷ Mu kimmaynitda ta nangintattakutda te alyondaot on banig. ³⁸ Mu alyonan diday, Tanganun ayu minomnoman ya dumuwaduwa i

ha'on? ³⁹ Idodonganyu tun ta'le' ya tun dapan'u. Ya dapaonyuy adol'u ta adiyu alyon hi bokona' tagu te nan bokon tagu ya ma'id ha lamohna ya tungalna mu tigonyun ha'on an wada.

⁴⁰ Ta munhapit on pun'ipatigonan dida nadan kilah di ta'lana ya hukina. ⁴¹ Manu te nanging'a'amlongda mu munduwadu wada ta hiya nan alyona i diday, On wahna ha makan?

⁴² Ya alyonday, Wada.

Ot idatda han nihongban ekan ⁴³ ot anona ta tinigodan namin. ⁴⁴ Ot alyonan diday, Datuwen tigtiggonyuy nipa'annungan din inali'ali' hidin wadaa' ni' an midmiddum i da'yu te imbaga' tuwali an an namin nadan ahi ma'at i ha'on an nibagah nan Nitudo' an Tugun Moses ya nadan intannudo' handidan propeta ya ta'on on nadan nitudo' hinan Psalm ya mipa'annungdan namin. ⁴⁵ Ta hidin inalinah diye ya paddungnay niluwat di punnomnomda ta ma'awatanda mohpe nadan nitudo' an hapit Apu Dios ⁴⁶ ot alyonan diday, Nituttudo' tuwali an nan Kristu ya mipapate mu hinan mi'atluh algo ya tumagu. ⁴⁷ Ya nitudo' bo an wadaday ituda"uh e mangipa'innilah nan inat'u an iphodan di tataguh abobboble an mihipun hi ad Jerusalem ta way atondan muntu-tuyuh bahulda ya indinongdan mangat i dadiye ta wan pakawanon Apu Dios dida. ⁴⁸ Ya da'yuy ituda"u ta da'yuy muntistigu i datuwen na'na'at. ⁴⁹ Mu mahapul an adi ayu ni' makak ituwen boble ta ingganah on umalin da'yu nan honago' an malpuh ad abunyan ta hiyay mangdat hi abalinanyu te hiyay imbagan Ama.

*Hay Numbangngadan Jesus Hi Ad Abunyan
(Mark 16:19-20; Nan Na'na'at 1:9-11)*

⁵⁰ Ta ona imbagan namin nadan pinhodnan ibaga ot i'uyugna dida ta immedah ad Betani. Ot itaggenay ta'lana ta wagahana dida ⁵¹ ot inayunan mipatuluh ad abunyan. ⁵² Ta an namin nadan itudtuduwanan wahdi ya dinayawdah Jesus.

Ot mumbangngaddah ad Jerusalem an mun'am'amlongda.

⁵³ Ta nihipun i diye ya agaggaon immedah nan Templo ta eda mundayaw i Apu Dios.

Nan Hapit Apu Dios
Ifugao, Amganad: Nan Hapit Apu Dios Bible

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ifugao, Amganad

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

8a82f002-75c6-5d1c-87e7-2ca29bd67aec